

T.C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİMDALI

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ PROGRAMI

**ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE YER ALAN,
OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMUNA DEVAM EDEN
ÇOCUKLARIN BENLİK KAVRAMI ALGISIYLA
BABALARININ BAĞLANMA STİLLERİNİN
(GÜVENLİ – KORKULU – KAYITSIZ – SAPLANTILI)
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf YAKUPOĞLU

091104111

İstanbul, Kasım 2011

T.C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİMDALI

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ PROGRAMI

**ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE YER ALAN,
OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMUNA DEVAM EDEN
ÇOCUKLARIN BENLİK KAVRAMI ALGISIYLA
BABALARININ BAĞLANMA STİLLERİNİN
(GÜVENLİ- KAYGILI/KARARSIZ – KAÇINAN)
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf YAKUPOĞLU

091104111

Danışman Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Nermin ÇELEN

İstanbul, Kasım 2011

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

11.11.2011 tarihinde tezinin savunmasını yapan Yusuf YAKUPOĞLU'na ait "Erken Çocukluk Döneminde Yer Alan, Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Benlik Kavramlarıyla Babalarının Bağlanma Stillerinin (Güvenli – Korkulu- Kayıtsız –Saplantılı) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Gelişim Psikolojisi Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak Oybirliği/Oyçokluğu İle Kabul Edilmiştir.

.....
Prof. Dr. Nermin ÇELEN
Jüri Başkanı
(Danışman)

.....
Prof. Dr. Ayla OKTAY
(Üye)

.....
Yrd. Doç. Dr. Çiğdem ÖZCAN
(Üye)

ÖNSÖZ

Teşekkür edeceğim insan sayısının fazla olması beni mutlu ediyor. Yaptıklarına değer katan bu insanlara şu an edebileceğim tek şey teşekkür. Ne kadar kolay aslında bu iki kelimeyle onlardan bahsetmek ama ne kadar da önemli!

Teşekkür ediyorum; danışman olmakla kalmayıp bana yeni bakış açıları kazandıran, fikirleriyle çalışmama zenginlik katan Prof. Dr. Neriman ÇELEN' e; Benim farklı düşünmemi ve eyleme geçmemi sağlayan, çocukların dünyasına daha fazla sokan Süpervizörüm Psikolog Fusun AYGÜLÜ' ye; 'Yetişkinde Bağlanma' süreçlerine yönlendiren Hocam Yrd. Doç. Dr. İdil KAYA BALKAN' a; Yetişkinlerin bağlanarak veya bağlanamayarak neler yaşadığını anlatan ve bu yüksek lisans yolculuğumda desteğini esirgemeyen Uzm. Psk. Tarık SOLMUŞ'a teşekkürler. Ayrıca, aile de babanın da önemli olduğunu gösteren ve beni bu alana sevk eden Hocam Doç. Dr. Oya GÜNGÖRMÜŞ' e; bilimsel araştırma yöntemlerini pratiğe dökmeyi sağlayan Hocam Doç. Dr. İlyas GÖZ' e; çalışmamın daha anlamlı hale gelmesi için gösterdiği çaba ve gayretlerden dolayı Sibel PEŞTE, Egemen TUNAR, Ümit AKÇAKAYA, Sema AKINCI ve Zühre KOKMAZ' a teşekkürler.

Biliyorum ki çalışmamın öncesinde, çalışma aşamasında ve sonrasında bana katkılarıyla yön veren bunun gibi nice insanı zikretmedim ama inanıyorum ki onları başka zamanda hatırlayıp teşekkür edeceğim. Bilime katkı sağlaması dileğiyle...

ÖZET

Bu araştırmada, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5 ve 6 yaş çocuklarının benlik kavramlarının, babalarının bağlanma stillerine göre farklılık gösteri göstermediği incelenmiştir. İlişkisel tarama modeline uygun olarak geręekleřtirilen araştırmanın evrenini, İstanbul ili Sarıyer ilçesine bağlı FMV Ayazağa Işık Anaokulu'na devam eden 5 ve 6 yaş grubu çocukları ile babaları oluşturmaktadır. Örnekleme seçkisiz yöntemle evrenden seçilen 41 kız, 34 erkek öğrenci ile öğrencilerin babalarından oluşturulmuştur.

Araştırmada veri toplama aracı olarak, Cicirelli (1974) tarafından okul öncesi (3-6 yaş) çocuklar için geliştirilmiş olan Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği (PCS) ile Fraley ve Arkadaşları (2000) tarafından yetişkinde bağlanma stilini belirlemek için geliştirilmiş olan Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II (YİYE-II) kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından çocukların ve babaların demografik bilgilerini edinmek amacıyla geliştirilmiş olan Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni benlik kavramı, bağımsız değişkeni ise babanın bağlanma stili (güvenli, kaygılı-kararsız, kaçınan)'dir. Verilerin analizinde, Pearson Korelasyon Analizi, Kikare testi, bağımsız değişkenlerin iki kategorili olduğu durumlarda t-testi, üç ve daha fazla kategori olduğu durumlarda Kruskal Wallis-H testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda; çocukların benlik kavramı puanlarının babalarının bağlanma stiline (güvenli, kaygılı-kararsız, kaçınan) göre anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: Benlik, çocuk, yetişkinde bağlanma, baba.

ABSTRACT

In this research it has been examined whether the self-concepts of 5 and 6 year- old children who are attending pre-school educational institutions, differ or not, according to their father's attachment patterns. The research was performed in accordance with the relational scanning model of 5 and 6 year-old children attending to FMV Ayazağa Işık Pre-School and their father's are the population of the research. The sample consists of 75 students, 41 girls and 34 boys, that has been chosen from the population.

The data of the research was collected using Purdue Self Concept Scale for Children, developed by Cicirelli (1974) for pre-school (3-6 years old) children, and Experiences in Close Relationships-Revised- II (Fraley, Waller, & Brennan, 2000). A Demographic Information Form, developed by the researcher is also used. Self concept is the dependent variable and; the attachment patterns of the father (secure, anxious/ambivalent, avoidant) In order to analyze the data, Pearson Correlation Analysis and Chi-square test have been applied. T-test has been applied for the independent variables that had two categories, and the Kruskal Wallis-H Test has been applied for the independent variables that had 3 or more categories.

The result of the study have shown that the self concept scores of the children show no significant difference according to the attachment patterns (secure, anxious/ambivalent, avoidant) of the father.

Keywords: Self, Child, Adult attachment, Father.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xı
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Benlik.....	4
1.1.1. Benlik Kavramının Boyutları.....	5
1.1.1.1. Benlik İmgesi.....	6
1.1.1.2. İdeal Benlik Kavramı.....	6
1.1.1.3. Benlik Saygısı/ Özsaygı.....	6
1.1.2. Çocuğun Benlik Kavramı.....	8
1.1.3. Benlik Gelişiminde Sosyal Çevrenin Rolü.....	10
1.1.4. William James ve Benlik Kavramı.....	12
1.1.5. George Herbert Mead Toplumsal Benlik Kuramı.....	13
1.1.6. Carl Rogers ve Benlik Yapısı.....	13
1.1.7. Psikanalitik Görüş ve Devamındaki Görüşler.....	14
1.1.8. Okul Öncesi Dönem ve Benlik.....	24
1.2. Bağlanma.....	27
1.2.1. Kuramın Temel Kavramları.....	30
1.2.1.1. Bağlanma Çalışan Modelleri.....	30
1.2.1.2. Bağlanma ve Keşfetme.....	33
1.2.1.3. Bağlanmanın Etkinleşmesi/ Edilginleşmesi.....	34

1.2.2. Yetişkin Bağlanması.....	35
1.2.3. Yetişkin Bağlanmasının Kavramlaştırılması.....	37
1.2.4. Yetişkin Bağlanma Stilleri.....	38
1.2.4.1. Güvenli Bağlanma Stili.....	40
1.2.4.2. Saplantılı Bağlanma Stili.....	40
1.2.4.3. Kaçınmacı Bağlanma Stili : Korkulu ve Kayıtsız Stiller.....	41
1.2.4.3.1. Korkulu-Kaçınmacı Bağlanma Stili.....	41
1.2.4.3.2. Kayıtsız-Kaçınmacı Bağlanma Stili.....	42
1.3. Araştırmalar.....	47
1.4. Araştırmanın Amacı.....	55
1.4.1. Kavramlar.....	57
1.4.2. Sınırlılıklar.....	57
1.4.3. Varsayımlar.....	57
1.5. Araştırmanın Önemi.....	58
YÖNTEM.....	59
2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	59
2.1.1. Örneklemin Demografik Özellikleri.....	59
2.2. Veri Toplama Araçları.....	61
2.2.1. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II.....	62
2.2.1.1. YİYE-II ‘ni Faktör Yapısı.....	64
2.2.1.2. YİYE-II’nin Geçerliliği.....	66
2.2.1.3. İç Tutarlılık.....	67
2.2.1.4. Test - Tekrar Test Güvenirliği.....	68

2.2.2. Purdeu Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği.....	68
2.2.2.1. Purdeu Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nin Türkçe Standardizasyonu.....	69
2.2.2.2. Purdeu Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.....	70
2.2.3. Demografik Bilgi Formu.....	71
2.3. İşlem.....	71
BULGULAR.....	73
3.1. Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden elde edilen puanların ortalama ve standart sapması.....	73
3.2. Cinsiyete göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan bağımsız gruplarda t testi sonucu.....	73
3.3. Yaşa göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan bağımsız gruplarda t testi sonucu.....	74
3.4. Baba eğitim durumuna göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan Kruskal Wallis testi sonucu.....	74
3.5. Baba yaşına göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan bağımsız gruplarda t testi sonucu.....	75
3.6. Kardeşi olup olmamasına göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılması.....	75
3.7. Babaların “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri” ile elde edilen bağlanma stilleri.....	75

3.8. Babaların bağlanma stillerine göre Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan Kruskal Wallis testi sonucu.....	76
3.9. Babaların “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri”nden kaçınma ve kaygı alt boyutlarından almış oldukları puanların ortalama ve standart sapması.....	76
3.10. Çocukların yaşlarına göre babaların bağlanma stilleri.....	76
3.11. Öğrencilerin Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği’nden aldıkları puanlar ile babaların kaçınma ve kaygı puanları arasındaki ilişki.....	77
3.12. Babaların bağlanma stillerine göre kız öğrencilerin Purdue Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği’nden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan Kruskal Wallis testi sonucu.....	77
3.13. Babaların bağlanma stillerine göre erkek öğrencilerin Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği’nden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan Kruskal Wallis testi sonucu.....	78
TARTIŞMA.....	79
KAYNAKLAR.....	83
EKLER.....	91

TABLolar

Tablo B.1. Araştırmaya Katılan Çocukların Cinsiyet Dağılımları

Tablo B.2. Araştırmaya Katılan Çocukların Yaş Dağılımları

Tablo B.3. Araştırmaya Katılan Çocukların Babalarının Eğitim Durumu Dağılımları

Tablo B.4. Araştırmaya Katılan Çocukların Babalarının Yaş Dağılımları

Tablo B.5. Araştırmaya Katılan Çocukların Kardeş Sayıları

Tablo B.6. Araştırmaya Katılan Çocukların Ailede Kaçınıcı Çocuk Olduğu

Tablo B.7. YİYE-II'nin Faktör yapısı

Tablo B.8. Bağlanma Boyutlarının Birbirleriyle Ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Tablo B.9. Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nin Genel Toplam İçin İç Tutarlılık Katsayıları

Tablo C.1. Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Ortalama Ve Standart Sapması

Tablo C.2. Cinsiyete Göre Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğinden Alınan Puanların Karşılaştırılmasına İlişkin Uygulanan Bağımsız Gruplarda T Testi Sonucu

Tablo C.3. Yaşa Göre Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğinden Alınan Puanların Karşılaştırılmasına İlişkin Uygulanan Bağımsız Gruplarda T Testi Sonucu

Tablo C.4. Baba Eğitim Durumuna Göre Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğinden Alınan Puanların Karşılaştırılmasına İlişkin Uygulanan Kruskal Wallis Testi Sonucu

Tablo C.5. Baba Yaşına Göre Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğinden Alınan Puanların Karşılaştırılmasına İlişkin Uygulanan Bağımsız Gruplarda T Testi Sonucu

Tablo C.6. Kardeşi Olup Olmamasına Göre Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğinden Alınan Puanların Karşılaştırılması

Tablo C.7. Babaların “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri - II” İle Elde Edilen Bağlanma Stilleri

Tablo C.8. Babaların Bağlanma Stilllerine Göre Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğinden Alınan Puanların Karşılaştırılmasına İlişkin Uygulanan Kruskal Wallis Testi Sonucu

Tablo C.9. Babaların “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri - II”nden Kaçınma Ve Kaygı Alt Boyutlarından Almış Oldukları Puanların Ortalama Ve Standart Sapması

Tablo C.10. Çocukların Yaşlarına Göre Babaların Bağlanma Stilleri

Tablo C.11. Öğrencilerin Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Babaların Kaçınma Ve Kaygı Puanları Arasındaki İlişki

Tablo C.12. Babaların Bağlanma Stillerine Göre Kız Öğrencilerin Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılmasına İlişkin Uygulanan Kruskal Wallis Testi Sonucu

Tablo C.13. Babaların Bağlanma Stillerine Göre Erkek Öğrencilerin Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılmasına İlişkin Uygulanan Kruskal Wallis Testi Sonucu

ŞEKİLLER

Şekil A.1. Lawrence'nin Benlik Kavramı Şeması

Şekil A.2. Bebeklik Döneminde ve Okul Öncesi Dönemde Benlik Algısının Gelişimi

Şekil A.3. Bağlanma Sisteminin Temel İşlevleri

Şekil A.4. İçsel Çalışan Modellerin Hiyerarşik Yapısı

Şekil A.5. Benlik ve Başkaları Modeli Açısından Bağlanma Stilleri

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Çocukların gelişiminde rol almak tam günlük ve tam hayat boyu süren önemli bir iştir (AÇEV, 2001).

İnsan, topluluk halinde yaşayan bir organizmadır ve başka insanlarla bir arada bulunma isteği içerisindedir. İnsan yavrusu, biyolojik açıdan gözlenen özel durumu nedeniyle, yaşamını sürdürebilmek için, diğer türlerin yavrularına oranla, çok daha uzun süre anne-babasının doğrudan yardımına muhtaçtır. Bu kaçınılmaz durum, insan türünden organizmaların bir arada yaşama, eğilim ve gereksinimlerini, özellikle de bağlanma ihtiyacını açıklamaktadır. (Erkuş 1994).

Her çocuk iki biyolojik ebeveyninden oluşarak dünyaya gelir ve her ikisi de çocuğun kimlik gelişiminde önemli rol oynar. Ebeveynlerden biri olmasa veya kimliği bilinmeyen bir donörden alınan spermle döllenme yoluyla dünyaya gelse bile bunun çocuğun kimlik gelişimi üzerinde önemli etkileri olur. Her iki ebeveynin de çocuğun bakımında veya zarar görmesinde rolleri vardır (Pruett, 1998).

Anne, baba ve çocuktan oluşan ailedeki bireylere düşen roller, içinde buldukları toplumun yapısından ve geleneklerinden etkilenir. Sürekli ve hızlı bir değişimin yaşandığı günümüz toplumlarında kültürel yapıdaki farklılaşmalar analık, babalık rollerini de değişime zorlamaktadır. Bundan 30 – 35 yıl öncesinde anne ve babanın üstlendiği görevler birbirinden net bir biçimde ayrılmışken bugün görev dağılımındaki bu ayrım aynı derecede kesin değildir. Örneğin bebeğin biberonla beslenmesi ve altının temizlenmesi işini önceleri babanın yapması düşünülmezken bugün bu davranış en azından olağandışı kabul edilmemektedir (Güngörmüş, 1995). Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir. Bu dönemde çocuk sosyal bir birey olmayı öğrenirken, aynı zamanda en küçük yaşantısına kadar kopya edeceği bir modele

gereksinim duyar. Kişiliğin oluşumu için gerekli olan bu özdeşleştirme, aile içindeki yakın üyelerle gerçekleştirilebilir. Kişiliği etkileyen birçok faktör vardır, bunlardan en önemlisi ailenin içinde anne ve babanın etkisidir (Yavuzer, 1992). Çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi bebeklikten itibaren olumlu, tutarlı, sevgi dolu bir aile içinde serpilip gelişmesine bağlıdır. Çocuğun kişilik özellikleri ana babanın tutumunu, ana babanın tutumu ise çocuğun gelişimini etkileyerek onun kişiliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturur. Bu temeller onun kişilik gelişimini sağlamlaştırmasına yardımcı olur (Bayhan ve Artan, 1997).

Çocukların gelecek dönemlerde iyi ve sağlıklı olmalarında veya birçok psikolojik ve davranışsal problemler ortaya çıkarmalarına baba sevgisinin ve yakınlığının anne sevgisi ve yakınlığı gibi önemli olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Ronald 1987, Barnett ve ark. 1992). Örneğin Barnett, Marshall ve Pleck (1992), anne veya babaları ile pozitif ilişki tarif eden erkek çocuklarda psikolojik stresin daha az olduğunu göstermişlerdir. Daha yeni çalışmalar, baba ile daha yakın ilişki içinde olan çocukların psikolojik olarak daha uyumlu olduğu, benlik saygılarının daha yüksek olduğunu, okulda daha iyi fonksiyon gösterdiği, okul dışı aktivitelere daha fazla zaman ayırdıklarını, daha az antisosyal davranışlar sergilediği ve ilişkilerde daha başarılı olduklarını ortaya koymuştur (Gould ve ark. 1997, Rutter 1989, Sanford ve ark. 1995). Amato yakın zamanlarda yaptığı çalışmada çocukluk çağında baba ile yakın ve pozitif ilişkinin erişkinlikte kız ve erkeklerde eğitim düzeyi, iş hayatı ve psikososyal uyumda pozitif etkileri olduğunu bildirmiştir (Amato 1994, Akt.; Erdoğan, 2004).

Aile yapılarının değişmesi, aile bireylerinin görevlerinin de değişime uğramasına neden olmuştur. Parke (1981) teknolojik, ekonomik ve ideolojik alandaki değişmelerin, baba olma kavramının da değişime uğramasına neden olduğunu ve kadınların tüm gün dışarıda çalışması, bebeğin doğumdan sonra çalışmaya dönmesi gibi etkenlerin sonucunda babaların bebek ve çocuk bakımında daha çok görev almaya başladıklarına dikkat çekmektedir.

Baba olma kavramını değişime uğratan ve babanın çocuğun eğitimindeki rolüne ilginin artmasına yol açan pek çok etken vardır. Bunlar; politik, sosyal ve ekonomik alandaki değişimlerin kadın-erkek rollerini etkilemesi, çalışan anne sayısının artması, kadının tam gün dışarıda çalışması, özellikle batılı toplumlarda daha çok sayıda boşanmış ya da dul erkeğin tek başlarına çocuklarının bakım ve eğitim sorumluluğunu üstlenmeleri, geleneksel aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi ve çekirdek aile içindeki bireylere düşen rol ve sorumlulukların değişmesi olarak özetlenebilir (Güngörmüş, 1995).

Babalarla ilgili çok fazla sayıda çalışma yapılan ülkelerden biri olan ABD’de geçmişten günümüze babalık rolünün dört türde bir değişim gösterdiğini vurgulayan Pleck (1987) 18-19 yy.ın başlarına kadar babanın görevinin büyük ölçüde ahlaki öğretimi yapma ve ahlaki hataları düzeltmekten sorumlu olmak olduğunu belirtmektedir. 19.yy. boyunca annenin rolünün derece derece ve tutarlı bir biçimde artarken babanın çocuk üzerindeki doğrudan etkisi azalmaya başladı. Endüstrileşme döneminin ortalarında baba ahlak öğretmeni olarak değil, ekmeği kazanan kişi olarak kabul edilmeye başlandı (Lamb, 1987). 1940-65 yılları arasında babanın özellikle oğlu için cinsel model olma görevini üstlenmesine dikkat çekilmeye başlandı (Lamb, 1987). Bu yeni görüşte babanın çocuk eğitimine katılımı itekleniyordu ancak annelik ve babalık rolleri arasında kesin bir ayırım da söz konusuydu. 1970’li yıllarda ki baba tipi ise doğuma katılan, bebeklik dönemindeyken de çoğunlukla ilgilenen, yalnızca oyun oynamakla yetinmeyip çocuğun bakımına da aktif olarak katılan oğluyla olduğu kadar, kızıyla da ilgilenen bir baba tipiydi (Pleck, 1987).

Tarihsel olarak birçok kültürde, erkekler çocuk bakımında aktif rol almamışlardır. Ancak bu durumun değişmeye başladığı görülmektedir. Babaların değişen rolleriyle birlikte toplumsal algı babalığa olan ilgiyi arttırmıştır. Geçmişteki erkeklerin çocuğun eğitimine direkt katılımını engelleyen sosyal standart ve beklentiler değişmektedir (McBride ve Diğ., 1990, Akt.; Poyraz, 2007).

Kadınların büyük oranda çalışma hayatına girmesi cinse dayalı stereotipilerin azalması ve erkeklerin yaşamlarına daha derin anlamlar arayışları, kendileri isteseler de istemeseler de, babalar ile çocukların daha yakın ilişki geliştirmesinde artmaya neden oldu. Babaların çocukla ilişkisi anneye oranla halen onlarınkinin yarısından daha az olsa da, eski jenerasyondan üçte biri oranında artış göstermiş, çocukların babaya ulaşabilirliği ise eskinin yarısı kadar artmıştır (Pruett, 1998).

Görüldüğü üzere çocuğun gelişiminde önemli rol oynayan babanın, araştırmalardan da (Albükrek 2002, Reuter ve Biller 1973, Albükrek 2002) yola çıkarak çocuğun kişilik gelişiminde etkili olduğu gözlenmiştir ve babaların çocuklarıyla, eşleriyle ve diğer yakınlarıyla kurduğu bağlanma stiline, çocuklarının benlik kavramını etkilediği varsayılarak bu araştırmada “baba – çocuk ilişkisinde çocuğun benlik kavramı” ve “yetişkinlikte bağlanma” üzerinde durulacaktır.

1.1.BENLİK

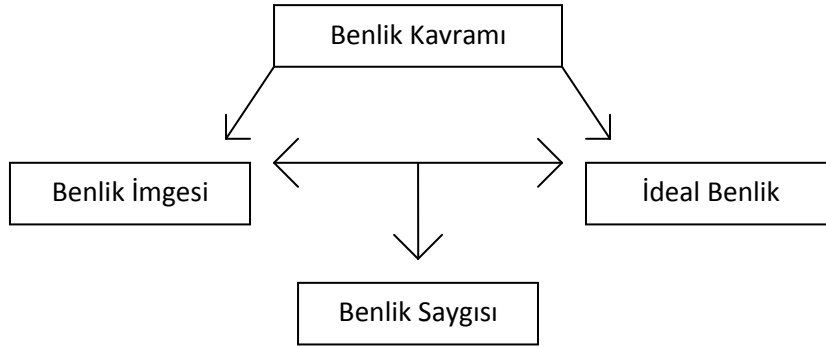
Benlik kavramı, bir bireyin yalnızca ona özgü tutumlarından, duygularından, algılarından, değerlerinden ve davranışlarından ibaret olan kendine ilişkin görüşüdür (Onur, 1993).

Benlik kavramı bireyin zihinsel ve fiziksel özelliklerinin toplamı ve bireyin sahip olduğu bütün bu özelliklere ilişkin kendini değerlendirmesi olarak tanımlanabilir (Lawrence, 1988). Kişiliğin merkezi olarak kabul edilen benlik kavramı kişinin fiziksel, ruhsal, sosyal ve duygusal özellikleri, istekleri ve başarıları hakkındaki inançlarının toplamı olarak kabul edilebilir. Bireyin, kendinin farkında oluşu, gelişimi ve beklentilerinin özeti olan benlik kavramı büyük ölçüde diğer insanların söyledikleri, yaptıkları davranışlarla etkilenen özel bir deneyim alanıdır (McCandlles ve ark., 1977, Akt.; Güngörmüş, 1995). Benlik kavramının bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olmak üzere üç boyutu vardır. Söz konusu kavram ayrıca,

benlik imgesi, ideal benlik ve özsaygı gibi üç alanda gelişme göstermektedir. Benlik kavramını bir bakıma ideal benlik, benlik imgesi ve özsaygı kavramını içine alan şemsiye bir kavram olarak görebiliriz bu şemsiyenin altındaki üç kavramın yani benlik imgesinin, ideal benliğin ve özsaygının gelişimi, bu şemsiye kavramın gelişimiyle ilişkilidir (Pişkin, 2003).

1.1.1. Benlik Kavramının Boyutları

Lawrence (2000)'e göre benlik kavramı; benlik imgesini, ideal benliği ve benlik saygısını kapsar. Benlik imgesi; zihinsel ve fiziksel özelliklerin farkındalığıdır. İdeal benlik; ideal özelliklerin ya da arzu düzeylerinin farkındalığıdır. Benlik saygısı; benlik imgesi ile ideal benlik arasındaki çelişkinin değerlendirilmesidir. Benlik kavramı davranışları belirleyen bir güdeleyicidir (Akt.; Güler, 2007).

Şekil 1.1: Lawrence'ın BenlikKavramı Şeması (Lawrence, D., 2000; Akt.; Güler, 2007).

Şekil 1.1'de de görüldüğü gibi benlik kavramı diğer terimleri de kapsayan şemsiye bir terim niteliğindedir. Burada benlik imgesi bireyin ne olduğunu, ideal benlik bireyin olmayı arzu ettiği ben'ini, özsaygısı ise bireyin ne olduğu ile ne olmak istediği arasındaki farka ilişkin bireyin duygularını gösterir (Pişkin, 2003).

1.1.1.1. Benlik İmgesi

Benlik imgesi bireyin sahip olduğu zihinsel ve fiziksel özelliklerinin farkında olmasıdır. Bu da, ailede anne-babanın çocuğa ilişkin sözlü ya da sözel olmayan tavırlarıyla oluşmaya başlar. Çocuğun ailede sevilip sevilmemesi, zeki ve akıllı olarak ya da aptal olarak görülmesi hep onun kendisine ilişkin bir imge oluşturmasına etki eder. Çocuğun zamanla sahip olduğu özelliklerinin farkına daha çok varmasıyla bu süreç, yani benlik imgesinin oluşumu hız kazanır. Gerçekte çocuk ne kadar çok yaşantı ve deneyime sahip olursa onun kendine ilişkin benlik imgesi de o kadar zengin olur denebilir (Pişkin, 2003).

1.1.1.2. İdeal Benlik Kavramı

Benlik imgesinin gelişimiyle çocuk, yavaş yavaş sahip olması gereken ideal özelliklerin neler olduğunu öğrenir. Bu ideal davranışlar, beceriler ve özellikler genellikle içinde yaşanan toplum tarafından değerli kabul edilen ideal standartlardır. Örneğin yetişkinlerin gözünde çocuğun temiz ve düzenli olması önemlidir. Uslu ve zeki olmak da yine sahip olunması gereken önemli özellikler arasında sayılır (Pişkin, 2003).

1.1.1.3. Benlik Saygısı/ Özsaygı

Özsaygı, bireyin benlik imgesi ile ideal benliği arasındaki farkı değerlendirmesidir. Yani bireyin kendisini nasıl algıladığı ile olmak istediği benliği arasındaki fark bize o bireyin özsaygı düzeyini verir. Bu süreçte bireyin bu farkı nasıl değerlendirdiği ve bu farkın onun duygusal dünyasını nasıl etkilediği önemlidir. Benlik imgesi ve ideal benliğin gelişiminde görüleceği gibi, bireyin kendini nasıl gördüğü yani halihazırdaki benlik imgesi ile ulaşmayı arzuladığı ideal benliği arasında bir farkın olması kaçınılmazdır ve bu fark normal bir olgu olarak kabul edilmelidir (Pişkin, 2003).

Benlik kavramının oluşumu ve gelişimi sürecinde bireyin yaşantıları, deneyimleri, ona verilen geribildirimler ve bireyin bütün bunları yorumlaması onun kendi özsaygı düzeyini belirleyecektir. Özsaygıya ilişkin böyle bir yaklaşım fenomenal bir yaklaşımdır, yani bireyi

anlamının yolu onu ancak empatik olarak anlamaktan geçer. Bu da empatik bir yeteneğe sahip olmayı zorunlu kılar. Yani önemli olan yaşananların kendisi değil, fakat onların algılanış biçimidir (Pişkin, 2003).

Benliğin yapısı, dünyayı, diğerlerini ve kendimizi nasıl görüp algıladığımızı belirler, varoluşumuzun temelini oluşturur ve her tür duygu, düşünce ve davranışımızı etkiler (Kağıtçıbaşı, 1999).

Benlik kavramının oluşmasına ilişkin genel görüş, doğuştan gelen olumlu ya da olumsuz bir benlik kavramının olmadığı yönündedir. Araştırmalar, benlik kavramının doğumdan itibaren şekillenmeye başlayıp, genellikle orta çocukluk döneminden önce de tamamlandığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla erken çocukluk dönemi, benlik kavramının gelişiminde en kritik dönem olarak kabul edilmiştir (Ravid ve Sullivan – Temple, 1992:5, Akt.; Sarıca, 2010).

Kagen, Moore ve Bredekamp'a göre benlik kavramı, 'sosyal ve duygusal gelişimin dayandığı' temel olarak alınabilir. Benlik kavramı, yalnızca yetişkinlere değil, gençlere de uygulanabilen bir düşüncedir. Çocuklarda ise benlik kavramı, çocukların kendi değerlerine ve yeteneklerine ilişkin farkındalıkları çerçevesinde ele alınabilir (Harter, 1998; Bracken, 1996, Akt.; Sarıca, 2010).

Geçtan'a göre, benliğin oluşumu, bireyin yaşantılarını algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirilme ve kabul edilme gereksiniminden önemli olarak etkilenir. Özellikle, kendisine yakın olan kişilerin tutumu ve değerlendirilme biçimleri onun için çok önemlidir. Bu konuda onu hoşnut eden ya da düş kırıklığına uğratan türlü yaşantılar sonucu birey kendine değer verme duygusunu geliştirir. Bu duygular öğrenilerek geliştirilir ve

bir kez oluştuktan sonra, artık diğer insanların kendisini gerçekten nasıl değerlendirdiklerinden bağımsız olarak varlığını sürdürür ve bireyin tüm davranışlarını etkileyen bir güç durumuna gelir (Akt.; Tor, 1997).

Stevens'a (1976) göre benlik kavramının iki temel kaynağı vardır. Bunlardan birisi çocuğun deneyimleri ya da diğer bir deyişle nelerden hoşlanıp hoşlanmadığının, nelerin kendisine acı verdiğinin ya da neyi heyecanlı bulduğunun ve neleri yapıp yapamayacağını farkında olmasıdır. Diğeride bireyin benliğinin başkaları tarafından değerlendirilmesidir yani benliğin tanımının çocuğun yaşamındaki ebeveyni ile diğer önemli kişiler ve onların değerleri tarafından etkilenmesidir (Akt.; Güngörmüş, 1995).

1.1.2. Çocuğun Benlik Kavramı

Yaşamın ilk yıllarında çocuğun dünyası, onun yaşantılarından oluşur. Çocuk kendi bedenini çevresinden ayıramaz; büyüyüp geliştikçe kendi varlığına ait olan yaşantıları arasında ayırım yapmaya başlar. Kendi varlığının ve işlerinin bilincine vardıkça, yaşadığı çevre içindeki varlığından ve işlevlerinden oluşan bir benlik geliştirmeye başlar. Benlik kavramının gelişimi, bireyin çevresiyle olan yaşantılarını algılayış biçimlerine göre oluşan dinamik bir süreçtir (Cevher ve Buluş, 2007).

Benlik algısının oluşumunda en önemli devre çocukluktur. Bu dönemde yaşanan olaylar kişinin kendi hakkındaki yargı ve değerlerini oluşturur. Benlik algısının sağlıklı bir biçimde gelişmesi yolunda destek görmeyen bir çocukluk dönemi, ergenlik başlangıcından itibaren benlik algısında büyük olumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Demoulin, 2000, Akt.;Turaşlı, 2006).

Çocuğun kendisine ilişkin duygu ve düşünceleri, kişilik gelişimini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Bu duygu ve düşünceler, çocuğun benlik kavramının birer unsurudur. Benlik, kişinin yaşadığı deneyimler ile oluşup şekillenen bir yapı olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk, dünyaya geldiğinde kendisini diğerlerinden ayırt etme şansına sahip değildir. Doğumundan itibaren sosyal çevre ile sürekli etkileşim içinde olan çocuk, bu etkileşimler arttıkça, hem kendine hem de yakın çevresindekilerin onu nasıl gördüğüne ilişkin fikirler oluşturmaya başlamaktadır. Yani benlik, doğuştan var olan bir yapı değil, deneyimler sonucu elde edilen ve sonradan gelişen bir yapıdır (Cevher ve Buluş, 2006).

Çocuğun benlik kavramı büyük ölçüde onun için önemli olan kişilerin görüşlerinden etkilenir (Hurlock, 1978, Akt.; Güngörmüş, 1995). Jersild, bu kişilerin genellikle anne-baba, öğretmen, arkadaş ve kardeşler gibi çocuğun yaşamında etkili ödül ve ceza verebilen kişiler olduğunu belirtmektedir (Özyürek,1983; Akt.; Güngörmüş, 1995).

Temelde benlik kavramının merkezi görünümü ilişki kalitesidir (Deaux, 1991; Ogilvie ve Ashmore, 1991; akt.:Feiring ve Taksa, 1996). Yaşamın başlangıcında anne-baba ve kardeşlerden oluşan sosyal ilişkiler ağına öğretmen, arkadaş ve sınıfındaki akranları eklenerek genişler. Harter'a (1986) göre benlik birinin kendiliğine ilişkin diğerlerinin tutumlarından içselleştirdiklerinin önemli bir kısmında temsil edilen sosyal bir yapıdır. Bu yapı içinde aile merkezi öneme sahiptir (Özcan, Gümüş, Kotil, Sarıca, 2010).

Geçtan'a (1993) göre 'Çocuk öncelikle kendi çevresinde anne – babasını ve kardeşlerini gözleyerek, onların davranışlarını oyun içinde taklit etmekte, kendisi için önemli olan bu kişilerin davranışlarını özümseyerek bir başkasının rolünü oynamaktadır. Eğer anne – babadan gelen reddedici tutumlar çocuğun kendisini değersiz bulmasına neden olursa böyle bir ortamda yetişen çocuğun kendisi için olumlu görüşler geliştirmesi mümkün olmamaktadır.

Warash ve Markstrom çalışmalarında, anne – babaların çocuk yetiştirme biçimleri ile okul öncesi çocuklarının akademik benlik saygısı ilişkisine yönelik algılarını incelemişlerdir. Araştırmada Davranışsal Akademik Benlik Saygısı Ölçeği (DABSÖ) kullanılmıştır. Erkek ve kız çocuklar için ayrı şekilde yapılan korelasyonel analizler sonucunda; annelerin ve babaların

çocuk yetiştirme hakkındaki algıları, erkek ve kız çocuklarının benlik saygılarıyla farklı ilişkiler göstermiştir. Suç ve endişe yoluyla çocukta oluşan anneye yönelik kontrol ve özerklik, erkek çocuklarının akademik benlik saygı düzeyinin belli yönleriyle olumlu yönde bir ilişki gösterirken; annenin öfkesi ve uzaklaşması kızların akademik benlik saygısı düzeyi ile olumsuz yönde ilişki göstermiştir. Bunun yanı sıra, suç ve endişe yoluyla çocukta oluşan babaya yönelik kontrol ve özerklik ile babanın sergilediği öfke ve uzaklaşma davranışları erkeklerin akademik benlik saygısı düzeyinin bazı yönleriyle olumlu yönde; babanın tutarlılığı kız çocuklarının akademik benlik saygısı düzeyi ile olumlu yönde ilişkili bulunmuştur (Cevher ve Buluş, 2006).

Bireyin kendisine ilişkin olarak oluşturduğu bu bilgiler informal etkileşimlerin ürünü olmakla birlikte, algılamaları ve bu yönde biçimlenmeyi belirleyen en önemli profesyonel ortamların formal olanlar olduğu da göz ardı edilemez. Çünkü çoğunlukla 5 – 6 yaşlarında okul öncesi eğitim ile birlikte birey eğitsel, kişisel ve mesleki eğilim ve özelliklerini biçimlendirecek, bunlara yön verecek ve yıllar boyu sürecek bir akademik süreç içine girer. Böylece, bu ortamlardaki yaşantıları yoluyla benlik görüşünü oluşturan birey, bu oluşumu her türden davranışını sergilerken kullanır (Cevher ve Buluş, 2007).

1.1.3. Benlik Gelişiminde Sosyal Çevrenin Rolü

İlk sosyologlardan “İnsan Doğası ve Sosyal Düzen (Human Nature and Social Order)” kitabının yazarı, Cooley, benlik ve sosyal çevre arasındaki ilişkiyi önemle vurgulamıştır. Cooley’e göre, kişinin kendisi hakkındaki duygu ve düşünceleri büyük oranda yaşamının erken yıllarında onu etkileyen diğer insanlarla ilişkilerinin bir ürünüdür. Dolayısıyla, bireyler kendilerini tanımlamayı, başkalarının kendisine ilişkin tanımlarından hareketle öğrenirler (Cevher ve Buluş, 2007).

Cooley'in en büyük katkısı, benlik algısının sosyal etkileşimle biçimlendiği düşüncesindedir. Çocuklar gelişirken, kendileri için önemli olan başkalarının onlar hakkındaki görüşlerini dikkate alırlar. Cooley, özellikle, gösterilen değer algılanan değere bağlı olarak geliştiğini ileri sürmüştür. Böylece, diğerlerinin kendileri hakkındaki görüşlerinin olumsuz olduğunu düşünenler kendileri hakkında olumsuz düşünceler geliştirirler. (Cevher ve Buluş 2007).

Kişilerarası etkileşimi vurgulayan Sullivan, benlik sisteminin anne – baba etkisiyle şekillendiğini söylemektedir. Görevi ise, gereksinimleri karşılamak ve güvenliği sürdürmektir. Sullivan, onay ve ödülün 'iyi ben'i, anksiyetenin de "kötü ben"i yaşattığını söyler (Cevher ve Buluş, 2007).

Kendilerine ve çevrelerine uyum sağlamış ana – babaların çocukları, kendilerine sağlanan destek ve önderlik sayesinde giderek benliğini geliştirir, bütünleştirir ve özerk varlıklar olarak yetişkin yaşama ulaşırlar. Kendi yetersizlikleri nedeniyle reddedici ya da aşırı koruyucu tutumlar gösteren ana-babaların çocukları ise kendilerine ayrı bir varlık olarak değer verilmediğinden kişiliklerini bütünleştiremezler. Yetişkinliğe ulaştıklarında da çocukken doyurulmamış ihtiyaçlarını diğer insanlardan karşılayabilmek için umutsuzca çabalarlar (Geçtan, 2004).

DesRosier ve ark. aktardığına göre; benlik kavramı 1800'lü yılların sonundan itibaren tartışılmaya başlanmıştır. Baldwin (1987); benliğin birdenbire değil kişinin diğer insanlarla ve çevresiyle olan etkileşim sonucu geliştiğini ileri sürmüştür (Akt.; Damarlı, 2006).

Benlik kavramı bir anlamda bireyin kendi ben'inin, başka bir deyişle kendi kimliğinin farkında olmasıdır. Ben'in doğasını anlamının karmaşıklığı ve güçlüğü nedeniyle ki, yüzyıllarca pek çok din adamı ve filozof bu konuya kafa yormuş ancak William James'e (1890) kadar hiçbir zamanda gerçek anlamda felsefi tartışmaların dışına çıkıp psikolojinin konusu olmamıştır (Pişkin, 2003).

1.1.4. William James ve Benlik Kavramı

Berk'in aktardığına göre, ilk olarak benliği William James (1890/1960) tanımlamıştır. (Işıtan, 2005) Günümüzdeki benlik teorilerini en çok etkileyen iki kuramcı George Herbert Mead ve William James'dir (Franzoi, 2003). İki teorisyende benliğin iki ayrı yönü olduğunu belirtmişlerdir: Aktif bir şekilde algılayan, eylemleri başlatan ve düzenleyen bir benlik (sübjektif benlik) ve bir kişinin kendisine dair tüm bilgilerinden oluşan benlik (objektif benlik).

James'a göre benliğin üç temel yapısı vardır; maddesel benlik, sosyal benlik ve ruhsal benlik.

Maddesel benlik; bireyin sadece bedenini değil sahip olduğu tüm eşyaları kapsar. Bunlar kişinin kimliği için temel oluşturur. Başka bir deyişle maddesel benlik kişinin yakın çevresini ve dünyada sahip olduğu eşyaları kapsar. Sosyal benlik; kişinin başkalarının gözünde nasıl görüldüğüne ilişkin düşüncesidir. Aile benliği, kulüp benliği, işveren benliği, arkadaş benliği, sevgili benliği gibi gruplandırılabilir. Ruhsal benlik; kişinin yetenekleri ve yetkileri hakkındaki kendi imgesi, tartışabilme kabiliyetiyle ilgili duyguları, vicdan temizliği gibi kişisel duyguları içerir. James ruhsal benliği, bir kişinin herhangi bir durumu karşılamaya hazırlanmasındaki hareketlilik olarak görmektedir (Işıtan, 2005).

James, bu şekilde iç ve dış faktörlerle belirlenen benliğin, sosyal ilişkilerde ve sahip olunan mallarda meydana gelen değişikliklere ve anıların doğasındaki yanılabilirlik ve yeniden yapılanabilme özelliğine bağlı olarak sürekli bir değişim içinde olduğunu da vurgulamıştır (Akt.;Franzoi, 2003).

1.1.5. George Herbert Mead Toplumsal Benlik Kuramı

Mead kuramını benliğin gelişimine odaklamıştır. Ona göre, sosyal etkileşim sırasında kullanılan sözel ve sözel olmayan sembollerin öğrenimi ve toplum içinde bir takım roller alma yoluyla oluşur (Akt.;Franzoi, 2003). Mead' e göre çocukluk döneminde dilin kazanımı ve çocuğun oyunları esnasında başkalarının rollerini almaya başlamasıyla benlik gelişmeye başlar (Akt.;Franzoi, 2003). Başlangıçta anne, baba ya da kardeş gibi belirli bir kişinin rolünü alan çocuklar bu sayede kendilerine ilişkin inançlar geliştirmeye başlarlar. Bu inançlar büyük ölçüde çocuğun, diğerlerinin kendisi hakkındaki değerlendirmelerine ilişkin inançlarını yansıtmaktadır. Benlik bilişsel açıdan daha karmaşık bir hale geldikçe çocuk tepkilerini birçok bakış açısını göz önünde bulundurarak verebilir hale gelir. Son aşamada ise, kişi toplumun beklenti ve tutumlarını içselleştirmiş bir birey olarak tepkilerini bir bütün olan toplumun bakış açısına göre belirler. Mead'in "genelleştirilmiş diğerleri" olarak adlandırdığı bu son aşamada kişi tamamen şekillenmiş bir benlik haline gelir (Franzoi, 2003).

1.1.6. Carl Rogers ve Benlik Yapısı

Carl Rogers, insan doğasını temelde olumlu ve yapıcı olarak kabul eden, insanın tek başına değerliliğini ve gücünü esas alan insancı (hümanistik) yaklaşımın başlatıcısı ve temsilcilerindendir. Rogers gibi insancı yaklaşımı benimsemiş psikologlar kişilik gelişimini açıklarken, benlik yapısı üzerinde durmaktadırlar (Akman ve Erden, 2001).

Rogers, benlik kavramının oluşmasında bebeklik ve çocukluk dönemlerinde başkalarının bireye yönelik yaptıkları değerlendirmelerin önemine değinmiştir. Benlik kavramının gelişimi, bireyin çevresi ile olan yaşantıları algılayışına bağlıdır. Yaşantıları

algılamada, diğer insanların kendisi hakkındaki görüşleri önemli yer tutar. Çocuk ayrıca, önem verdiği kişilerin tutumlarını önemser ve onların değer verdiği davranışları gerçekleştirmeye, gerek vermediği davranışlardan ise kaçınmaya çalışır (Berkem, 1999, Akt.; Damarlı, 2006).

Rogers (1961 – 1977) James gibi, benlik kavramını “ben” ya da “benin” nitelikleri ile ilgili algılamalardan oluştuğunu ifade eder. Benlik bilincine önem verir. Bir kimsenin benlik bilinci onun kendisiyle ilgili düşüncelerini, algılamalarını ve kanaatlerini içerir; kendisini nasıl gördüğünü özetler. Benlik bilinci iyi, kötü ya da orta olabilir. Benlik bilinci bizim kendimizi nasıl gördüğümüzü ifade eder. Ayrıca diğer insanlarla ve yaşamın farklı yönleri ile ilişkilerini algılaması ve bu algılara ilişkin değerler de kendilik kavramı oluşturur. Rogers, “gerçek kendilik” yani kişinin olduğu gibi algılaması ve “ideal kendilik”, kişinin olmak istediği kendilik arasında iki alt benlik olduğunu ifade etmiştir (Akt.;Cüceloğlu, 1993).

1.1.7. Psikanalitik Görüş ve Devamındaki Görüşler

Freud, doğduğumuzda tek bir kişilik yapısının, alt benliğin (id) var olduğunu söylemiştir. Alt – benlik, bizim bencil kısmımızdır ve yalnızca kişisel isteklerimizi tatmin etmeye çalışır. Alt – benlik, haz ilkesine göre hareket eder, diğer bir deyişle herhangi bir fiziksel ve toplumsal sınırlamayı dikkate almaksızın, yalnızca kişisel tatmin sağlayacak şeylerle ilgilenir. Bebekler gördükleri bir şeyi istedikleri zaman ona doğru uzanırlar. O nesnenin başkasına ait olması ya da zararlı olması onlar için fark etmez. Bu reflekssel hareket yetişkin olduğumuzda da kaybolmaz. Ancak sağlıklı bir yetişkin kişilikte alt-benlik, diğer bölümler tarafından denetim altında tutulur (Burger, 2006).

Çevreleriyle etkileşime geçen 2 yaş ve altı çocuklarda, kişilik yapısının ikinci kısmı gelişmeye başlar. Benlik (ego), gerçeklik ilkesine göre hareket eder. Yani benliğin birinci görevi, alt-benliğin dürtülerini tatmin etmek; ama bunu yaparken içinde bulunulan durumun

gerekçelerini de dikkate almaktadır. Zira alt-benliğin dürtüleri genellikle toplumsal olarak uygun olmayan, bizi tehdit eden biçimde ortaya çıkar. Benliğin görevi, bilinçaltında tutmaktır. Alt-benlikten farklı olarak benliğimiz, beynimizin bilinç, bilinç öncesi ve bilinçaltı kesimlerinde serbestçe hareket edebilir (Burger, 2006).

Ego, kişinin diğer insanlar ve kendi dışındaki dünyayla anlaşmasını destekler. Freud, egonun bunu yapabilmek için id'in sahip olduğu enerjinin bir kısmını kullandığını savunur. İd isteklerini her durumda yerine getirme peşindedir, oysa ego istekleri için sabırlı ve gerçekçi değerler geliştirir. Ego içgüdüsel zevkleri erteleyebilme yeteneğine sahiptir. Ego, kişilikte ani bir değişiklik değildir, adım adım hazlara sınırlar, bazen acı veren düzenlemeler ve kendini alıştırmalarla ortaya çıkar. İd ve toplum arasında bir arabulucu görevi üstlenir (Bayhan ve Artan 2009).

Freud “Gerçek dış dünyanın etkisi altında altbenliğin bir parçasının özel bir gelişme” gösterdiğini, “dış uyaranları algılayan ve aşırı uyaranlara karşı ruhsal yapıyı koruyan bir dış tabakadan”, giderek, özel bir yapı geliştiğini ve bu yapının “altbenlik ile dış dünya arasında bir arabulucu” görevini yüklediğini ileri sürdü ve bu gelişen yapıya benlik (ego) adını verdi (Öztürk, 2002).

Çocuk beş yaşına geldiğinde, kişilik yapısının üçüncü bölümü de oluşur. Üst-benlik (süperego), toplumun, özellikle de anne-babaların değer yargılarını ve standartlarını temsil eder. Üst-benlik, neyi yapabileceğimiz ve yapamayacağımız konusunda daha çok kısıtlamalar getirir. Eğer arkadaşınızın evindeyken masanın üzerinde bir miktar para görürseniz, alt-benliğiniz bu parayı almak ister. Benliğiniz yakalanmadan nasıl alabileceğinizi bulmaya çalışır. Parayı kimseye yakalanmadan almanın bir yolunu bulsanız bile üst-benliğiniz bunu yapmanıza izin vermez. Para çalmak, yakalanmadan yapılsa bile, toplumun ahlaki değerlerine aykırıdır. Üst-benliğin bu durumda kullandığı birinci silah, suçluluk duygusudur. Buna

rağmen, parayı alsanız bile büyük ihtimalle kendinizi sonradan kötü hisseder, birkaç uykusuz geçen geceden sonra parayı arkadaşınıza geri verirsiniz. Bazı insanlar bu nedenle üst-benlik kavramını vicdan olarak da kabul eder (Burger, 2006).

Erikson, gelişmeyi insan yaşamının tümünü kapsayan bir süreç olarak görmüş, ergenlik çağından sonraki dönemlerin de temel özelliklerini, sorunlarını, bunalımlarını tanımlamıştır. “İnsanın Sekiz Evresi” başlığı ile geliştirdiği dönemler kuramı, normal ve anormal kişilik gelişmesini açıklamaktadır (Öztürk, 2002).

Erikson, “İnsanın Sekiz Evresi”ni benlik gelişiminin aşamaları olarak tanımlamıştır. Her evrede benlik, belli bir takım gelişmeleri tamamlamakta; sorunları çözmekte ve evreye özgü bir psikososyal dönemeci (psychosocialcrisis) atlatmaktadır. Erikson, her evrede benliğin karşılaştığı bir olumlu benlik ögesi, bir de bunun karşıtını belirtmiştir (Öztürk, 2002).

Okulöncesi dönemi içine alan gelişim evresi ‘İnsiyatife karşı suçluluk’ duygusudur.

İnsiyatife Karşı Suçluluk (3 – 6 Yaş): Çocuklar özgürlük kazandıktan sonra anne babadan daha kolay uzaklaşırlar. Erikson’a göre bu dönemin çatışması inisiyatife karşı suçluluktur. Buradaki inisiyatif sözcüğü heyecanlı, girişken, bir şeyler başarmak isteyen anlamlarını taşımaktadır. Bu dönem çocuğunun pek çok amacı olduğunu vurgular. Okul öncesi dönem çocukları pek çok yeni şeyi çözmeye, anlamaya çalışmakta; yaşlılarıyla bir şeyler yapmak istemekte ve yetişkinlerin de yardımıyla neler yapabileceklerini keşfetmektedirler (Bayhan ve Artan, 2009).

Bu dönemin üstesinden gelmek için çocukluk cinselliği artık bırakılmalı; yavaş yavaş ana ya da baba olma sürecine girilmelidir. Ana ya da baba ile özdeşim yaparak çocuk benliği gelişir, üstbenlik oluşmaya başlar. Çocuk, içinde bulunduğu toplumun rollerine, işlevlerine, kurallarına göre dayanmaya; o toplum için geçerli araç-gereci, silahlı kullanmaya ve kendisinden küçük çocuklara bakım vermeye yönelir. Çocukta giderek bir törel sorumluluk duygusu gelişmektedir (Öztürk, 2002).

İnsiyatif, çocuğun dışarıdan baskı olmadan düşünme ve hareket etme becerisidir. Soru sormasına izin verilen, deneyler yapma fırsatı tanınan ve araştırma yapan çocukta insiyatif gelişir. İnsiyatif çok değerlidir. Ancak bu yaş grubu çocuklar için bazen başarısızlığa yol açabilir. Çünkü yapmak istedikleri şeyle gerçek güçleri arasında bir denge kuramayabilirler. Örneğin; 5 yaşında bir çocuk rahatlıkla araba süreceğini düşünebilir. Veya bir 6 yaş çocuğu şehrin en uzak yerine tek başına gidip dönebileceğini iddia edebilir. Onlar için becerileri değil istekleri önemlidir. Bu dönem çocuklarında otokontrolün gelişmesi için sınırlılıklar ve belli kurallara gereksinimleri vardır. Bu dönemin sosyal duygusal açıdan tehlikesi ise suçluluk duygusudur. Bu dönemde suçluluk duygusu yerleşebilir. Çünkü bu dönem çocuklarında genelleme özelliği vardır. Bir hata yaptığında “Ben beceriksizim.” veya bir suç işlediğinde “Ben kötü bir çocuğum.” diye düşünebilir. Kendini böyle acımasız bir şekilde yargıladığında ise suçluluk duygusu gelişebilir. Suçluluk hissetmenin en kötü yanı çocuğun yeni şeyler denemekten korkması, kaçınmasıdır. Suçluluk duygusu insiyatifi söndürür. Suçluluk duygusunu önlemenin en uygun yolu çocuğa hata yapmanın doğal olduğunun, herkesin, anne babanın da hata yapabileceğinin anlatılmasıdır (Bayhan ve Artan, 2009).

Özetle, çocukluğun 3 – 6 yaşlarında gelişen olumlu benlik ögesi girişim duygusudur. Girişim duygusu özerk ve özgür düşünmek, geleceğe yönelik erekler beslemek ve eyleme geçmek için rahatlık ve güç sağlar. Bu dönemin tehlikesi aşırı suçluluk duygusunun gelişmesidir (Öztürk, 2002).

Fromm, Freud'un görüşlerine karşıt olarak, psikiyatrinin temel sorununun, aslında şu ya da bu içgüdüsel ihtiyacın doyum bulması ya da engellenmesi değil, insanın dış dünyasıyla ilişkilerini anlayabilmek olduğu görüşünü savunur. Ona göre, insanla toplum arasındaki ilişki statik değildir. Açlık, susuzluk, cinsellik gibi tüm insanlarda ortak olan belirli ihtiyaçlar fizyolojik kökenlidir. Buna karşılık, sevgi ve kin, güçlü olma tutkusu ve boyun eğme isteği gibi insanda karakter farklılıklarına neden olan etmenlerin tümü toplumsal sürecin ürünleridir (Geçtan, 2000).

Fromm'a göre, çocuk, büyüdükçe ve bağlarından kurtuldukça özgürlüğünü giderek daha çok aramaya başlar. Bu sürecin iki görünümü vardır. Bunlardan biri, çocuğun bedensel, duygusal ve zihinsel yönlerden giderek güçlenmesidir. Bu yönlerin her biri, kendi içinde güçlenirken, kendi aralarında da giderek bütünleşirler. Böylece, bireyin istemi ve mantığı tarafından yönetilen düzenli bir bütün ve örgütlenmiş bir yapı oluşur. Giderek gelişen bireyleşme sürecinin ve bunun sonucu ortaya çıkan benlik yapısının sınırları, önemli ölçüde, toplumsal koşullar tarafından belirlenir. Bu konuda bireyler arasında önemli farklılıklar da olsa, her toplum normal bir bireyin aşamayacağı belirli bir bireyleşme sınırı koyar (Geçtan, 2000).

Adler, kişinin, kendi oluşturduğu hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için izlediği yolu içeren yaşama uyum biçimini yaşam tarzı olarak adlandırmıştır. Yaşam tarzı; kişiye özgü davranış, alışkanlık ve tutum örüntüleridir ve kişinin varlığının niteliğini belirler. Yaşam tarzlarının nasıl oluştuğunu anlayabilmek için aşağılık duygusu ve ödünleme kavramlarını tekrar gözden geçirmemiz gerekir çünkü yaşam tarzımızın temelini bunlar belirlemektedir. Adler, çocuklukta her insanın gerçek ya da hayali bir takım yetersizlikler yaşadığını ve yaşanan bu yetersizlik duygularının da kişiyi bir şekilde ödünleme yoluna ittiğini belirtmektedir. O halde, yaşam tarzımız, yetersizlik duygularımızın üstesinden gelerek bir yetkinlik duygusuna ulaşma çabamız üzerine temellenmiştir. Her insan yetersizlik

duygularına sahiptir, yetkinlik arayışı içersindedir ve de hedeflere sahiptir. Ancak bu sözünü ettiğimiz durumları kendine özgü bir tarzda yaşar. Yaşam tarzı kendi oluşturduğumuz hedeflere kendimize özgü ulaşma yoludur (İnanç ve Yerlikaya, 2010).

Adler, çocukluk dönemlerindeki etkileşimler sonucu kişinin kendine özgü bir davranış örüntüsü geliştirdiği görüşünü savunur ve buna yaşam biçimi adını verir. Bu kavram, bir anlamda, kişinin geliştirmiş olduğu yaşam tasarısıdır. Bireyin, amaçlarını, kendisine ve dünyasına ilişkin görüşlerini ve amaçlarına ulaşabilmek için edindiği alışılmış davranışları içerir. Adler, insanın, yaşadığı çoğu duruma karşı giderek tek ve genel bir örüntüsü geliştirdiğinden söz eder. Yazılarında çok iyi açıklanmamış olmakla birlikte, genel tepki kavramı, benlik ya da ego, kişilik, genel tutum, sorun çözümünde kullanılan genel yöntem vb. kavramlarla eşanlam taşımaktadır (Geçtan, 2000).

Adler, tüm davranışların kişinin yaşam biçimine göre düzenlediği görüşündedir. Bir insanın değer yargıları, ilgileri, düşünsel yetenekleri, algısal tepkileri, düşleri, yeme, uyuma ve cinsel davranış alışkanlıkları, geliştirdiği amaçların ve dünyası hakkındaki yerleşmiş görüşlerinin egemenliği altındadır. İnsanın hangi yönü incelense kişilik bütünlüğünün etkisiyle karşılaşılır (Geçtan, 2000) .

Mosak (1954) yaşam biçiminin yönelim dayanaklarını dört grupta toplar:

- 1) Benlik kavramı – kişinin kim olduğu konusundaki inançları.
- 2) Benlik ideali – ne olması gerektiği konusundaki inançları.
- 3) Kendi dışındaki dünyanın ne olduğu ve bu dünyanın ondan ne beklediği konusundaki görüşleri.
- 4) Vicdani inançları – kişinin geliştirdiği “doğru-yanlış” yönergesi.

İnsan, yaşamını daha kolay sürdürebilmek için bu şemayı kullanır. Bu şema yaşantısını anlayabilmesini, değerlendirebilmesini, olayları önceden kestirebilmesini ve kendi denetimi altına alabilmesini sağlar. Ne var ki, yaşamını sürdürebilmekte gerekli olan bu araçları kullandığının genellikle bilincinde değildir (Geçtan, 2000).

Jung'a göre dünyada kendimizi yönlendirmede (aynı zamanda iç dünyamızı da) kullandığımız dört işlev vardır: Duyularımız yoluyla algılama, duyuş (sensation), anlam ve kavrayış sağlayan düşünme (thinking), tartan ve değerlendiren hissetme (feeling) ve bize ilerideki olasılıklardan söz eden, bütün deneylerin etrafını çepeçevre saran atmosfer üzerine bize bilgiler veren sezgi (intuition) (Fordham, 2001).

Yaşamı, insanlığın geçmiş tarihince koşullanmış bir biçimde kavramak ve yaşamak eğilimini -ki buna gereksinimi de denebilir- Jung, arketipik olarak adlandırır. Arketipler “önceden var olan kavrayış biçimleri” (yani bilincin ortaya çıkmasından önce) ya da “Sezginin doğuştan gelme koşullarıdır... İçgüdülerin insanı kendine özgü belirli bir yaşam sürdürmeye zorlamaları gibi, arketipler de sezgi ve kavrayışı insana özgü biçimlere zorlarlar (Fordham, 2001).

Ego, bilinçli zihin örgütüdür, bilinç düzeyindeki algılardan, anılardan, düşünce ve duygulardan oluşur (Geçtan, 2000). Jung'a göre benlik, egonun şablonudur. Ortak bilinç dışında bulunan merkezi, örgütleyici, yönetici arketiptir ve bütün arketipleri içerir. Bu tanıma göre benlik, ruhun çekirdeğidir ve gelişimin arketipidir (Budak, 2000, Akt.; Zincirkıran, 2008).

Allport, kişilik kuramını geliştirirken normal insanı, yani hasta olmayan bireyi ölçüt olarak almıştır. “Ego” kavramı ile karışmaması, alana yeni bir terim kazandırma ve bireyin “bilen” oluşunu vurgulamak amacıyla, “benlik (self)” kavramını kullanmayı tercih etmemiş, onun yerine “proprium” terimini önermiştir. Allport'a göre propriom, kişiliğin bebeklikten

başlayarak örgütlenen ve bireyin benliğine olan duygularını kapsayan yedi boyuttan oluşmaktadır (Yıldız, 2006). Bu duygular zamanla gelişmekte ve birbirleriyle kaynaşarak bir bütün oluşturmaktadır. Bunlar: (1) Bedensel duyum; organizmadan gelen uyarıcılardan kaynaklanan duyumların bileşimi, bedensel olarak bana ait diyebileceğimiz şeylerdir. (2) Kendini tanıma; bebeklik döneminin ilk aylarında çocukta kimliğe ait bir doyum yoktur. İki yaş civarında, giysileriyle, ismiyle ve çevresinde kendisine verilen işaretler yardımıyla kendisini ayırt etmeye başlar. Sık sık duymakta olduğu adı, çocuğa kendisinin diğer bütün şeylerden ayrı olduğunu ve bu sözcüğün kendisi için bir başvuru noktası olduğunu gösterir. (3) Benliği geliştirme; proprium'un en önemli ve temel özelliklerinden biri olan benliği geliştirme kişilik yapısı içersinde dinamik bir süreçtir. Allport'a göre "proprium" dinamik olma durumundadır çünkü kendini geliştirme sürecinin kesin olarak sonu yoktur. (4) Ego sınırlarının genişlemesi; öğrenmenin artmasıyla, bireyin sahip olduğu şeyler, sevgi nesnelere, idealleri, bağlılıkları da artar. Bunlar bireyin "benim" diye adlandırabileceği şeylerdir. (5) Akılcı olma; proprium'un akılcı işlevleri de vardır, bunlar: Gerçek çözümler bulabilme, yerinde uyum sağlayabilme, doğru planlar yapabilme ve yaşamla ilgili sorunları oldukça kusursuz biçimde çözebilmektedir. Benlik düşünen bir varlık olmaya başlar. (6) Benlik imgesi; bireyin benlik imgesi diğer insanların onun kendisi hakkında neler düşündüğünü kavramsallaştırmasını içerir. Benlik imgesi bireyin şimdi içinde yaşadığı zamanla geleceğe ait görüşlerini bir noktada birleştirebilmesine yardımcı olabilir. (7) Uygun çaba; bu kavramda güdünün doğası ele alınmaktadır. Uygun olan güdülerle, sınırlı olan güdüler arasında ayırım yapmak gereklidir. Kişilik söz konusu olduğunda, bireyin egosunun genişliği içersine girdiğinde, yeni güçlü bir ego kusursuz bir kişilik geliştirmek için yola çıktığında amaca uygun güdülerini ortaya koymaya çalışır. Allport'un ortaya koyduğu benliğin tüm bu yönleri bir bütün olarak işlevde bulunurlar. Bireyin duygu ve coşkuları da bu bütünün içersinde yer alır ve benlik bütünlük kazanır (Akt.; Öner, 1982).

Sullivan, küçük çocuklarda benlik gelişimi konusunun önemini vurgulamıştır. Kişiler arası ilişkilerde kişilerin etkileyici yönüne vurgu yapan Sullivan'a göre, birey, kişiliğini insanlar arasında şekillendirir, kendi kendine oluşturamaz. Kişinin benlik sistemi, kişiler arası ilişkilerin yarattığı anksiyeteye karşıt bir tepki olarak gelişir. İnsan için önemli olan güdü, bütün yaşamı boyunca başa çıkmaya çalıştığı temel yardım gereksinimi duygusudur (Gergen ve Marlowe, 1971, Akt: Cevher ve Buluş, 2007).

Sullivan üç benlik sisteminden bahseder. Bunlar; bireyin kendine ilişkin olumlu duyguları ve kendilik saygısının var olduğu iyi ben, bireyin kendine ilişkin olumsuz duyguları ve kaygıları içeren kötü ben ve son olarak da bilinçaltı düzeyde kalmış ve ben annenin aşırı hoşnutsuzluğu sonucu oluşmuş ben ve ben olmayan benlik sistemleridir. Benlik sistemi kaygıdan koruyarak bireyin güvenliğini sağlar. Benlik sistemi Sullivan'a göre mantıkdışıdır (Akt.; Yanbastı, 1996).

Horney, bütün insanların, gerçek ya da ideal bir benlik imajı oluşturduğunu öne sürmüştür. Normal kişiler bu benlik imajı, iyi ya da kötü yanları bir arada bulunduran, gerçekçi bir değerlendirmeye dayanmakta ve kişilik içerisinde bir bütünlük duygusu yaratmaktadır. Gerçekçi benlik imajı, yaşantılara ve değişime açıktır. Katı değildir, amaçlar doğrultusunda ve yeni farkındalıklar karşısında değişime uğrayabilir. Nevrotik kişilerde ise gerçek dışı ve katı bir benlik imajı hakimdir. Horney bunun sebebini, bu kişilerin, temel anksiyete düzeylerinin yüksekliğinden dolayı, insanlara yönelme, insanlardan uzaklaşma ve insanlara karşıt yönelimlerini bir arada bütünleştirememeleri ile açıklamıştır. Gerçekçi benliğe ulaşamayan kişiler, sürekli olarak özgüven sorunu yaşamakta, diğer insanlara aşırı bağımlı olmakta, benliklerinden şüphe etmekte ve çatışma ve anksiyete yaşamaktadırlar. Bu yanılsama, benlikte büyük stres yaratmakta ve kişiyi sürekli olarak benlik imajı korumaya yöneltmektedir (Yanbastı, 1990).

Günümüz teorisyenlerinden Brechan benlik-kavramının davranışsal prensipler doğrultusunda kazanıldığını savunmaktadır (Crain ve Bracken, 1994). Çocuklar özel ve genel davranış örüntülerini doğrudan ve dolaylı bir biçimde a) çeşitli alanlardaki başarı ve başarısızlıkları b) davranışlarına karşı diğerlerinin gösterdiği tepkiler ve c) diğerlerinin model davranış biçimleri ve iletişim beklentileri sayesinde öğrenirler (Crain ve Bracken, 1994, Akt.; Damarlı, 2006).

Gelişimsel bir bakış açısından ise benlik kavramı bebeklikten yetişkinliğe giden süreçte gelişim ve değişim göstermektedir. İlerleyen yaşla birlikte insanlar girdikleri yeni ortamlarda birçok yeni insanla etkileşime girmekte, yeni deneyimler kazanmakta; yaşadıkları başarı ve başarısızlıklar ve insanlardan aldıkları tepkiler doğrultusunda davranışlarını değerlendirme fırsatı bulmaktadırlar. Kazanılan bu farklı öğrenme deneyimleri sonucunda kişiler farklılaşmış, bağlama-dayalı benlik kavramı geliştirmektedirler (Crain ve Bracken, 1994, Akt.; Damarlı, 2006).

Benlik kavramını, kültürel farklılıklar açısından incelediğimizde karşımıza iki tip benlik yapısı çıkmaktadır (Pepitone, 1987; Sampson, 1988, 1989; Smith, 1994). İlki *ilişkisel benlik* adı verilen, toplulukçu kültürlerde benimsenen, bireylerinden de böylesi beklenen benlik yapısıdır. Toplulukçu kültürler bireyi toplumla bir ve topluma bağlı olarak görürler. Böyle toplumlarda bireysellik anlam taşımaz. İlişkisel benlik, işte bu bağlılığı anlatmaktadır. Kişi benliğini birlikte yaşadığı diğer insanlardan kesin sınırlarla ayırmaz. Bu benlik yapısında bireyden, toplumda ona verilen görev ve rolleri ve de ondan beklenen davranışları uyum içinde yerine getirmesi beklenir. İlişkilere uyum gösterip onların parçası olmak özgüven ve benlik saygısını doğurur. Benlik başka benliklerle örtüşür ve benliğin tanımının bir kısmını başka benlikler oluşturur. İlişkili benliğin bulunduğu kültürlerde kendini öne çıkarmak hoş karşılanmaz. İlişkili benliği olanlar sosyal olarak birleştirici duyguları daha sık ve yoğun yaşar (Kağıtçıbaşı, 1999).

Daha çok Batı kültüründe rastlanan diğerk bir benlik yapısı da *ayrışık benlik*dir. Bu tip kültürlerde bireyin bireyselliğine vurgu yapılır. Bu benlik yapısında başkalarının arasından sıyrılmak ve kendini göstermek, farklı olmak, kendini ifade edebilmek, kişisel amaçları gerçekleştirebilmek önem taşır. Birey kararlarında kendi içgüdülerine güvenir ve kararlarını kendisi alır. Bu tür davranışları bireye özgüven ve benlik saygısı kazandırır. Toplumun da bireylerinden beklentileri bu yöndedir. Bireyci kültürlerde benlik, başkalarından açıkça ayrılmıştır. Ayrışık benliğe sahip kişiler, sosyal olarak ayırıcı duyguları daha sık ve yoğun yaşarlar (Kağıtçıbaşı, 1999).

Kağıtçıbaşı (1999), bu iki tür benlik yapısına üçüncü bir yapı eklemiştir: *Özerk-ilişkisel benlik*. Bu benlik yapısı hem ilişkisel eğilimi hem de özerkliği içinde barındırır. Bu tür benlik, toplulukçu kültüre sahip toplumların gelişmiş kentsel bölgelerinde, kuşaklar arası maddi ilişkilerin azaldığı, buna karşılık duygusal bağılıkların kaybolmadığı aile modelinde gelişmektedir.

1.1.8. Okul Öncesi Dönem ve Benlik

2 – 6 yaş arasındaki ilk çocukluk evresinde çocuk, sosyal ilişkinin nasıl kurulduğunu, ev dışındaki insanlarla, özellikle kendi yaşlılarıyla nasıl beraber olunacağını öğrenmeye başlar; uyum ve işbirliği gelişir (Yavuzer, 2010).

Okul öncesi dönemde benlik kavramı kişinin dış görünüşünden çok daha fazla detaydan oluşur. Okul öncesindeki bir çocuğun kendisi ile ilgili algıları yıllar boyunca, kişilik bilgisi, fiziksel özellikleri, yapmayı sevdiği ve iyi olduğu etkinlikleri, sahip olduğu şeyleri ve

diğerleri hakkında edindiği bilgileri içerir. Bu bilgileri tanımlarken, arkadaşlarının kim olduğu, yaşadıkları yer, sahip oldukları şeyler, yetenek, yaş ve cinsiyete dayalı belli gruplara dahil olmalarına göre sınıflandırma yapan, bu yaştaki çocuklar için genel bir konu olankendini tanıma teması artık bir olgu olarak karşımıza çıkar (Bukato-Daehler, 1992, Akt.;Turaşlı, 2006).

Okul öncesi çağındaki çocukların kendileri ile ilgili düşünceleri sadece gözlenebilen davranışlarla sınırlı değildir. 3,5 yaş civarındaki çocuklara davranışları ve duyguları ile ilgili sorular yöneltildiğinde kendi karakterleri ile ilgili yorum yapabilmektedirler. Örneğin kendilerini; “arkadaşlarımla oyun oynamaktan mutlu olurum” gibi tanımlayabilirler (Işıtan, 2005).

Dönem	Benlik Algısının Gelişimi
9-12 Aylık	- Rastgele yapılan hareketler anlamlandırılmaya başlar.
13-18 Aylık	- Fotoğraf ve aynalarla benliği tanırlar.
18-30 Aylık	- Başkalarının görünüşlerinin kendilerininkinden farklı olabileceğini fark ederler.
2,5-6 Yaş	- Kesin yargılarla benliğini tanımlar. - Fiziksel ve bilişsel başarılar için idareyi tanır. - İç ve dış benliğini ayırt eder. - Başkalarının görünüşlerindeki özel eksikliklerin farkındadır. - Ayrıcalıklı bilgiyi göz önünde bulundurmaya başlar. - Başkalarının davranışları sonucu niyetini değiştirir.

Şekil 1.2: Bebeklik Döneminde ve Okul Öncesi Dönemde Benlik Algısının Gelişimi
(Kaynak:Bukato-Daehler, 1992:471; Akt.;Tuarşlı, 2006).

Okulöncesi dönem, insan hayatında belirli alışkanlıkların kazanıldığı önemli bir süreçtir. Farklı yaş gruplarındaki okulöncesi çağ çocukları için amaçlar incelendiğinde, vurgulanan ortak noktanın, çocuğun sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılmasının öncelikli olduğu görülmektedir. Büyüme ve gelişme açısından insan gelişiminin en kritik dönemi, erken çocukluk (0- 6 yaş) dönemidir. Bu dönemde çocuğun içinde bulunduğu çevre ve çocuğa sunulan olanaklar çocuğun gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Çocuğun içinde bulunduğu çevre ile birlikte, alınan uyaranlar, çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişiminde olduğu gibi benlik kavramının gelişiminde de çok önemli rol oynar. Çocuklar bebeklikten itibaren sağlıklı, sağlıksız, doğru ya da yanlış pek çok şeyden etkilenerek büyürler. Çevrelerinden gelen tepkilere göre kendileriyle, başkalarıyla ve içinde yaşadıkları dünyayla ilgili düşünceler edinir, bunlara göre davranış ve tutum geliştirirler (Zincirkıran, 2008). Kağıtçıbaşı'na (1999) göre de benlik kavramı her türlü dünya görüşü, dünyayı algılama biçimi, varoluş nedenlerini belirler; bütün davranışları, düşünceleri, yaşama bakışı etkiler.

2 – 6 yaş arasında yaşanan deneyimler, öz-yeterlilik ve öz-saygının yani genel benlik algısının temelini oluştururlar. Bu açıdan benlik algısının sağlıklı oluşumunda ebeveynlerin, bakıcıların, diğer aile bireylerinin, öğretmenlerin, komşuların ve hatta televizyonun rolü vardır. Çocuğun yaşı büyüdükçe benlik algısı bir dereceye kadar kararlılık gösterme eğilimindedir. Fakat ilgisiz bırakılırsa sonunda depresyona, intihara, isyana ve ahlak dışı davranışlara sebep olabilir (Demoulin, 1997; Akt; Turaşlı, 2006).

Bağlanmanın doğrudan biçimlendirdiği en kritik özellik benlik temsilleridir (Bretherton, 1985; Cassidy, 1988). Bağlanma kuramına göre çocuklar erken yaşlardaki bağlanma ilişkileri temelinde kendilerinin ne kadar sevebilir ve değerli olduklarına ve başkalarının gözündeki değerlerine ilişkin beklenti ve inançlarından oluşan, 'benlik temsilleri'(içsel çalışan benlik modelleri) geliştirirler (Cassidy, 1999). Zamanla etkinleşen ve katı şemalara dönüşen bağlanma benlik temsilleri yakın ilişkilerdeki dinamikleri ve farklı

alanlardaki başarı beklentilerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilerler. Erken dönemdeki bağlanma örüntüsü etkisini en çok benlik algısı aracılığıyla ileriki dönemlerdeki farklı bilişsel, duygusal ve davranışsal alanlara taşır (Bretherton, 1985; Cassidy, 1988; Pietromonaco ve Barrett, 2000). Bu nedenle, Cassidy (1988) benliğin, "...çocuğun bağlanma figürü ile ilişkisinden çıkan etkilerin bağlanma figürünün olmadığı yıllara ve ortamlara taşımaya aracılık eden temel bir mekanizma..."(s. 133) olduğunu ileri sürmektedir (Sümer ve Şendağ 1999).

Benlik kavramının gelişimi ve çocuğun çevresindeki yetişkinlerin rolü dikkate alındığında, çocuğun bu yetişkinlerle nasıl iletişim kurduğu kadar, yetişkinlerin çocukla kurduğu iletişim de önem taşımaktadır. Yetişkinin; özellikle de babanın kurduğu iletişim ve bağlanma stili, çocuğun zihnindeki ebeveyn şemasının oluşumunda etkilidir.

1.2. BAĞLANMA

Bağlanma (attachment), yaşamın ilk günlerinde başlayan, duygusal yönü ağır basan ve olması beklenen bir durumdur. Bebeklikteki bağlanma kavramı; belirli bir kişiye olumlu tepkilerin verilmesi, zamanın büyük bir kısmının o kişiyle birlikte geçirilmek istenmesi, herhangi bir korku yaratan durum veya obje karşısında hemen o kişinin aranması, bağlanılan kişinin varlığının duyumsanmasına eş zamanlı olarak rahatlama duygusunun eşlik etmesi gibi duygu ve davranış örüntülerinin tümünü kapsamaktadır (Erkuş 1994).

Bowlby'e göre (1969) bağlanma davranışı, ayırımına varılmış kişiyle – bireysel olarak tercih edilen ve genellikle güçlü ve/veya bilgili olarak algılanan kişi- yakınlığı elde etmek için yapılan tüm davranışlara verilen addır. Bebeğin, emme, izleme, gülme ve ağlama davranışları yetişkin bakım vericinin, tepkilerini korumak, aralarında bir bağ kurmak için doğuştan gelen davranışlardır. İnsanların bu davranışları ile primat türleri arasında benzerlikler vardır ki bağ-

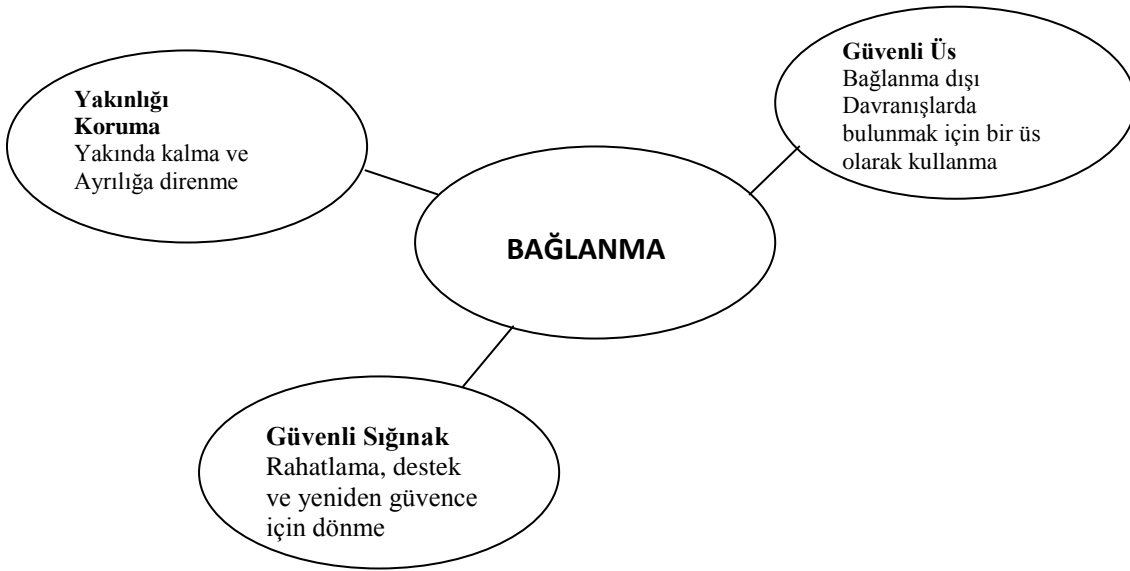
lanma davranışı doğal ayıklanma süreci boyunca kazanılan bir uyum davranışıdır. Bağlanma davranışı bebeğe, hayati avantajlar sağlar ve onları bakıcı ile yakınlaştırarak tehlikelere karşı korunmasını sağlar (Kantarcıoğlu, 2004).

Bağlanma sisteminin temel özellikleri ve işlevleri bir bebeğin davranışlarında açıkça görülebilir. Bebek, özellikle bir rahatsızlık hissettiğinde ya da çevreden tehdit algıladığında bağlanma figürüne yakın olmak ister (yakınlık arama ve yakınlığı koruma) ve bakıcısının yakınlığı ona bu tür stresli durumlarda güvenlik ve rahatlık duygusu verir (güvenli sığınak). Böylece bebek, çevreyi araştırma ve keşfetme gibi bağlanma dışı davranışlara girişebilir. Çünkü bakıcısının, ne zaman isterse ve ihtiyaç duyarsa rahatlık ve güven için dönebilecek bir yer (güvenli üs) olduğunun farkındadır (Şekil 1.3). Ainsworth (1989)'a göre bağlanma figürünü diğer özelliği de gönülsüz ayrılıklarda protesto eylemlerinin gösterilmesidir. Bu protesto davranışları bağlanma figürünü arama, ağlama ve huzursuzluktur (Güngör, 2000).

Bowlby'e (1998) göre bireyin kurduğu ilk ilişki, yeni doğana bakım veren anne ya da annenin yerini alabilecek temel bakım veren bir diğer bakıcıyla gerçekleşmektedir. Bu ilişkinin, bebeğin kendini güvende hissetmesi, ihtiyaçlarının giderilmesi, duygusal yakınlık görme beklentilerinin karşılanması gibi olumlu bir süreçte ilerlemesi durumunda, bebek bakıcısıyla kurduğu ilişki sonucunda kendini sevmeye ve onaylanmaya layık görerek önemli olduğunu hissedecek ve aynı zamanda karşısındakileri ve dünyayı da güvenilir ve olumlu bir yer olarak algılayacaktır (Akt.; Çalışır, 2009).

Çok sayıda gelişimsel kuram ya da yaklaşıma göre ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin kalitesi gelişimin her aşamasında kritik bir rol oynar. Bağlanma kuramı (Bowlby, 1973; 1982), çocuğun zihinsel, duygusal ve davranışsal gelişiminde yakın ilişkilerin, özellikle de ebeveyn – çocuk ilişkisinin, etkisini ve ilgili dinamikleri açıklama bakımından son yıllarda en yaygın kabul gören kuramlardan birisi olmuştur. Bowlby'e göre çocuklarıyla güvenli

bağlanma ilişkisi kuran ebeveynler, aynı zamanda onlara değerli oldukları, güvende oldukları ve sevildiklerine ilişkin güvence vermiş olurlar. Bu güvence altında gelişen çocuklar bir taraftan başarı için gerekli olan özgüveni kazanırken diğer taraftan da psikolojik sağlıklarını korurlar. Bu kapsamda yapılan çok sayıda araştırma ebeveynlere güvenli bağlanma ile olumlu psikolojik gelişim arasında hem erken gelişim dönemleri (örn., Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978; DeWolff ve Van Lizendoorn, 1977; Main, Kaplan ve Cassidy, 1985; Thompson, 1999) hem de ergenlik dönemi için (örn., Allen, Moore, Kuperminc ve Bell, 1988; Armsden ve Greenberg, 1987) güçlü ilişkiler olduğunu göstermiştir (Akt.; Sümer ve Şendağ, 2009).

Şekil 1.3: Bağlanma Sisteminin Temel İşlevleri, Derya Güngör (2000) tarafından Hazan & Shaver'den uyarlanmıştır.

Benzer özellikler yetişkinlikteki bağlanma ilişkilerinde de dikkati çekmektedir. Örneğin yetişkinlikte birey, özellikle stres altında olduğunda, bağlanma figürüne yakın olmak ister (yakınlık arayışı). Bağlanma figürüyle ilişkisinde güven ve rahatlık arar; üçüncüsü, bağlanma figürü bireye özgürce çevreyi keşif imkanı verir (güvenli üs). Son olarak, bağlanma ilişkisi gönülsüz ayrılıkları protesto eylemleri içerir. Bağlanma figürünün kaybına kişi yaşla

tepki verir. Bowlby (1980) eşini kaybeden kişilerle yaptığı araştırmalarda bu yetişkinlerin çocuklukta protesto tepkilerine benzer davranışlarda bulduklarını gözlemlemiştir (Akt.; Güngör, 2000).

Hazan &Shaver, (1987)'e göre bağlanma teorisi temel olarak psikanalitik gelenekten İngiliz John Bowlby'ın bağlanma ve nesne ilişkileri kuramına dayanmaktadır. Bağlanma teorisi anne-çocuk arasındaki bağlanma ilişkisine ve bununla ilişkili olarak genellikle çiftler arasındaki ilişkilerin doğasına eğilir. Örneğin, evrimsel adaptasyon açısından tartışılmaz bir önemi olan çocuklukta bağlanma sisteminin temel özelliklerinin yetişkin ilişkilerinde de sürdüğünü gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bunun yanında “bağlanma stili” kavramı ile yürütölen araştırmalar insanların duygularını nasıl düzenlediklerine, stresle nasıl başa çıktıklarına, ilişki tatminine ve depresyona kadar birçok konuda anlamlı mesajlar vermektedir. En önemlisi, bu teori içerisinde kişi ya da birey diğer kişilerle beraber ilişki bağlamı içerisinde değerlendirilmektedir.

1.2.1. Kuramın Temel Kavramları

Bağlanma kuramı, bağlanma çalışan modelleri, bağlanma ve keşfetme ilişkisi bağlanmanın etkinleşmesi ve edilginleşmesi, gibi temel bazı kavramlarla açıklanabilir.

1.2.1.1. Bağlanma çalışan modelleri

Bu kavram içsel çalışan modeller (internalworkingmodels) ya da zihinsel temsiller (mentalrepresentations) olarak da adlandırılmaktadır.

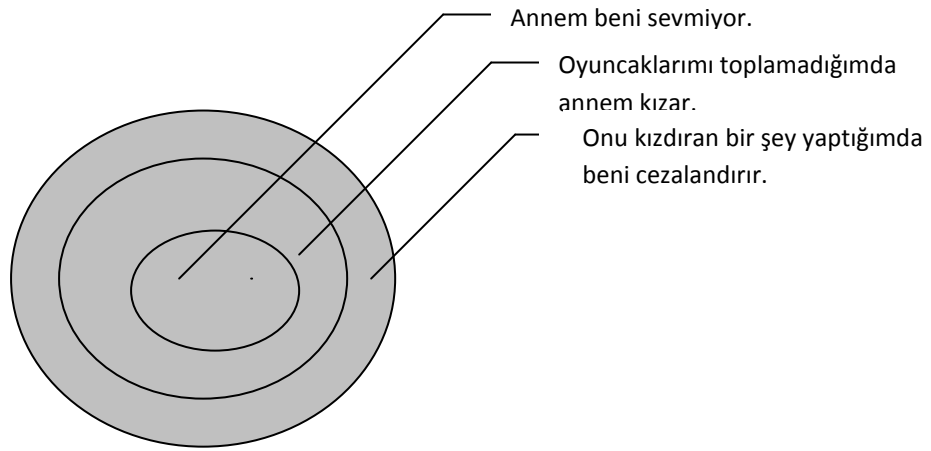
Bowlby, bağlanmayla ilgili zihinsel modelleri, çocuğun bağlanma figürünün erişilebilirliği ve tepkiselliği hakkındaki beklenti ve duyguları olarak düşünmüştür (Searle ve Meare, 1999). İçsel çalışan modeller, düşünce ve duyguları içerdiğinden bebeklik döneminde araştırılması mümkün değildir. Bretherton ve arkadaşları (1990), ancak üç yaşındaki çocukların bağlanma durumları hakkındaki öyküleri tamamlayabildiklerini bulmuştur.

Örneğin güvenli bağlanan çocuklar, ailesiyle yürüyüş yaparken düşüp dizini inciten bir çocuk hakkında bir öyküye, ana – babayı tepkili ve yardım eden kişiler olarak betimlemektedirler (Crain, 1992).

Anne ve babaların çocuklarını yetiştirme biçimi, kuşkusuz, bebeğin içsel çalışan modelini etkileyecektir. Main ve arkadaşları (1985) güvenli bağlanan çocukların anne – babalarının kendi geçmişlerindeki bağlanma ilişkilerinden açıkça ve özgürce söz edebildiklerini, duygularını kabul edebildiklerini bulmuştur. Buna karşılık, kaçınmacı bebekleri ana – babaları kendi bağlanma deneyimlerini önemsizleştirmekte; hatta görmezden gelmektedir ve reddetmektedirler. Bu tıpkı kaçınmacı bebeklerin yakınlık arayışını reddetmesine benzemektedir. Dengesiz bebeklerin anne – babalarının zihni hala kendi bağlanma gereksinimleriyle son derece meşguldür. Belki de bebeklerin gereksinimlerine tutarlı bir şekilde cevap vermelerini bu kadar zorlaştıran kendilerinin karşılanmamış bağlanma gereksinimleridir (Crain, 1992). Kuşkusuz, birey yaşamı boyunca kendi benliğine ve başkalarına ilişkin deneyimlerden süzülüp gelen bilgileri işlemeye devam eder. Yine de bağlanma kuramının, bireyin yaşamının ilk yılları boyunca gelişmeye başlayan bu bilişsel şemaların, ömür boyu baskın ve etkin kaldığını önermesi önemle üzerinde durulması gereken bir noktadır (Collins ve Read, 1990, Akt.; Kart, 2002).

İçsel çalışan modeller, bağlanma stilini belirleyen temel yapılar olarak kabul edilir. Bu modeller, çocuğun bağlanma figürünün “kayıp” olduğunu fark etmesine ve geri döndüğünüm ayrımını yapabilmesine izin verir (Brennan ve Spelling, 1994). Dolayısıyla bağlanma figürüyle etkileşimi etkileyecekleri gibi ayrılığa verilecek tepkileri de belirleyeceklerdir. Ayrıca Bowlby bu modellerin kapsadığı benliğe ve başka kişilere dair beklentilerin, çocukluktaki ve yetişkinlikteki duygu, davranış ve bilişler arasındaki sürekliliğin temel kaynağı olduğunu vurgulamıştır ve bu köprü yetişkin bağlanma stillerinin açığa çıkmasında rol oynayan en temel unsur gibi görünmektedir (Hazan ve Shaver, 1987).

Bilişsel psikolojide bellek ve bilgi işleme süreçlerine ilişkin gelişmeler zihinsel modelleri daha iyi anlamamıza olanak sağlamıştır. Bilişsel psikolojiye göre; benlik kavramı şemalardan oluşan hiyerarşik olarak örgütlenmiş bir yapıya sahiptir. Bowlby (1973) ve Bretherton (1990)'a göre içsel çalışan modellerin de çok sayıda düzeye sahip hiyerarşik yapılar olarak görülmesi gerektiği ileri sürülmüştür (Akt.; Güngör, 2000). Bu hiyerarşiyi iç içe geçmiş katmanlar olarak düşünürsek en iç, en derinlerde, en temelde, ilk deneyimler sonucunda biçimlenen ve genellikle hiç sorgulanmamış olan algılar ve fikirler yer almaktadır. Bunlar kişi tarafından değişmez doğrular olarak, olduğu gibi kabul edilirler. Katı, toptancı, aşırı genelleyicidirler. Bir dış katman, temeldeki katmandan beslenen bir takım kurallar ve varsayımlardan oluşur. En dış katmanda ise daha somut deneyime dayalı etkileşimleri içeren şemalar (Şekil 1.4) yer alır (Beck, 2001).

Şekil 1.4: İçsel Çalışan Modellerin Hiyerarşik Yapısı (Beck, 2001'den uyarlanmıştır).

İşte benliğe, diğerlerine ve genel olarak dış dünyaya ilişkin zihinsel modellerin ve bunları oluşturan hiyerarşik düzeyler birbirlerinden tamamen ayrı değildirler, bütün şemalar karşılıklı bir etkileşim içinde birbirlerini beslerler. Bu durum, bağlanma zihinsel modellerinin bebeklikten yetişkinliğe bir kararlılık gösterebilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu sürekliliğe

etki eden bir diğerk etkende farklı bağlanma stillerinin sosyal çevre üzerindeki farklı etkileri yoluyla da sağlanmaktadır. Herhangi bir durumu veya ortamı bir insan bir türlü, başka bir insanın da bir başka türlü algılamasının altında yatan şey de budur (Beck, 2001).

Sonuç olarak, içsel çalışan modeller çoğunlukla farkında olmaksızın işlev gören ve başkalarının davranış ve niyetlerine ilişkin yordamada bulunmaya rehberlik eden yapılardır ve benlik ile başkaları için oluşturulmaya başlanan bu şemalar, karşılıklı bir etkileşim içinde birbirlerini geri besleyerek bebeklikten yetişkinliğe doğru bağlanma zihinsel modellerinin bir kararlılık ya da istikrar gösterebilmesine katkıda bulunur (Güngör, 2000).

1.2.1.2. Bağlanma ve Keşfetme

Bowlby'e göre (1969), keşfetme davranışı tipik olarak tuhaf ve/veya karmaşık uyarıcılar tarafından tetiklenir ve dahası keşfetme, çevreden bilgi edinmenin özel bir fonksiyonu için gelişmiş olan davranış sistemleri seti tarafından yönetilir. Keşfetmenin ortaya çıkışında rol oynayan etmen ve davranışlar şu şekilde özetlenebilir. Çocuk, henüz haberdar olmadığı "yeni" bir uyarıcıya doğru (nesne, kişi vb) yönelir; bunları tanımak ya da kavramak üzere etkileşmeye çabalar (örneğin nesneye dokunur, yerini değiştirir veya yabancı biriyle konuşmayı dener) ve bunun sonucunda yeni bilişsel beceri ve kategoriler geliştirir. Örneğin birkaç örnekleyici tanıdıktan sonra ortak özelliklerini fark ederek "öğretmenler" için bir kategori yapılandırır (Green ve Campbell, 2000).

Bowlby (1969) bağlanma ve keşfetme sistemlerinin birbirini tamamlayıcı sistemler olarak betimlemiştir. Öyle ki, ancak bağlanma gereksinimleri karşılandığında, birey çevreyi keşfetmek için kendini özgür hisseder ve çevre üzerinde hakimiyet kurabilmek için gerekli bilgileri çekip çıkarır (Carnelley ve Ruscher, 2000, Akt.; Kart, 2002).

Yetişkinlikte bağlanma ile keşfetme davranışı arasında bir bağlantı olması da mümkün görünmektedir. Gerçekten, Macellan gibi büyük kaşifler, kahramanca hiç bilinmedik yeni

bölgeleri keşfetme kararı aldıklarında belki de çocukluklarındaki bağlanma deneyimleri ve yakın ilişkilerine karşı yönelimleriyle etkilenmiş olabilirler. Aynı şekilde yetişkinlikteki keşfetme, geleneksel olmayan bir kariyer seçme veya paraşütü açmadan gösteri yapmak gibi şaşırtıcı ve kısmen oyuna benzeyen faaliyetlerde kendini gösteriyor olabilir (Green ve Campbell, 2000).

1.2.1.3. Bağlanmanın Etkinleşmesi / Edilginleşmesi

Bağlanma davranışsal sisteminin herhangi bir ilişki ya da olay sırasında işe karışma derecesini “etkinleşme” olarak tanımlamak mümkündür (Berman ve Sperling, 1994). Gerçekten, bağlanma yapısı insan doğasının bütünleyici bir parçası olarak kabul edilen örgütlü bir davranışsal sistemi betimler ve zincirin kalitesiyle uyumlu davranışlara göre çeşitli şekillerde işler. Bağlanma sisteminin amacı, yırtıcı bir hayvan gibi tehlikelerden korunmak için birincil bakıcıyla yakınlığı sürdürmektir ve o nedenle sistem kaygı, korku, hastalık ve yorgunluk koşulları altında etkinleşmeye özellikle eğilimlidir (Bartholomew, 1990).

Berman ve Sperling (1994), bağlanma sisteminin Sibernetik ve Kontrol Sistemleri Kuramı ilkelerine göre işlediğini öne sürmüşlerdir. Bu model, kontrol sisteminin bir dizi çevresel boyutları olduğu ve bundan da sistemi belli koşullarda çalıştırdığı ancak belli koşullarda da kapattığını varsayar. Sistem bir kez etkinleşince bir dizi amaca erişmeye hizmet eden özgün kontrol sistemi edilginleşir. Bağlanma davranışsal sisteminde de çocuk bağlanma figürüne kolayca ulaşamayacağını fark ettiğinde kendini tehdit edilmiş ya da korkmuş hissettiğinde bağlanma davranışları sergilemeye başlar. Yakınlığı yeniden kurmak için tasarlanmış çağırma, arama, bağırma, dik dik bakma ve dokunma gibi birkaç davranıştan en az birine yönelir. Bu davranışlardan hangisinin kullanılacağı bağlanma figüründen uzaklığın miktarı ya da koşula özgü çevresel faktörlere bağlıdır. Birincil bakıcıyla fiziksel yakın temas yeniden sağlandığında, çocuk kavuştuğu bu rahatlamayı sürdürmek için tasarlanmış kucaklamak, cilveleşmek, sıkıca sarılmak ve gülmek gibi davranışlarda bulunmak suretiyle

bir önceki davranış setini terk eder. Böylece bağlanma edilgenleştirilmiş olur ve çocuk çevreyi keşfetme, oyun oynama, yemek yeme gibi diğer davranışsal sistemlerini kullanmayı başarır (Kart, 2002).

1.2.2. Yetişkin Bağlanması

Bowlby (1977, 1980, 1982), bağlanmanın çocuklukla sınırlı olmadığını vurgulamış ve ilk bağlanma deneyiminin sonraki duygusal zincirleri kurma kapasitesini, evlilik problemleri ve çocuklarla yaşanan sorunlar gibi bir dizi yetişkin işlevsizliğini, nörotik (nevrotik) semptomları vb kişilik bozukluklarını etkilediğini öngörmüştür (Akt. Bartholomew, 1990).

Bebeklik ve çocukluk döneminde bağlanma figürleriyle geliştirilen ilişkiler yaşamın geri kalan kısmındaki ilişkileri büyük ölçüde etkilemektedir. Yaşamın erken dönemlerinde gelişen bağlanma ilişkileri sonucunda şekillenen içsel çalışan modeller kişilerin kendilerine ve diğerlerine ilişkin bakış açılarını ve kişinin diğerleriyle olan ilişkilerini düzenlemektedir. Benliğe ilişkin içsel çalışan model, kişinin sevmeye, desteklenmeye değer bir kişi olup olmadığına ilişkin inançları içermektedir. Başkalarına ilişkin içsel çalışan model ise bağlanma figürünün ulaşılabilir, güvenilir ya da reddedici olmasıyla ilgili inançları kapsamaktadır.

Berman ve Sperling (1994) yetişkin bağlanmasını fiziksel ve/veya psikolojik güvenlik sağlayabilecek bir veya birkaç kişiyle yakın olmayı isteme ve kurulan yakınlığı sürdürmeye yönelik sabit (durağan) bir eğilim olarak tanımlamışlardır. Buna göre bağlanma sistemi, kişinin yaşamının herhangi bir anında eyleme geçme potansiyeli taşıyan davranışsal bir sistemdir. Etkenleşebilmesi açık davranışlar, duygusal tepkiler ve bilişsel aktivitelere bağlıdır. Ayrıca içsel çalışan modeller, ilk bağlanma deneyiminin yanı sıra etkenleşen bağlanma davranışsal sistemindeki iki birey arasındaki o ana özgü etkileşimleri kapsar ve bu etkileşimlere dair kuralları tanımlar; bu da kişiye bağlanma figürünün ne yapacağına ilişkin

doğru ve yanlış yordamlar yapmasına izin verir. Bu öneri, niçin pek çok kişinin mevcut duruma uygun olmayan tepkiler verdiğini açıklayıcı bir değer taşır (Akt.; Kart, 2002).

Ainswort'a göre (1991) “duygusal zincir”, görece uzun süreli bir bağ olarak tanımlanabilir. Bu bağda eş, biricik ve başka biriyle değiştirilemez olarak görüldüğü için özellikle değerlidir. Duygusal zincirde eşe yakınlığı sürdürme isteği baskındır; uzaklaşma ya da yokluk anlarında, yakınlığı yeniden kurma isteği görülür. Bağlanma da duygusal bir zincirdir ve yakınlığı sürdürme, etkileşimi sürdürme gereksinimi söz konusudur. Ayrılıktan rahatsızlık duyulur, kavuşma haz verir, yitirme halinde elem yaşanır. Ancak, sadece bağlanma zincirine özgü bir ölçüt söz konusudur. Eşle ilişkide güvenlik ve rahatlama arayışı, ancak arayış tatmin edilirse, birey eşinin sunduğu güvenli üsten ayrılarak, sosyal hayatın diğer alanlarındaki faaliyetlere yönelebilir. Yetişkin bağlanmasıyla ilgili ilk çalışmalar da bu çerçeve içinde, bağlanma zincirindeki kopmalara yetişkinlerin ortak tepkilerini incelemiştir ve çoğu yetişkinlerin başka yetişkinlere yönelik bağlanma zincirleri oluşturduklarını –tipik olarak evlilik bağlamında- varsaymış ve yitirme anında (ölüm, boşanma, ayrılık gibi) insanların ortak tepkiler vereceği düşünölmüştür (Berman ve Sperling, 1994, Akt.; Kart, 2002).

Hazan ve arkadaşları (1987), Ainswort'un ortaya koymuş olduğu üçlü bağlanma biçiminin yetişkin yaşamındaki karşılıkları olan ve özellikle yakın (intimade) ilişkiler bağlamında tanımladıkları romantik ilişkilerde bağlanmayı, kendini bildirimine dayanan bir ölçekle araştırmışlar ve yetişkinler içinde de güvenli, kaygılı –kararsız ve kaçınan bağlanma biçimleri olmak üzere üç boyut tanımlamışlardır. Buna göre, güvenli bağlanma biçimine sahip yetişkinler kendine güvenen, sosyal açıdan girişken, yakın ilişkiler kurmaktan rahatsızlık duymayan bireylerdir, kaygılı –kararsız yetişkinler kendilerine güvenmeyen, red-

dedilmek ve terk edilmekten korkan kişilerdir. Kaçınan yetişkinlerin ise yakın ilişkilerden kaçındıkları, kendilerini açmaktan rahatsız oldukları ve sosyal açıdan baskılanmış oldukları görülmektedir.

Fraley ve Shaver'a (2000) göre, bebek ve ebeveyn ilişkisi ile romantik ilişki süreçleri benzerlikler göstermektedir. Bir çocuğun, bağlanma figürü yanında olduğunda ve gereksinimlerine duyarlılık gösterdiğinde kendisini güvende hissetmesi gibi yetişkinler de eşleriyle birlikte olduklarında ve gereksinimlerine doyum bulduklarında kendilerini güvende ve rahat hissederler. Bu durumda, eş, bireyin, örneğin, iş yaşamında yaratıcı projeler geliştirmesini (bebeklik dönemindeki çevreyi keşfetme sürecindeki gibi) sağlayan güvenli bir temel olma özelliği taşır. Birey, kendisini, gergin, hasta ya da tehlike içinde hissettiğinde eşi, güvenlik, rahatlık ve koruma sağlar. Bir başka deyişle, aşk yaşantısı, güvenlik duygusu sağlayan yetişkin bir eşle yaşanan duygusal bir bağdır (Pistole ve Clark, 1995). Bu noktada, bebeklik dönemi ile yetişkinlik dönemi bağlanma süreci arasındaki farklılıklara da değinilebilir. Bebek ile bakıcısı arasındaki bağ tek yönlüdür, bebek gereksinimlerinin karşılanması için rahatlık arar, bakıcısı da bu isteğe duyarlılık gösterir. Yetişkin romantik ilişkilerdeki bağlanma süreci ise karşılıklıdır, her iki birey de hem bakım alan hem de bakım veren konumundadır ayrıca, yetişkin bağlanma süreci cinsel ilişkide bulunma ve ortak amaçlara sahip olma gibi faktörleri de içine almaktadır (Crowell ve Treboux, 1995; Zeifman ve Hazan, 1997). Dolayısıyla, yetişkin romantik bağlanma sürecinin, bağlanma, ebeveynlik (bakım) ve cinsel ilişki öğelerinin bir birleşimi olduğu söylenebilir (Zeifman ve Hazan, 1997, Akt.: Solmuş, 2008).

1.2.3. Yetişkin Bağlanmasının Kavramlaştırılması

Bağlanma kuramının temel bir ilkesi, bağlanma ilişkilerinin yaşam boyu süreklilik taşımasıdır. Ancak kuşkusuz çocukluktaki bağlanma ile yetişkinlikteki bağlanma pek çok açıdan birbirinden farklılaşır. Weiss'in (1982) de vurguladığı gibi, çocukluktaki bağlanma

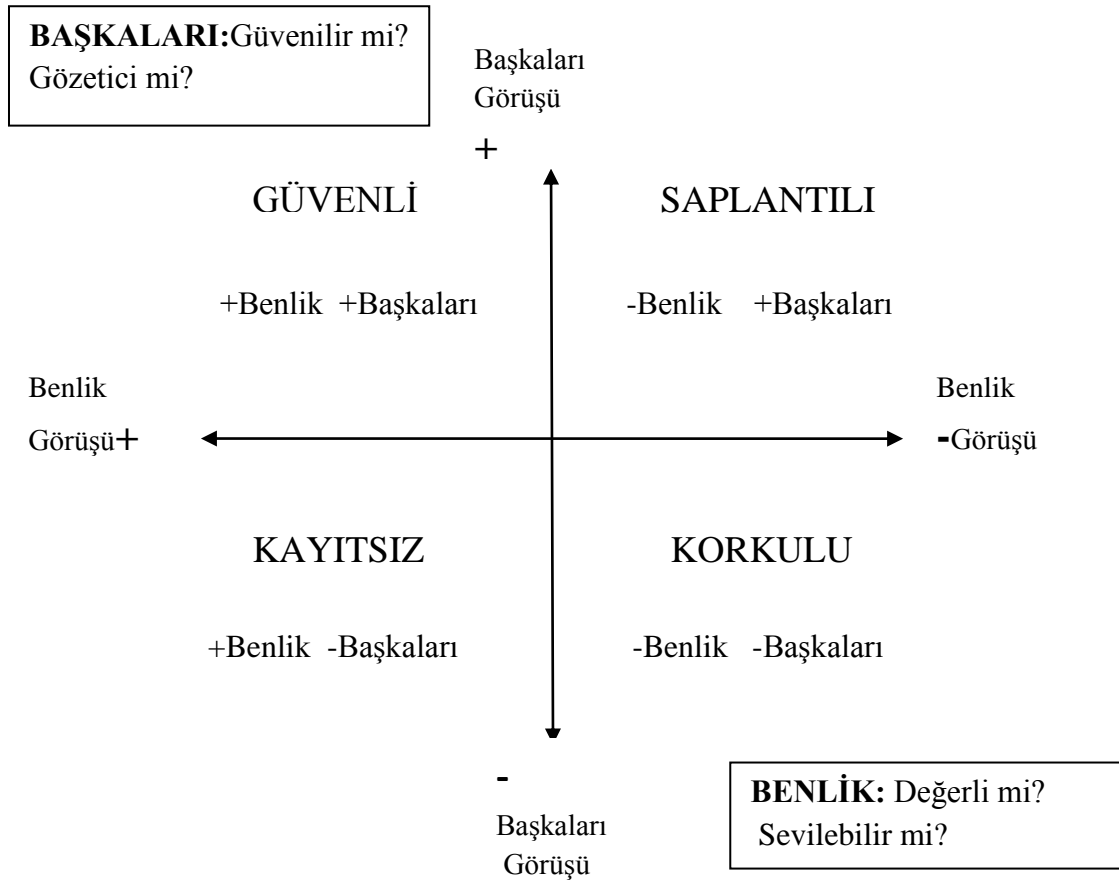
tipik olarak tamamlayıcıdır (complementary) yani bağlanma figürü gözetme sağlar ama kendisi bunu elde etmez. Bebek ya da çocuk güvenlik arar ama kendisi böyle bir fonksiyon yerine getiremez. Buna karşılık yetişkin bağlanması tipik olarak karşılıklıdır (iki kutuptur). Her iki eş de bakım ve gözetme sağlar ve bunu birbirinden elde eder. İkinci bir fark yetişkin bağlanmasında, bağlanma figürünün genellikle bir akran ya da cinsel eş olmasıdır. Bir yetişkinin en azından ilişkisinin ilk zamanlarında, yakınlık arayışına iten güdü cinsel çekiciliktir (Shaver ve Hazan, 1993).

1.2.4. Yetişkin bağlanma stilleri

Bebeklerde bağlanma davranışı zaten etkin durumda olduğundan ve dilden çok eylemlerle ifade edildiğinden doğal ve deneysel ortamlarda kolaylıkla gözlenebilmektedir. Oysa yetişkin ilişkilerinde bağlanma davranış sisteminin ölçülmesi bu kadar kolay değildir. İlişkinin doğasındaki karşılıklık da ölçme güçlüğüne arttırmaktadır. Bu güçlükler nedeniyle araştırmacılar çoğunlukla çiftlere değil bireylere odaklanmış ve davranışsal gözlemlerden çok dil ve algıya dayanan görüşme ve kendini-değerlendirme ölçümlerine önem vermişlerdir (Bahadır, 2008). Burada yetişkin bağlanması ile ilgili çalışmalara önemli bir katkı sağlamış olan Dörtlü Bağlanma Modeli'ne ve bu modelin dayandığı benlik ve başkalarının imgesel sürecine yer verilmiştir.

Bartholomew ve Horowitz'in (1991) Dörtlü – Bağlanma Modeli Bowlby'nin (1973) içsel çalışan modellerin benlik ve başkaları için oluşturulan imgeleri içerdiği görüşüne dayanır. Şekil 1.5'te de görülebileceği gibi, modelde, bağlanma stillerinin iki başat boyut üzerinde tanımlanabileceği önerilir. Bunlar benlik modeli ve başkaları modelidir. Bartolomew ve Horowitz'e göre (1991), bir kişinin benliğine dair soyut algıları, olumlu ve olumsuz şeklinde iki kutuplu hale getirilirse, dört farklı bağlanma kombinasyonu kavramlaştırılabilir. Bu modele göre, “güvenli” bağlanma olumlu benlik modeli ve olumlu başkaları modeli; “saplantılı” (kaygılı/dengesiz) bağlanma, olumsuz benlik modeli ve olumlu başkaları modeli,

“kayıtsız-kaçınmacı” bağlanma olumlu benlik modeli ve olumsuz başkaları modeli, “korkulu-kaçınmacı” bağlanma ise olumsuz benlik modeli ve olumsuz başkaları modeliyle simgelenmektedir. Benlik modeli bireyin kendilik değeri için başkalarına olan duygusal bağımlılığı ile ilişkilidir. Olumlu bir benlik modeli dışsal bir onaya gereksinim duymaksızın sahip olunan özsaygı ve sevebilirlik duygusunu; olumsuz bir benlik modeli ise olumlu benlik algısı için başkalarının onayına gereksinim içermektedir. Başkaları modeli, başkalarının iyi niyetli ve gereksinim duyulduğunda ulaşılır olduğuna ilişkin beklentilerle ilgilidir. Başkaları modelinin olumlu olması, yakın ilişkilerde destek ve yakınlık aramaktan çekinmemeye ve başkaları hakkında olumlu beklentilere sahip olmaya, başkaları modelinin olumsuz olması ise başkalarına ilişkin olumsuz beklentiler taşımaya karşılık gelmektedir (Güngör, 2000).

Şekil 1.5: Benlik ve Başkaları Modeli Açısından Bağlanma Stilleri (Klohn ve John, 1998, Akt.; Kart, 2002).

Bağlanma kuramı ile ilgili yapılan kurumsal açıklamalara bakıldığında; zihinsel modellerin bir göstergesi olarak kabul edilen bağlanma stilleri, bireyin yaşamı boyunca sosyal etkileşimine, yakın ilişkilerine, hem kendine hem de çevresine yönelik bakış açısını ve algılarını etkilediği görülmektedir (Çakır, 2008).

1.2.4.1. Güvenli bağlanma stili

Güvenli bağlanma stili, olumlu benlik ve olumlu başkaları modellerinin birleşiminden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu kişiler kendilerini sevmeye değer olarak algılar ve başkalarının güvenilir, destek verici ve iyi niyetli olduğuna inanırlar. Buna bağlı olarak da ortamda bir belirsizlik bulunduğu diğer insanların olumsuz sonuçları olan davranışlarına daha az düşmanca niyetler yükler ve anlaşmazlık durumlarında daha az kötümser olurlar. Bartholomew ve Horowitz, güvenli bağlanan bireylerin, başkalarıyla kolaylıkla yakınlık kurduklarını ve bu konuda daha az kaygı yaşadıklarını, başkalarının onayına daha az gereksinim duyduklarını ve dolayısıyla da özerk kalmayı başarabildiklerini belirtmişlerdir (Üretmen, 2003).

1.2.4.2. Saplantılı bağlanma stili

Hazan ve Shaver'in (1987) üçlü-modelinde kaygılı/dengesiz bağlanmaya karşılık gelen bağlanma stili, Bartholomew (1990)'un modelinde olumsuz benlik modeli ile başkaları modelinin birleşimi olarak tanımlanmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999).

Saplantılı yetişkinler yanlış anlaşıldıklarına gerçekte olana göre kendilik değerlerinin daha düşük algılandığına inanırlar ve başka kişileri güvenilmez bulurlar, onları kalıcı, uzun süreli ilişkiler için vaatte bulunmaya isteksiz olarak algırlar (Simpson, 1990). O halde saplantılı bağlanan kişilerde en belirgin özellik, kendine güven eksikliğidir ve o nedenle hem reddedilmekten hem de yakın bir ilişkide karşı tarafın terk etmesinden çok korkarlar. Birlikte eşlerine karşı öfke duyguları ve kıskançlık tepkileri sergileme eğilimi yansıtırlar. Gerekmese

bile yakın ilişkilerinde kendileri hakkında çok şey anlatırlar; kolay aşık olurlar ve sık sık ayrılma – barışma kutupları arasında gidip gelirler (Cooper, Shaver ve Collins, 1998).

Bu kişilerin kendi ana – babalarıyla geçmişteki ilişkileri henüz sakinleşmiş değildir yani saplantılı bağlananlar kendi bağlanma gereksinimlerinin karşılanmadığını düşünmekte, ana – baba sevgisi ve onayını yeterince kazanmamış olduklarına inanmaktadırlar (Crain, 1992). Gerçekten bu kişilerin ana – babalarının tepkilerini yordamak pek mümkün değildir. Bazen sıcak ve sevgi dolu, diğer zamanlar reddedici ve kısıtlayıcıdırlar. Çoğu zaman o kadar koruyucudurlar ki çocuğun süreğinden bağımsızlık mücadelesi ketlenebilmektedir (Magai, Hunziker, Mesias ve Culver, 2000, Akt.; Kart, 2002). Bu kişiler her ne kadar çocukluk hatıralarına kolayca geri dönebiliyorsa da mevcut deneyimlerini uyumlu bir genel modelde bütünleştirmede güçlük yaşamakta; hem ana-babalarını kötülemeye çalışmakta hem de geçmişteki bu ilişkinin olumsuz boyutlarını dile getirmekle bir çelişkinin içine düşmüş, zihinleri karışmış gibi görünmektedirler (Kobak ve Sceery, 1988, Akt.; Kart, 2002).

1.2.4.3. Kaçınmacı bağlanma stili: korkulu ve kayıtsız stiller

Bartholomew ve Horowitz (1991), yetişkin bağlanma stillerini betimlerken, kaçınmacı bağlanma grubunun benlik ve başkaları boyutları temelinde iki farklı özellikler bütünü barındırdığını düşünmüşlerdir.

1.2.4.3.1. Korkulu-kaçınmacı bağlanma stili

Korkulu – kaçınmacı bağlanma stili olumsuz benlik modeli ve yine olumsuz başkaları modeliyle tanımlanır. Dolayısıyla korkulu stil tam olarak güvenli bağlanma stiline karşıtıdır ve bireysel değersizlik duyguları ile başkalarının güvenilmez ve reddedici olduğuna ilişkin beklentileri yansıtır (Sümer ve Güngör, 1999).

1.2.4.3.2. Kayıtsız – Kaçınmacı Bağlanma Stili

Kayıtsız – kaçınmacı stil, olumlu benlik ve olumsuz başkaları modeliyle karakterize edilir; dolayısıyla kendine değer verme (yüksek özsaygı) ve başkalarına karşı olumsuz tutuma sahip olmanın karışımı ile tanımlanır (Sümer ve Güngör, 1999).

Bartholomew ve Horowitz (1991) bağlanma boyutlarını ‘benlik modeli’ ve ‘başkaları modeli’ olarak isimlendirmişlerse de, bazen “kaygı” ve “kaçınma” terimlerini kullanmışlardır. Kaygı, terk edilme korkusuna eşlik eden olumsuz benlik modeline işaret ederken, kaçınma olumsuz başkaları modeline eşlik eden yakınlıktan kaçma eğilimini simgelemektedir. Brennan ve arkadaşlarına (1998) göre, kaçınma boyutu, insanların başka kişilerin iyi niyetine ne kadar güvendiğini, duygusal uzaklığı sürdürmeye ne kadar çaba sarf ettiklerini ve bir ilişkideki eşlerinden ne kadar bağımsız kalmayı istediklerini yansıtır. Kaygı boyutu ise insanların gereksinim duyduklarında eşlerinin erişilebilir ve destekleyici olup olmadığına dair endişe miktarını yansıtır. Her iki boyutta da düşük puan alanlar kronik bir güvensiz üs duygusuna sahip olan yani güvenli bağlanan kişilerdir (Mikulincer ve Shaver, 2001).

Hatırlanacağı gibi Bowlby’nin kuramının temel sayıtlılardan biri, stres zamanlarında erişilebilir ve destekleyici olacak başka kişilerle etkileşimin ‘güvenli üs’ duygusunu (Bowlby, 1973) ya da “kendini güvende hissetme” durumunun (Sroufe ve Waters, 1977) oluşumunu kolaylaştıracağıdır ve bu duygusal sükunet, bireye iyilik halini koruyup sürdürülebileceği, etkin duygu düzenleme araçlarını oluşturabileceği ve olumlu benlik ve başkaları modelleri geliştirerek keşfetme ve risk alma faaliyetlerine yönelebilecekleri bir çatı sağlamaktadır (Mikulincer ve Shaver, 2001). Kuşkusuz, güvenli üsse sahip olma duygusu, erken çocukluktaki birincil bakıcılarla yaşanan ilk etkileşimlerle gelişmektedir ve dolayısıyla ana-babanın çocuğun rahatsızlık işaretlerine yönelik duyarlılığının miktarı bu gelişim sürecinde başat bir rol oynar. Main (1990), ana-babanın duyarlılığının çocuğun bağlanma stiline ve

stresli durumlarla baş ederken kullanacağı duygu düzenleme stratejilerinin oluşumundaki rolünü, ana-babalık stratejileri (parentingstrategies) ve birincil ve ikincil koşullu stratejiler kavramlarıyla açıklamaktadır (Güngör, 2000).

Anne ve babaların bağlanma hakkında geliştirmiş oldukları düşünce, duygu ve tutumları çocukları yetiştirme tarzını etkileyecektir (Crain, 1992). Buna bağlı olarak, Bowlby (1973), düzenli olarak sevgi gösteren ana-babayla büyümenin duygusal destek açısından derin kökleri olan beklentiler yarattığını önermiştir (Rholes, Simpson, Campbell ve Grich, 2001, Akt.; Kart, 2002). Bunlar sadece gelecekte kurulacak ilişkiler için bir örnek oluşturmak için değil ayrıca sıkıntı veren duyguları kişinin nasıl tanımlayıp, bunlarla nasıl başa çıkabileceğine dair yazılmamış kuralları da sunmaktadır (Cooper, Shaver ve Collins, 1998).

Baba - bebek bağlanmasını belirleyen en önemli koşul, anne-babanın iletişim biçimidir. Eşlerin evliliklerine ilişkin algıları ve ilişkilerinden aldıkları doyumun derecesi ile duyarlı anne-baba olma arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Eşler arasındaki ilişkideki tutarlılık bebeğin ilişki örüntülerini kavraması açısından da önemlidir. Anne ile baba arasındaki gerginlik, baba-bebek ilişkisinde olumsuz duygulanıma yol açmaktadır (Donley 1993). Benzer durum babasını erken yaşta kaybetmiş çocuklar için de geçerli olabilir. Annenin babayı anış ve ifade ediş tarzı, sunulan ilişki örüntüleri, çevrenin verdiği bilgiyi ve tüm bunları çocuğun ne şekilde değerlendirip yorumladığı önemlidir. Ayrıca, askerlik, iş, hastalık gibi durumlarda ayrılığın süresi ve bu süreyi bebeğin nasıl geçirdiği sağlıklı bir bağlılığın kurulmasında etkilidir (Akt.; Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol, 2005).

Babanın, bebek ile yakın ve olumlu ilişki içerisinde bulunmasının bebeğin yabancılarla daha rahat ilişki kurmasında etkili olduğu görülmüştür. Erken bebeklik döneminde babalar ile sağlıklı ilişkiler kuran çocukların güvenli bağlanma geliştirdikleri bilinmektedir. Biller (1993) mutlu, bağımsız, kolay ilişki kurabilen ve araştırmacı çocukların

babalarını incelediklerinde, baba ile çocuk arasındaki iletişimin, çocuğun bilişsel gelişimine uygun ve araştırmacı davranışlarını destekler nitelikte olduğunu bulmuşlardır. Sonuç olarak, bebek ile baba arasındaki bağlanmanın sağlıklı kurulabilmesi için babanın ilk bir yıl içerisinde bebeğin bakımı ile ilgili tüm faaliyetlere doğrudan katılması gerekmektedir (Biler, 1993).

Hayatının ilk üç yılında anne – babasına güvensiz bir şekilde bağlanan çocukların, okul öncesi dönemde problem çözme konusunda güvenli bağlanma geliştiren çocuklara göre daha sorunlu bir dönem yaşadıkları görülmüştür (Zeanah ve ark., 1997). Bağlanma ilişkisinin niteliği konusunda okul öncesi çocuklarla yapılan çalışmaların sonuçları incelendiğinde; güvenli bağlanma geliştiren çocukların yaşlarına göre sosyal becerilerinin yüksek, olumlu duygulanımlarının olumsuz duygulanıma göre daha fazla olduğu, yetişkinlerle işbirliği ve uyum içerisinde bulunabildikleri görülmüştür. Güvensiz bağlanma geliştiren çocukların ise sosyal izolasyona eğilimli, sinirli, rahatsız, huzursuz, akranlarına ve öğretmenlerine karşı saldırgan, uyumsuz, depresif, imgeleme gerektiren oyunlarda başarısız oldukları ve sorumluluklarını yerine getiremedikleri gözlenmiştir. Gerilimli direnç gösteren çocuklarınsa, sıklıkla fiziksel şiddet uyguladıkları, düzeni bozucu davranış sergiledikleri, kurallara düşünmeden kaşı çıktıkları ve aniden öfkelenedikleri belirlenmiştir. Gerilimli kaçınan bağlanma geliştiren çocuklarınsa, çevrelerindeki kişileri denetimleri altına alma eğiliminde oldukları ve öfkelerini doğrudan ifade edemedikleri belirlenmiştir (Soysal ve Ark., 2005).

Çocuğun, bağlanma figürünün bulunduğu ve stres düzeyinin düşük olduğu ortamlarda oyuna ve çevresini tanımaya daha fazla yönelmesi beklenir. Babalarla ilgili yapılan çalışmalar ve geliştirilen modellerde babaya bağlanmanın bu iki işlevin yakın ilişkisine dayandığı belirtilmektedir. Çocukların hem anneleri hem de babaları ile güvenli bağlanma ilişkisi geliştirebildiği; ancak bunun, farklı yollardan gerçekleştiği kabul edilmektedir. Anne-çocuk bağlanması bakım verme, baba-çocuk bağlanması ise oyun yoluyla gerçekleşmektedir. Güvenli bağlanmanın temelinde duyarlılık özelliğinin baba-çocuk bağlanmasında da

belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Birincil bakım veren kişinin, çocuğun temel gereksinimlerine duyarlı olması ve çocuğun o anda ihtiyaç duyduğu biçimde davranabilmesi gibi babanın da çocukla oynarken onun oyun bağlamında ne istediğini anlayıp ona göre davranması son derece önemlidir. Duyarlılık/ilgili olma özelliğinin, her iki ebeveyn ile farklı yollardan kurulan bağlanma ilişkisinde ortak ve belirleyici role sahip olduğu belirtilmektedir (Cihanoğlu, 2010).

Okulöncesi dönemin, benlik kavramının gelişmesinde en önemli dönem olduğu ifade edilmektedir. Bu dönemdeki yaşantılar ve edinilen davranışlar, çocuğun kişiliğinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Çocuğun bu dönemde en fazla etkileşimde bulunduğu kişilerin aile bireyleri olduğu göz önüne alındığında, aile yaşantılarına ilişkin faktörlerin, çocuğun kişiliğinin ve dolayısıyla benlik kavramının oluşumunda büyük bir etkisi olduğu grlmektedir (Turaşlı, 2006).

Okul ncesi dönemde baba ve ocuk arasındaki ilişki zeka gelişimi açısından da önemlidir. Babasıyla arasında destekleyici ve sıcak bir ilişki olan çocuklar, çevreyi keşfetme konusunda daha rahat olmakta, bunun tersine babanın kısıtlayıcı olması çocuğun çevreye karşı bir korku geliştirmesine yol açabilmekte, yeni Şeyleri keşfetmekten kaçınmasına neden olabilmektedir. Araştırmalar erkek çocukların zekalarının babalarından daha fazla etkilendiğini vurgulamaktadır (Güngörmüş, 2010).

Babalar genellikle çocuğun yaşamının periferinde farz edilmiş ve böylece ocuk gelişiminde çok az direkt etkisi olduğu dşnlmştr (Ross 1979, O'Hogan ve Dilenberger 1995). Phares ve Compas, 1984 ve 1992 yılları arasında yayınlanmış ocuk gelişimi ile ilgili litartr gözden geçirme yazılarında, literatürün yarısından fazlasında sadece annelerin

içerildiğini, kalan yarısının ise baba ile ilgili materyal içerdiği, fakat etkilerinin ne farkı olduğunu belirtme gereğini bile duymadıklarını belirtmiştir (Phares ve Compas 1992, Akt.; Soysal ve Ark., 2005).

Babanın çocuğun sağlıklı gelişmesindeki rolünün vurgulanmasındaki eksiklik ruh sağlığı gelişiminde birçok açıdan önemlidir. İlk olarak babanın katılımının direk etkisi açısından anne çocuk ilişkisindeki kalitenin çocuk gelişimi üzerine etkisi gibi baba çocuk ilişki kalitesi de gelişimde etkili olup, anne babaya ulaşılabilir olmak benzer şekilde çocuğa duygusal destek hissi sağlayacaktır (Cabrera ve ark. 2000, Lamb 1997). İkincisi baba çocuk ilişkisi anne çocuk ilişkisinden farklı olup babalar ilişkide çocuğa yarışmacı ve bağımsız olmaları açısından destekleyip oyuna yönelik ve fiziksel uyarıcı edici etkileşimlere annelere oranla daha fazla zaman ayırmaktadırlar (Lewis 1986, Deklyen ve ark. 1999). Bundan dolayı çocuk davranışlarının belli bazı özelliklerinin gelişmesinde babalar özellikle etkili olabilir. Babanın katılımının endirekt etkisi ise babanın çocuklara finansal katkısı çocuğun büyüdüğü aile ekonomisini etkileyerek çocuk üzerinde etki yaratır. Yapılan çalışmalarda ekonomik olarak iyi aile şartlarına sahip olan çocuklar anne ve babaları ile daha pozitif ilişki ve daha az psikolojik stres bildirmişlerdir (Brown ve Haris 1978, Akt.; Erdoğan, 2004).

Baba-çocuk arasında bağlanma ilişkisinin kurulmasında rol alan bir diğer etmen ise babaya verilen geleneksel roldür. Geleneksel rol, evin ve ailenin korunması, ev içerisinde kuralların ve sınırların belirlenmesi ve ailenin geçiminin sağlanması gibi temel ilkelere dayanmaktadır (Çevik ve Ceyhun, 1993). Ülkemizde değişen aile yapısıyla birlikte babanın ailedeki rolü de değişime uğramaktadır. Çalışan anne sayısının artması, annenin doğumdan kısa bir süre sonra iş yaşantısına tekrar dönmesi 'Baba' imgesinin daha fazla dikkate alınmasını gerektirmektedir. Ayrıca hayatın her alanını etkileyen 'bağlanma stillerinin' aile üçlemesinde (anne – baba – çocuk) önemli olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan, baba – çocuk bağlanmasının anne – çocuk bağlanmasından farklı olduğu (Sümer ve Şendağ, 2009)

bulunmuştur. Ancak Türkiye’de anne – çocuk etkileşimine göre baba – çocuk etkileşimini araştıran çalışmalar son derece kısıtlıdır. Bu durumdan yola çıkarak baba – çocuk ilişkisinde, babanın bağlanma stilinin çocuktaki benlik algısına etkisi araştırılacaktır.

1.3. Araştırmalar

Babanın çocuk üzerindeki etkileri dolaylı ve dolaysız etkiler olarak iki grupta toplanabilir. Ailenin mali gereksinimlerini ya tümüyle ya da eşiyile birlikte karşılaması, eşine karşı davranışı ve eşiyile arasındaki ilişki biçimi babanın çocuk üzerindeki dolaylı etkilerine örnek olarak verilebilir. Yapılan çalışmalar karı-koca arasındaki ilişkinin kalitesinin anne-çocuk arasındaki ilişkiyi etkilediğini göstermektedir (Güngörmüş, 1995). Pedersen ve arkadaşları gözleme dayalı olarak yaptıkları çalışmalarda babanın anneyi destekler bir tutum içinde olduğunda annenin bebeğini beslemekte daha etkin olduklarını bulmuşlardır (Akt.; Parke, 1981).

Baba – bebek ilişkisini ilk olarak inceleyen çalışma, Schaffer&Everson (1964) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları, dokuzuncu ay dolaylarında bebeklerin babalarına oranla annelerinden ayrılmaya daha fazla tepki gösterdiklerini, ancak on sekizinci ay dolaylarındaki bebeklerin çoğunun her iki ebeveyninden de ayrılmaya tepki gösterdiklerini ortaya koymuştur (Lamb, 1976).

Çocuklarına karşı pozitif ve sevgi dolu davranışları olan, bebekleri ile daha fazla zaman geçiren babaların çocuklarında 1 yaş civarında emniyetli bağlanma gelişmesi olasılığı yüksektir. Fakat birlikte geçirilen zamanın miktarı değil kalitesinin önemli olduğu saptanmıştır (Pruett, 1983).

Babanın, çocuğun zihinsel gelişimi üzerindeki etkileri de araştırılmıştır. Jordon ve arkadaşları babanın bakımı ve ilgisi ile çocuğun zihinsel yeteneği arasında oldukça anlamlı bir

ilişki bulmuşlardır. Uzun süreli çalışmalardan alınan bulgular, çocuğun yaşamının ilk dönemlerindeki babanın davranışlarının niteliğinin daha sonraki dönemde çocuğun zihinsel işlevlerini etkilediğini göstermektedir (Akt; Aygölü, 1989).

Nugent (1991) de İrlandalı babalar üzerinde yaptığı bir araştırmada çocuğun bakımına babanın katılmasının çocuğun bilişsel gelişimini hızlandırdığını bulmuştur. Forehand (1993), ayrılmış anne-babalarda babanın ziyaretinin ergenin yeteneklerine, özellikle de bilişsel yeteneğine olumlu etki yaptığını belirtmektedir. Baba, çocuğunun analitik beceri, zeka düzeyi, sözel zeka ve akademik başarılarının gelişimini olumlu etkileyerek bilişsel gelişimine katkıda bulunur (Akt.;Poyraz, 2007).

Aile içindeki bireylerden biri olan babanın çocuğun zihinsel gelişimi ve akademik başarısı üzerindeki etkilerini inceleyen araştırma bulguları vardır. Bunlardan bir kısmı babanın olumsuz tutumunun diğer bir kısmı ise baba yoksunluğunun çocuğun zihinsel gelişimi ve akademik başarısını nasıl etkilediğini irdelemiş olan araştırmalardır (Güngörmüş, 1992).

Güngörmüş (1998)'ün yaptığı araştırma bulgularına göre, eğitim düzeyinin baba tanımını ve ondan anlaşılanı etkilediği görülmüştür. Eğitim düzeyi yükseldikçe babanın çocuk üzerinde doğrudan etkisi olan faaliyetler çerçevesinde tarif edilme eğiliminde olduğu görülmektedir. İlkokul mezunu olan babalar kendilerini, ideal babayı ve de kendisi gibi olmayan babayı ekonomik düzeyi ile tarif etmektedir. Çocuğa olan sorumluluğunu eve getirdiği para ile birleştirmektedir.

Babası ilgilenen ve sevgi gösteren çocukların ve çocuğun düzeyine göre ve onunla yakın iletişim kuran, çocuğun bilişsel gelişimine yardımcı bir şekilde davranan ve özerkliğini destekleyen babaların çocuklarının mutlu, bağımsız, kolay ilişki kurabilen, arkadaşlarıyla iliş-

kileri daha iyi olan, araştırıcı, liderlik özelliklerine sahip ve daha uyumlu oldukları bulunmuştur. Pilling ve Pringle'nin (1978) alışmasında da buna paralel sonuçlar elde edilmiştir (Güngörmüş, 1992).

Anne katılımının düzeyinin erişkin ruh sağlığında etkisi çeşitli olmakla birlikte, erken dönemde baba katılımı tek başına adolesan ve erişkin yaşamındaki mental sağlığı etkisi olduğuna dair veri bulunmamıştır (Flouri ve Buchanan 2003). Ayrıca, babanın katılımı ve ilgisi çocuğun entelektüel gelişimi, sosyal girişimciliği, içsel kontrollü olma ve empati kurabilme yeteneği üzerinde pozitif etkili olduğu bildirilmiştir (Yogman 1977, Fagan ve Iglesias 1999, Yongman ve ark. 1995). Sadece anne ile büyüyen ve babanın olmadığı çocuklarla yapılan araştırmalarda, baba yokluğunun çocuklarda akademik başarı sağlama, kognitif yetenekler ve iyi olmaları üzerinde negatif etkileri olduğu bu çocukların daha fazla antisosyal davranışlar sergileyip, evlilik dışı ocuk sahibi olma ve okulu yarım bırakma oranlarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Mulkey ve ark. 1992, Dornbusch ve ark. 1985, Amato 1994, Akt. ; Erdoğan, 2004).

Baba kaybı ya da yoksunluğu Lynn'e (1976) göre çocukların okul başarısını düşürmekte ve hatta bazı özel yeteneklerinin gelişmesine de engel olmaktadır. Örneğin, bebeklikte baba yoksunluğu ile karşı karşıya kalan çocuğun, bunun sonucu olarak ileride matematik başarısının da düşük olduğu saptanmıştır (Akt; Aygölu, 1989).

Güngörmüş (1990), tarafından baba yoksunluğu ile benlik kavramı arasındaki ilişkiyi saptamak ve babasız çocukların problemlerinin yoğunlaştığı alanları belirlemek amacıyla yapılan çalışmada babasız çocukların daha olumsuz bir benlik kavramına sahip olduğu bulunmuştur.

Günümüzde benlik saygısını etkileyen birçok faktör araştırılmaktadır. Yüksek düzeyde benlik saygısı aile ile olumlu iletişim, kişinin kendi hayatı üzerinde kontrole sahip duygusu,

orta derecede risk alma isteği ve etkili bir kişi olduğunu hissetmesi gibi faktörlerle ilişkilidir. En alt düzeyde benlik saygısı ise, okul başarısı için aşırı derecede ebeveyn baskısı okul değiştirme gibi faktörlerle ilişkilidir (Morganett, 2005).

Serin ve Öztürk'ün (2008), araştırmasına göre, anne babası boşanmış çocuklarla, anne babası boşanmamış çocukların kaygı düzeyleri ve anne babası boşanmış çocuklarla, anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bulgulara göre anne-babası boşanmış çocukların kaygı düzeyinin, anne-babası boşanmamış olan çocuklarının kaygı düzeylerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, anne-babası boşanmış çocukların benlik saygı düzeylerinin, anne-babası boşanmamış olan çocukların benlik saygı düzeylerine göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Çelikoğlu (1997)'nin 12–16 yaşlar arasındaki çocuklarla yaptığı çalışmada boşanmanın, çocukların benlik saygısı üzerinde olumsuz bir etki yarattığı bulunmuştur.

Karakuş (2006)'un araştırmasına göre, anne-babasının boşanmış ve boşanmamış olma durumlarına göre çocukların depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Anne-babası boşanmış çocuklarının okul başarılarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Anne-babalarının eğitim durumlarına göre bakıldığında anne-babası yüksek öğrenim görmüş olan çocukların çocuk depresyon ölçeğinden aldıkları puanının en yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte en yüksek depresyon puanına sahip olan bu grubun okul başarı puanı da yüksek çıkmıştır.

Cevher ve Buluş (2006)'un araştırmasına göre babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun akademik benlik saygısı düzeyinin düştüğü görülmüştür. Babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe elde ettiği işe daha uzun zaman ayırdığı için aile bireyleriyle yeterince ilgilenememesi, işinin getirdiği karmaşa ve stresle birlikte bunları ev ortamına yansıtması gibi

durumlar yaşanabilir. Bunun sonucunda aileden yeterince ilgi görmeyen, başarıları takdir edilip desteklenmeyen çocukların akademik benlik saygıları olumsuz etkilenebilmektedir (Cevher ve Buluş, 2006).

Benlik saygısı yüksek olan çocukların benlik saygısı düşük olan çocuklara oranla babaları ile aralarında daha yakın bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur (Coopersmith, 1967; Akt.; Güngörmüş, 1995).

Çocuk için bir model oluşturan babanın ilgi ve sevgisi ergenlik dönemindeki kız ve erkek çocukların benlik kavramlarını olumlu açıdan etkilemektedir. Reuter ve Biller (1973) olumlu benlik kavramına sahip olan ergenlik dönemindeki erkeklerin babalarıyla iyi ilişkiler içinde olduklarını söylemişlerdir (Philing ve Pringle, 1978; Akt.; Güngörmüş, 1995).

Zincirkıran (2008)' inin araştırmasına göre, okulöncesi kurumlarına devam eden çocuklarının benlik kavramı, özsaygı ve öz yeterlilik puanları, baba eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. Sonuçlar her üç puan ortalamalarının baba eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlara göre; özsaygı puanlarında gözlenen farkın babası ilk ve ortaokul mezunu olan grup ile üniversite mezunu grup arasında olduğu; farklılığın babaları üniversite mezunu olan çocukların lehine olduğu söylenebilir. Öz yeterlilik puanlarında, baba eğitim düzeyi ile anlamlı bir fark bulunmuş, farkın; ilk ve ortaokul mezunu babalar ile üniversite mezunu babaların çocukları arasında olduğu ve babaları üniversite mezunu olan çocukların lehine olduğu görülmüştür. Benlik kavramı puanları da baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermiş; bu farklılık ilk ve ortaokul mezunu olan babaların çocukları ile lise mezunu babası olanlar ve ilk ve ortaokul mezunu babaların çocukları ile üniversite mezunu babası olan çocukların arasında olduğu görülmüştür. Farklılık, lise ve üniversite mezunu babası olan çocukların lehine çıkmıştır.

Albükrek (2002) çocukta benlik algısının gelişiminde baba ile olan ilişkilerinin önemine dikkat çeken çalışmasında, anne, baba ve çocuk tarafından algılanan babanın çocuğuna karşı tutumu ile çocuğun benlik kavramı arasındaki ilişkilere bakmıştır. Araştırma grubu 4 ilköğretim kurumunun 3. ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrenciler ve ailelerinden oluşan 199 kişidir. Araştırmada çocuğun, babanın ve annenin, babanın çocuğuna karşı davranışlarını algılamalarına bakıldığında her üçünde de ortak olarak, babanın çocuğuna karşı davranışları olumsuz olarak algılandıkça çocuğunun benlik kavramının da bundan olumsuz bir şekilde etkilenmekte olduğu saptanmıştır. Çocuğun, babanın ve annenin algılamalarından hangisinin çocuğun benlik algısı üzerinde daha etkili olduğu konusunda çıkan sonuç ise, her üçü içinde çocuğun babasının tutumunu algılaması, çocuğun benlik algısını doğrudan etkilemekte olduğudur. Buna göre, çocuk babası ile ilişkileri olumlu yönde algıladıkça benlik algısı olumlu bir yönde artış göstermektedir.

Yapılan araştırmalar ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumların çocukların geliştirecekleri bağlanma stili ile yüksek düzeyde ilişkili olduğunu göstermektedir. Ebeveyn ilişkileri konusunda, güvenli bağlanma stiline sahip çocukların ebeveynlerinin, güvenli olmayanların ebeveynlerinden daha fazla oranda çocuklarının gereksinimlerine duyarlılık gösterdikleri ve doyum sağladıkları; kaçınan bağlanma stiline sahip çocukların ebeveynlerinin, çoğunlukla, bedensel temastan hoşlanmayan, azarlayıcı ve reddedici oldukları, özellikle de çocuklarının onlara en fazla gereksinim duyduğu anlarda geri çekilme eğilimi gösterdikleri; kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip çocukların ebeveynlerinin ise, çocuklarının gereksinimlerinden çok, kendi gereksinimleriyle ilgilendikleri, kendi kaygılarına odaklandıkları ve bakım sağlama konusunda çoğunlukla tutarsız oldukları görülmüştür (Levy, Blatt ve Shaver, 1998; Akt.; Deniz, 2006).

Bağlanma ile farklı benlik alanlarındaki ilişkinin kapsamlı olarak incelemesi ilk olarak Cassidy'nin (1988) araştırmasıyla başlamıştır. Cassidy çalışmasında, güvenli bağlanmanın

okul öncesi çocuklarda hem gözlemlerle hem de Harter'in (1982) farklı benlik alanlarındaki yetkinlik/başarı algısı ölçümü ile ölçülen benlik kavramı ve özsaygı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Erken çocukluk dönemindeki diğer çalışmalarda da Cassey'in bulguları tekrarlanmış ve güvenli bağlanmanın olumlu benlik kavramları ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur (Verschueren, Marcoen ve Schoefs, 1996).

Bireyin bağlanma biçimi kişilik gelişimi üzerinde çok büyük bir öneme sahiptir. Shaver ve Brennan (1992) tarafından 242 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada, bağlanma biçiminin bireyin kişiliği üzerindeki etkilerine yönelik önemli sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; güvenli bağlanma stiline sahip bireyler güvensiz bağlanana oranla daha az nörotik, daha dışa dönük, daha az kaygılı ve daha sıcak oldukları, kaçınmalı bağlanma geliştirenlerin daha depresif, daha uyumsuz oldukları, ilişkilerinde daha doyumsuz oldukları ve ilişkilerinin daha kısa sürdüğü, korkulu bağlanana ise sosyal ilişkilerden kaçınan, duygusal ilişki kuramayan yetişkinler oldukları saptanmıştır (Deniz, 2006).

Güvensiz bağlanma stiline sahip bireyler ise daha çok güvenli olmayan ailelere sahip olduklarından ergenlik döneminde kişilerarası ilişkilerinde daha çok sorun yaşarlar. Ayrıca güvensiz bağlanma stiline sahip ergenlerde suç işleme, anti-sosyal davranışlar, düşük özsaygı, yakın ilişki kurmada güçlük, yalnızlık hissi ve utanç gibi duygular yoğun olarak yaşanmaktadır (Cooper, Shaver ve Collins, 1999; Akt.; Deniz, 2006).

Orta çocukluk döneminde de bağlanma ile farklı benlik alanları arasındaki ilişkinin güçlenerek sürdüğü gösterilmiştir. Kerns ve arkadaşları (1996), geliştirdikleri ölçeğin geçerliğini sınamak için yaptıkları çalışmada anneye güvenli bağlanma ile farklı benlik alanlarındaki başarı algısı arasında tutarlı ilişkiler olduğunu bulmuşlardır. Daha sonraki çalışmalarda ebeveyne bağlanma ile farklı benlik değişkenleri arasında güçlü ilişkiler olduğu ve anne ve babaya bağlanmanın benlik üzerinde farklı etkilere sahip olduğu bulunmuştur.

Örneğin, Booth – LaForce ve arkadaşları (2005), orta çocuklukta bütünsel özdeğerin (global self – worth) görece anneden çok babaya güvenli bağlanma ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Verschueren ve Marcoen (2002) babaya güvensiz bağlanan çocukların, güvenli bağlanana oranla daha düşük düzeylerde bütünsel özdeğere sahip olduklarını bunun da onların arkadaşlık ilişkilerini etkilediğini bulmuşlardır. (Sümer ve Şendağ, 2009).

Orta çocukluk döneminde bağlanmanın istikrarı ya da sürekliliği ve bu dönemde anne ve babaya bağlanma düzeyi arasında farklılıklar olup olmadığı da araştırılmıştır. Kerns, Tomich, Aspalmeier ve Contreras (2000) iki yıllık boylamsal çalışmalarında zaman içinde babaya yönelik bağlanmada sürekliliğin olmadığını bulmuşlardır. Ancak Verschueren ve Marcoen (2005), Kerns ve arkadaşlarının bu araştırmasında örneklem genişliğinin çok sınırlı olduğunu (N =77) ve bu nedenle yordama gücünün zayıf olduğunu ileri sürerek, daha geniş bir örnekleme anne ve babaya bağlanmanın ne oranda istikrarlı olduğunu araştırmışlardır. Üçüncü sınıftan altıncı sınıfa kadar çocukların üç yıl izlendiği bu çalışmada, 8 yaşında alınan ölçüm ile 11 yaşındaki ölçüm arasındaki korelasyonun hem anneye bağlanma ($r = .28$, $p < .001$) hem de babaya bağlanma ($r = .37$, $p < .001$) puanları bakımından istikrar gösterdiği bulunmuştur. Aralarındaki fark anlamlı olmasa bile babaya bağlanmanın zaman içinde daha yüksek istikrar gösterdiği de bulunmuştur. Anne ve babaya bağlanma arasındaki ilişkinin ise zaman içinde görece zayıfladığı saptanmıştır. Ayrıca, bu araştırmalar hem 8 hem de 11 yaş grubu için anneye bağlanmanın babaya bağlanmadan daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bu sonuçları dikkate alarak yazarlar anne ve babaya bağlanmanın birbirinden görece bağımsız olduğunu ve ayrı ayrı ölçülmesi gerektiğini önermektedirler. Grosman ve arkadaşları (2002) boylamsal çalışmalarında anneye bağlanmanın erken dönemlerde daha güçlü etkiye sahipken, babaya bağlanmanın etkisinin orta çocukluk döneminden sonra daha belirgin olarak görüldü-

ğünü bulmuşlardır. Bu çalışmalar orta çocukluk döneminde babaya bağlanmanın anneye bağlanmaya oranla yüksek düzeyde yordayıcı güce sahip olacağına işaret etmektedir (Sümer ve Şendağ, 2009).

Ergenlerin anne baba ile bağlanma ilişkisini inceleyen araştırmalar, ergenlik döneminde ailesi ile güvenli bağlanma ilişkisi içinde olan gençlerin arkadaşlık ilişkilerinde daha başarılı olduklarını, sosyal açıdan kendilerini daha yetkin hissettiklerini daha yüksek düzeyde özsaygılarının olduğunu, fiziksel açıdan daha sağlıklı olduklarını göstermiştir. Erken yaşlarda çocuklarının gereksinimlerini koşulsuz ve tutarlı olarak karşılayan, yakınlık ve sevgisini esirgemeyen, destekleyici ailelerin çocukları güvenli bağlanma geliştirmektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, babanın çocuğun yaşamını etkin paylaşımı çocuğun analitik düşünce yapısını, zekasını, sözel becerisini ve akademik başarısını olumlu etkilemektedir (AÇEV, 2001).

1.4. Araştırmanın Amacı

Aile, çocuk üzerinde doğum öncesi dönemden başlayarak yaşamı boyunca etkisini sürdüren bir kurumdur. Yaşamın ilk yıllarında anne – baba – çocuk etkileşimi sonucu elde edilen bilgi, beceri ve tavır alışların yetişkinlik yıllarında oynadığı önemli rol, günümüzde daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Çağdaş toplumun; özgüveni olan, yapıcı, yaratıcı, sorumluluk duygusu gelişmiş, kendi kendini denetleyen, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen, yardımlaşma, paylaşma, işbirliği gibi sosyal becerileri gelişmiş, başkaları ile olumlu sosyal ilişki kurabilen bireylere ihtiyaç vardır. Bu da anne – babaların küçük yaştan itibaren çocukları ile kuracakları sağlıklı iletişime ve onlara olumlu tutum ve yaklaşımlarına bağlıdır (Çağdaş, 2002).

Çocuğun gelişiminde 0 – 6 yaş dönemi çok önemli bir yere sahiptir. Bu dönem çocuğun kişilik gelişiminde önemli temel yapı taşlarının oluşmasında ve kendini algılama biçimi olan benlik kavramının oluşup belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Babanın, çocuğun yaşamında olması annenin hamile olmasıyla başlar. Baba, eşinin ruhsal desteği ve dayanağı iken çocuğun gelişiminde de önemli rol oynayan bir bağlanma figürüdür. Çocuğun bağlanacağı anne – baba kadar yetişkinlerinde bu süreçte ailesine ve çevresine bağlandığı bir gerçektir. Babanın, çocuğun gelişimsel döneminde (5 – 6 yaş) çevresine (özellikle anneye ve çocuğuna) güvenli bağlanmasının çocuğunun benlik kavramının oluşmasında önemli bir etki yaratacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, değişen sosyal-kültürel koşullar nedeniyle çocuğun kişilik gelişiminde babanın rolünü göstermektir.

Problem

Babanın, Yakın ilişkilerde Yaşantılar Envanteri II'nden (YİYE - II) aldığı puanla çıkan bağlanma stiline göre okul öncesi çocuğun Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nden (PSCS) aldığı puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Alt Problemler

i. Babanın, Yakın ilişkilerde Yaşantılar Envanteri - II'den (YİYE - II) aldığı puanla çıkan bağlanma stiline göre okul öncesi kız çocuğun Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği (PSCS)' den aldığı puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

ii. Babanın, Yakın ilişkilerde Yaşantılar Envanteri - II'den (YİYE - II) aldığı puanla çıkan bağlanma stiline göre okul öncesi erkek çocuğun Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği (PSCS)' den aldığı puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4.1. Kavramlar

Bağlanma Davranışı: Ayrımına varılmış kişiyle – bireysel olarak tercih edilen ve genellikle güçlü ve\ veya bilgili olarak algılanan kişi – yakınlığı elde etmek için yapılan tüm davranışlara verilen addır (Bowlby, 1969, Akt: Kantarcıoğlu, 2004).

Benlik Kavramı: Bireyin, kendisi hakkındaki algılamaların bütünüdür (Kâğıtçıbaşı, 2000).

1.4.2. Sınırlılıklar

1.4.2.1. Okulöncesi Eğitim Kurumlarında yer alan çocukların okul olgunluğunu etkileyen birçok faktör vardır. Ancak bu çalışma çocuğun benlik algısını etkilediğini düşünen Babanın bağlanma stili ile sınırlandırılmıştır.

1.4.2.2. Bu araştırma önerisi, İstanbul ili sınırları içinde yer alan Sarıyer’ deki FMV Ayazağa Işık Anaokulu veri kaynakları ile sınırlandırılmıştır.

1.4.2.3. 5 yaşından küçükler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

1.4.2.4. Araştırmaya katılan çocukların benlik algıları Cicerelli (1974) tarafından geliştirilen ve Ülkemize Sarıca (2010) tarafından uyarlanan Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği (PSCS) verileri ile ve Babaların Bağlanma stilini belirlemek için kullanılan ve Sümer ve Güngör tarafından Ülkemize uyarlanan Yakın ilişkilerde Yaşantılar Envanteri – II (YİYE II)’nin kapsadığı niteliklerle sınırlandırılmıştır.

1.4.2.5. Bu araştırma önerisinde, Baba ve çocuğu ilgilendiren demografik bilgiler, Araştırmacı tarafından hazırlanan Demografik Bilgi Formu aracılığıyla, toplanan verilerle sınırlandırılmıştır.

1.4.3. Varsayımlar

1.4.3.1. Araştırmaya katılan okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5 ve 6 yaş grubu çocukların, ölçeğin maddelerini içtenlikle yanıtladıkları kabul edilmiştir.

1.4.3.2. Araştırmaya katılan babaların, ölçeğin maddelerini içtenlikle yanıtladıkları kabul edilmiştir.

1.4.3.3. Araştırmaya katılan babaların, aileleri ile ilgili demografik bilgilerin edinildiği Demografik Bilgi Formu'nu içtenlikle doldurdıkları kabul edilmiştir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Babanın, çocuğun gelişiminde önemli rol oynadığını gösteren araştırmalar bulunmakla beraber okul öncesindeki çocuğun benlik kavramına yönelik baba faktörünü içine alan araştırmalar anne figürüne kıyasla çok daha kısıtlıdır. Oysa toplumların sanayileşmesiyle birlikte kadın da erkek kadar iş hayatı içinde yer almaya başlamış, dolayısıyla geleneksel Anne-Çocuk ilişkisi ağırlığını kaybetmiş, bunun yerine çocuğun gelişiminde babanın rolü artmıştır. Bu araştırma, bu bağlamda babanın artan rolünün yakın kişilerle (Eşiyle, çocuğuyla, vb) kurduğu bağlanma stiliyle, benlik duygusu açısından çocuğun kişiliğini ne ölçüde etkilediğini araştıracaktır.

Sorunların kaynağını fark etmek çözüm engellerinin tespit edilmesi ve etkili çözümler üretmek açısından oldukça önem arz etmektedir. Kaynağını bakıcı ile kurulan ilk ilişkilerden alan bağlanma stillerinin çocukların ve yetişkinlerin yaşamsal becerileri üzerinde etkili olduğu savı her geçen gün geçerliliğini arttırmaktadır. Çocuklukta benlik kavramının yetişkinlerin bağlanma stiliyle etkili olabileceğinin tespiti bu duruma yönelik önlemlerin alınması konusunda etkili bir veri olabilir. Baba da anne gibi çocuğun bağlanma figürüdür ve elde edilecek sonuçlar sayesinde babaların çocukları ile kuracakları ilişki biçimlerine araştırmanın ışık tutacağı beklenmektedir.

II. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu araştırmanın evrenini, İstanbul ili Sarıyer ilçesine bağlı FMV Ayazağa Işık Anaokulu'nda eğitim gören 5 ve 6 yaş öğrencileri ve bu öğrencilerin babaları oluşturmaktadır. Örnekleme ise evrenden, seçkisiz yöntemle seçilen 75 öğrenci ve babası oluşturmuştur. Örneklemede 41 kız, 34 erkek öğrenci bulunmaktadır. Araştırmanın örneklemine Anne – babası boşanmış çocuklar ile 60 yaş üstü babalar dahil edilmemiştir.

2.1.1. Örneklemin Demografik Özellikleri

Araştırmanın örneklem grubunun genel yapısını ve özelliklerini tanımak amacıyla, “Demografik Bilgi Formu’ndan elde edilen bilgiler doğrultusunda, frekans ve yüzde değerlerinin dağılımı tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2.1: Araştırmaya katılan çocukların cinsiyet dağılımları

Cinsiyet	Sıklık	Yüzde
Kız	41	54.7
Erkek	34	45.3
Toplam	75	100.0

Araştırmaya 41’i kız 34’ü erkek olmak üzere okul öncesi eğitim alan 75 çocuk katılmıştır (Bkz. Tablo 2.1).

Tablo 2.2: Araştırmaya katılan çocukların yaş dağılımları

Doğum tarihi	Sıklık	Yüzde
2005	43	54.4
2006	26	45.6
Toplam	79	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin yüzde 54.4.'ü 2005, yüzde 45.6'sı ise 2006 doğumludur (Bkz. Tablo 2.2).

Tablo 2.3: Araştırmaya katılan çocukların babalarının eğitim durumu dağılımları

Baba eğitim durumu	Sıklık	Yüzde
Lise	9	12.3
Üniversite	41	56.2
Yüksek Lisans/Doktora	23	31.5
Toplam	73	100.0

Araştırmaya katılan çocukların babaların yüzde 12.3'ü lise, yüzde 56.2'si üniversite ve yüzde, 31.5'i yüksek lisans/doktora mezunudur (Bkz. Tablo 2.3).

Tablo 2.4: Araştırmaya katılan çocukların babalarının yaş dağılımları

Baba yaşı	Sıklık	Yüzde
26-40	44	58.7
41 ve üzeri	31	41.3
Toplam	75	100.0

Araştırmaya katılan çocukların babalarının yüzde 58.7'si 26-40 yaş aralığında, yüzde 41.3'ü ise 41 yaş ve üzerindedir (Bkz. Tablo 2.4).

Tablo 2.5: Araştırmaya katılan çocukların kardeş sayıları

Kardeş sayısı	Sıklık	Yüzde
Var	43	57.3
Yok	32	42.7
Toplam	75	100.0

Araştırmaya katılan çocukların yüzde 57,3'ünün kardeşi var iken yüzde 42,7'si ailesinin tek çocuğudur (Bkz. Tablo 2.5).

Tablo 2.6: Araştırmaya katılan çocukların ailede kaçınıcı çocuk olduğu

Doğum sırası	Sıklık	Yüzde
İlk	53	70.7
İkinci	20	20.7
Üçüncü	2	2.7
Toplam	75	100.0

Araştırmaya katılan çocukların yüzde 70.7'si ailesinin ilk çocuğu, yüzde 20.7'si ailesinin ikinci çocuğu ve yüzde 2.7'si ise ailesinin üçüncü çocuğudur (Bkz. Tablo 2.6).

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları olarak, çocukların benlik kavramlarına ilişkin Cicerelli (1974) tarafından geliştirilen ve Sarıca (2010) tarafından uyarlanan Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği ile Babaların Bağlanma stilini görmek amacıyla Fraley ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilen, Sümer ve Derya (2006) tarafından uyarlanan Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II kullanılmıştır. Ayrıca, kişisel bilgilere ulaşmak amacıyla da Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır.

2.2.1. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri - II (YİYE – II)

Yetişkinlerin bağlanma stillerinin ölçümüne ilişkin çalışmalar 1980'lerin ortalarında başlamıştır. Bu çalışmalar sonucunda yetişkinlerin bağlanma stillerini Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall'un (1978) sınıflandırması (güvenli, kaygılı, kaçınan) temelinde ayıran iki ana ölçüm yöntemi ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi, klinik psikolojide kullanılan görüşmeye dayalı ölçümdür. Main ve arkadaşları (Goerge, Kaplan ve Main, 1985) Yetişkin Bağlanma Görüşmesini (YBG; AdultAttachmentInterview) geliştirmişlerdir. Bir buçuk saat süren YBG'nin amacı, kişinin çocuklukta ebeveynleriyle yaşadığı ilişkiler hakkında anlattıklarından hareketle onun 'bağlanmaya ilişkin zihinsel temsilini' ortaya çıkarmaktadır (Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal, 2005).

Yetişkin bağlanmasında temel boyutları belirlemek amacıyla Brennan, Clark ve Shaver (1998), en sık kullanılan bağlanma ölçeklerini bir araya getirmiş ve ortaya çıkan 323 maddeli ölçeğe faktör analizi uygulamışlardır. Bu analiz sonucunda araştırmacılar, yetişkin bağlanma davranışlarının 'bağlanmaya ilişkin kaygı' ve 'bağlanmaya ilişkin kaçınma' olarak iki boyutta tanımlanabileceğini göstermişlerdir. Yine bu çalışmanın sonucunda Brennan ve arkadaşları, bu iki boyutun da onsekizer maddeyle ölçüldüğü Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri'ni (YİYE; Experiences in Close Relationships Inventory) geliştirmişlerdir (Selçuk ve Ark.; 2005).

Fraley ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilen Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II, YİYE'nin madde tepki kuramı (Hambleton, Swaminathan ve Rogers, 1991) temelinde de değiştirilmiş halidir. Geleneksel ölçek geliştirme tekniklerinin önemli bir kısıtlılığı, ölçüm duyarlılığının ölçülen psikolojik özelliğin her noktasında aynı olduğu varsayımına dayanmasıdır. Madde tepki kuramı, ölçüm duyarlılığının ölçülen özelliğin farklı değerleri için farklı düzeyde olabileceğini hesaba katar. Bu özelliğiyle, madde tepki kuramı temelinde geliştirilen bir bağlanma ölçeğinin daha yüksek ölçüm duyarlığına sahip olacağı ve

ölçülen bağlanma stillerinin sürekliliği ve istikrarı gibi araştırmacılar için önemli konularda daha güvenilir sonuçlar alınacağı öngörülmüştür (Fraley ve ark., 2000, Akt.; Selçuk ve Ark.; 2005).

Brennan ve arkadaşları (1998) tarafından oluşturulan madde havuzunu kullanan Fraley ve arkadaşları (2000), madde tepki kuramına göre yaptıkları analiz sonucunda en yüksek ayırt etme değerine sahip 18 kaygı ve 18 kaçınma maddesini seçerek YİYE – II’yi oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu yeni ölçeğin 18 kaçınma maddesinin 13’ü ve 18 kaygı maddesinin 6’sı YİYE ölçeğiyle ortak, diğer 17 madde ise YİYE ölçeğinden farklıdır. Fraley ve arkadaşları, simülasyon analizleri yoluyla YİYE – II’nin sıklıkla kullanılan diğer bağlanma ölçeklerinden daha yüksek ölçüm duyarlığına sahip olduğunu göstermişlerdir (Selçuk ve Ark.; 2005).

Fraley ve arkadaşlarının (2000) geliştirdiği ‘Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II’ 18’İ kaygı (örn., ‘Birlikte olduğum kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım.’) 18’i kaçınma (örn., ‘Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanmak bana zor gelir.’) boyutlarını ölçen toplam 36 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılardan, her bir maddenin romantik ilişkilerindeki duygu ve düşüncelerini ne oranda yansıttığını 7 aralıklı ölçekler üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir (1=hiç katılmıyorum, 7=tamamen kullanıyorum). İlgili boyutları ölçen maddeler ayrı ayrı toplanıp ortalamaları alınarak her bir katılımcı için kaygı ve kaçınma sürekli puanları hesaplanmıştır (Selçuk ve Ark.; 2005).

YİYE – II Türkçe’ye çevrilirken standart çeviri – tekrar çeviri yöntemi kullanılmıştır. Alandan üç uzman ölçekleri ayrı ayrı Türkçeye çevirdikten sonra tartışmalar sonunda tek bir çeviri üzerinde uzlaşmıştır. Bu Türkçe form daha sonra iki dili de çok iyi konuşabilen bir yüksek lisans öğrencisi tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Karşılaştırmalar sonucunda tutarsızlıklar giderilerek ölçeğe son şekli verilmiştir (Selçuk ve Ark.; 2005).

2.2.1.1. YİYE – II' nin Faktör Yapısı

YİYE – II' nin geçerliğini sınamak amacıyla ölçeğin faktör yapısı ölçeği oluşturan 36 madde üzerinde temel bileşenler (faktör) analizi yapılarak incelenmiştir. Çok değişkenli aşırı puana sahip 9 kişi örneklemden çıkarıldığı için bu analiz 247 katılımcının verileri kullanılarak yapılmıştır. Analiz sonunda özdeğeri 1'in üzerinde 7 faktör bulunmasına rağmen, faktör sayısının belirlenmesine ilişkin kriterler iki faktörlü bir çözümü desteklemiştir. İki faktörlü çözüm sonunda toplam varyansın % 38'i açıklanmıştır. Kaçınma boyutuna karşılık gelen birinci faktör toplam varyansın %21.36'sını, kaygı boyutuna karşılık gelen ikinci faktör ise toplam varyansın %16.33'ünü açıklamıştır. Ölçeğin maddelerinin faktör yükleri Tablo 1'de verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi 5, 6, 19, 23 ve 29. maddeler iki faktörden de 30'un üzerinde yük almıştır. 35. madde ise kaygı boyutunda yer almakla birlikte sadece kaçınma boyutundan yük almıştır. Ancak kurumsal nedenlerle, ilerleyen analizlerde bu maddenin kaygı boyutundaki yeri korunmuştur (Selçuk ve Ark.; 2005).

Tablo 2.7:**YİYE-II'nin Faktör Yapısı****Maddeler**

	Kaçınma Kaygı	
1. Birlikte olduğun kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım.*	-.179	.526
2. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim.	.487	.088
3. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin artık benimle olmak istemeyeceği korkusuna kapılırım.	.167	.723
4. Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle paylaşmak konusunda kendimi rahat hissedirim.	.617	.029
5. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin beni gerçekten sevmediği duygusuna kapılırım.	.313.594	
6. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanmak bana zor gelir.	.421.434	
7. Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim onları önemsemediğim kadar önemsemeyeceklerinden endişe duyarım.	.228	.729
8. Romantik ilişkide olduğum kişilere yakın olma konusunda çok rahattım.	.709	.193
9. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin bana duyduğu hislerin benim ona duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim.	-.149	.398
10. Romantik ilişkide olduğum kişilere açılma konusunda kendimi rahat hissetmem.	.573	.257
11. İlişkilerimi kafama çok takarım.	-.069	.565
12. Romantik ilişkide olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim.	.719	.112
13. Benden uzakta olduğunda, birlikte olduğum kişinin başka birine ilgi duyabileceği korkusuna kapılırım.	.123	.647
14. Romantik ilişkide olduğum kişi benimle çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım.	.616	.163
15. Romantik ilişkide olduğum kişilere duygularımı gösterdiğimde, onların benim için aynı şeyleri hissetmeyeceğinden korkarım.	.267	.691
16. Birlikte olduğum kişiyle kolayca yakınlaşabilirim.	.662	.222
17. Birlikte olduğum kişinin beni terk edeceğinden pek endişe duymam.	.045	.636
18. Birlikte olduğum kişiyle yakınlaşmak bana zor gelmez.	.698	.255
19. Romantik ilişkide olduğum kişi kendime olan güvenimi sarsar.	.465.374	
20. Genellikle, birlikte olduğum kişiyle sorunlarımı ve kaygılarımı tartışırım.	.559	-.177
21. Terk edilmekten pek korkmam.	-.080	.620
22. Zor zamanlarımda, romantik ilişkide olduğum kişiden yardım istemek bana iyi gelir.	.578	-.197
23. Birlikte olduğum kişinin, bana istediğim kadar yakın olmadığını düşünürüm.	.338	.416
24. Birlikte olduğum kişiye hemen hemen her şeyi anlatırım.	.685	-.204
25. Romantik ilişkide olduğum kişiler bazen bana olan duygularımı sebepsiz yere değiştirirler.	.250	.408
26. Başımından geçenleri birlikte olduğum kişiyle konuşurum.	.652	-.237
27. Çok yakın olma arzumu bazen insanları korkutup uzaklaştırır.	-.005	.498
28. Birlikte olduğum kişiler benimle çok yakınlaştığında gergin hissedirim.	.637	.150
29. Romantik ilişkide olduğum bir kişi beni yakından tanıdıktan sonra hoşlanmayacağından korkarım.	.461	.346
30. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanma konusunda rahattım.	.589	.261
31. Birlikte olduğum kişiden ihtiyaç duyduğum şefkat ve desteği görememek beni öfkelenendirir.	.032	.421
32. Romantik ilişkide olduğum kişiye güvenip inanmak benim için kolaydır.	.474	.186
33. Başka insanlara denk olamamaktan endişe duyarım.	.229	.455
34. Birlikte olduğum kişiye şefkat göstermek benim için kolaydır.	.525	-.145
35. Birlikte olduğum kişi beni sadece kızgın olduğumda fark eder.	.347	.180
36. Birlikte olduğum kişi beni ve ihtiyaçlarımı gerçekten anlar.	.580	.028
Açıklanan Varyans %	21.57	16.33
Özdeğerler (Eigenvalues)	7.69	5.88
CronbachAlfa	.90	.86

*Tek sayılı maddeler kaygı, çift sayılı maddeler kaçınma boyutlarına aittir. .30'un üzerindeki faktör yükleri koyu olarak gösterilmiştir. YİYE-II'nin Faktör Yapısı, Selçuk ve Ark. (2005).

YİYE – II'nin faktör yapısının incelenmesi amacıyla Fraley ve arkadaşlarının (2000) önerisi doğrultusunda doğrulayıcı faktör analizi de yapılmıştır. YİYE – II'nin her alt ölçeğindeki 18 madde Fraley ve arkadaşları tarafından rapor edilen ayırt etme değerlerine göre üçerli gruplara bölünmüştür. Böylece her boyut için 6 olmak üzere 12 grup elde edilmiştir. Uyum indeksleri verinin iki faktörlü çözümle tanımlanabileceğini göstermiştir (GFI = .86; NNFI; .86; CFI; .89; RMR = .087; Tabachnick ve Fidell, 2001). Modeldeki tüm standartlaştırılmış faktör yükleri istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu değerler kaçınma boyutu için. 57 ile. 80 arasında değişmektedir. Ayrıca kaygı ve kaçınma boyutlarını temsil eden iki gizil bileşen arasında. 42 oranında bir yapısal ilişki olduğu bulunmuştur (Selçuk ve Ark.; 2005).

2.2.1.2. YİYE – II'nin Geçerliği

YİYE – II'nin kaygı ve kaçınma alt ölçeklerinin yukarıda tanımlanan değişkenlerle ilişkisi Tablo 2'de sunulmuştur. Görüldüğü gibi kaygı boyutu özsaygı ve ilişki doyumu ile olumsuz yönde anlamlı ilişki göstermekte iken (sırasıyla $r = -.32, p < .01$; $r = -.23, p < .05$), onaylanmama kaygısı, ayrılık kaygısı ve başkalarını memnun etme ile bu ilişki olumlu yönde ve anlamlıdır (sırasıyla $r = .55, p < .01$; $r = .34, p < .01$; $r = .44, p < .01$). Beklendiği gibi kaygı boyutunun yalnızlıktan hoşlanma ile ilişkisi bulunmamaktadır (Selçuk ve Ark.; 2005).

Tablo 2.8:

Bağlanma Boyutlarının Birbirleriyle ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Kaygı	Kaçınma
Özsaygı(n=255)	-.32** -.19**
Onaylama Kaygısı(n=256)	.55** .17**
Ayrılık Kaygısı(n=256)	.34** -.09**
Başkalarını Memnun Etme(n=256)	.44** .12
Yalnızlıktan Hoşlanma(n=256)	.06 .15*
İlişki Doyumu(n=112)	-.23* -.49**

*p <.05, **p <.01

Bağlanma Boyutlarının Birbirleriyle ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi, (Selçuk ve Ark.; 2005).

Kaçınma boyutunun ise özsaygı ve ilişki doyumu ile olumsuz yönde anlamlı bir ilişkisi bulunmakta (sırasıyla $r = -.19$, $p < .01$; $r = .15$, $p < .05$). Beklendiği gibi kaçınma boyutunun ayrılık kaygısı ve başkalarını memnun etme ile anlamlı bir ilişkisi gözlenmemiştir (Selçuk ve Ark.; 2005).

2.2.1.3. İç Tutarlılık

Gerek kaçınma, gerekse kaygı boyutları yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olup, Cronbach alfa katsayıları bu boyutlar için sırasıyla .90 ve .86'dır (Selçuk ve Ark.; 2005).

2.2.1.4. Test – Tekrar Test Güvenirliği

YİYE – II'nin kaygı ve kaçınma boyutlarının test – tekrar test güvenirlikleri her iki zamanda da ölçeği dolduran 86 katılımcının verileri kullanılarak yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda kaygı boyutunun .82, kaçınma boyutunun da .81 oranında test – tekrar test güvenirliğine sahip olduğu bulunmuştur (Selçuk ve Ark.; 2005).

2.2.2.Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği

Ölçek, Prof. Victor G. Cicerilli (Purdue Üniversitesi, 1974) tarafından, okul öncesi çocukların benlik kavramları için değerlendirici unsurun belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal adı, “Purdue Self ConceptScaleFor Preschool (PSCS)” dır.

Cicirelli'nin daha önce geliştirdiği Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği (PSCS) benzer amaçlı ölçeklerin geliştirilmesine kaynaklık etmiştir. Okul öncesi dönem çocuklar ile yapılan araştırmalara bakıldığında (Teplin, Howard&O'conner, 1981; Schields, Murdoch, Yijun, Karen & Taylor, 2006) da PSCS'nin geçerli ve güvenilir ölçüm yapan bir araç olarak kullanıldığı görölmektedir (Özcan ve Ark.; 2010).

Ölçek, toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Her maddede, bir çocukla ilgili bir durumu anlatan 2 adet resim bulunmaktadır. Olumlu olan seçenekler, iki defadan fazla üst üste aynı pozisyonda olmayacak şekilde, maddelere seçkisiz olarak yerleştirilmiştir. Resimlere ilişkin açıklamalar okunduktan sonra, çocuktan, hangi çocuğun kendisine daha çok benzediğini göstermesi istenir. Her bir madde için, olumlu nitelikte olan resim 1, olumsuz nitelikte olan resim ise 0 puan olarak puanlanmakta ve alınan toplam puan, benlik kavramı puanını oluşturmaktadır. Uygulama, bir uzman tarafından bireysel olarak yapılmaktadır (Cicerelli, 1974).

Ölçek, Cicerelli (1974) tarafından 3 – 6 yaş grubunda olan 312 çocuktan oluşan bir örnekleme uygulanmıştır. Örnekleme, çoğunluğu beyaz olan ve tüm sosyo – ekonomik

düzeyle temsil edecek nitelikte olup, orta büyüklükte bir Orta – Batı şehrindeki çocuk yuvaları ve kreşlere devam eden çocuklardan seçilmiştir. Ölçek, ayrıca düşük sosyo – ekonomik düzeyden olan ve devlet okuluna devam eden 4 ve 5 yaş grubundaki 100 siyah çocuğa da uygulanmıştır (Sarica, 2010).

Ölçeğin güvenilirlik çalışması kapsamında, iç tutarlılık katsayısına ve tekrar test güvenilirliğine bakılmıştır. İç tutarlılık katsayısı Kuder – Richardson – 20 kullanılarak hesaplanmıştır ve toplamda .86 olarak bulunmuştur. En yüksek güvenilirlik katsayısı ise, 4 yaş grubundaki beyaz öğrencilerden oluşan örnekleme bulunmuştur (.89). Test – tekrar test çalışması ise, 4 yaş grubundan olan 23’ü kız 24’ü erkek, 47 beyaz çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Bu çocuklara test, 2 hafta aranın ardından ikinci kez uygulanmıştır ve güvenilirlik katsayısı .70 olarak bulunmuştur (Cicerelli, 1974).

2.2.2.1. Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği’ nin Türkçe Standardizasyonu

Ölçeğin standardizasyonu ile geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Sarica (2010) tarafından yapılmış olup, aşağıdaki sıra takip edilmiştir.

Öncelikle ölçeğin dilsel eşdeğerlik çalışması yapılmıştır. Dilsel eşdeğerliği sağlamak amacıyla ilk aşamada, ölçek, anadili Türkçe, ikinci dili İngilizce olan üç uzman tarafından ayrı ayrı Türkçeye çevrilmiştir. Çeviriler yapılırken, hem ifadelerin anlamlarında değişiklik olmamasına hem de çocuklar tarafından kolay anlaşılabilir kelimeler kullanılmasına dikkat edilmiştir. Bu prensipler çerçevesinde hazırlanan bu üç Türkçe form, birleştirilerek tek bir Türkçe form hâline getirilmiştir. İkinci aşamada, anadili İngilizce, ikinci dili Türkçe olan bir uzmandan, oluşturulan Türkçe formun İngilizce’ye çevrilmesi istenmiştir. Tekrar elde edilen İngilizce form, ölçeğin orijinal formu ile karşılaştırılmış ve uyum düzeyi oldukça yüksek bulunmuştur. Son olarak, ölçeğin Türkçe formuna son şekli verilmiş ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarına başlanmıştır (Sarica, 2010).

2.2.2.2. Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği' nin Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması

Okul öncesi çocuklarda benlik kavramı düzeyini ölçmesi beklenen ve dilsel eşdeğerliği sağlanmış olan Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nin, oluşturulan Türkçe formu üzerinden geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, Sarıca (2010) tarafından yapılmıştır. 142 çocuğun uygulama sonuçları üzerinde, Cronbach Alpha, Spearman Brown ve Gutman yöntemleri ile iç tutarlılık katsayıları oluşturulmuştur. İç tutarlılık katsayılarından en yüksek güvenirliliği Spearman Brown ve Guttman (.79) göstermektedir.

Tablo 2.9: Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nin Genel Toplam İçin İç Tutarlılık Katsayıları

N	r	p	
Cronbach a	142	.78	.000
Spearman Brown	142	.79	.000
Guttman	142	.79	.000

Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nin Genel Toplam İçin İç Tutarlılık Katsayıları (Sarıca, 2010).

Ölçekteki 40 maddeden hangilerinin işlediğini belirlemek için, madde – toplam test korelasyonlarına bakılmıştır. Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile hesaplanan madde – toplam test korelasyonlarına göre, korelasyon değerlerinin 0,18 ile 0,58 arasında değiştiği ve tüm maddelerin toplam puanla $p < .05$ düzeyinde ilişkili oldukları belirlenmiştir (Sarıca, 2010).

Ölçekte yer alan maddelerin, çocukları ne derece ayırt ettiğini incelemek amacıyla, düzeltilmiş madde – toplam korelasyonları hesaplanmış ve toplam puana göre belirlenmiş üst % 27 ve alt % 27'lik grupların madde puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belir-

lemek için Bağımsız Grup t – Testi kullanılmıştır. İç tutarlılık ölçütüne dayalı madde analizi sonucunda, maddelerin tümü açısından alt ve üst çeyrekler arasında $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Sarıca, 2010).

2.2.3. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından, araştırmada elde edilmek istenen çocuğun yaşı, cinsiyeti ve ailede kaçınıcı çocuk olduğu, babanın yaş aralığı, eğitim durumu ile ilgili değişkenler hakkında bilgi almak üzere, yedi sorudan oluşan, Demografik Bilgi Formu oluşturulmuştur.

2.3. İşlem

Araştırma da veri toplama aracı olarak kullanılan Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği çocuklara uygulanmadan önce çocukların hazır bulunuşluklarını yükseltmek adına ölçeğin nasıl uygulanacağı anlatılmış, bunun bir tür oyun olduğu belirtilerek, ölçekteki maddeler okunurken, hangi maddenin sosyal açıdan kabul edilir nitelikte olduğunu belirten vurgu ve tonlamaların kullanılmamasına özellikle dikkat edilmiştir. Uygulama ortamında, araştırmacı ve çocuk dışında kimsenin bulunmamasına özen gösterilip ortamın sessiz ve sakin olması için gereken çaba gösterilmiştir.

Araştırma için gereken, babaların bağlanma stillerini belirlemek adına, Yakın ilişkilerde yaşantılar Envanteri – II'yi uygulamadan önce her babaya gerekli açıklamalar tek tek yapılmış ve uygulama her babayla bire bir gerçekleştirilmiştir. Yine Demografik Bilgi Formu' nun da her babanın tek tek doldurmasına özen gösterilmiştir.

Araştırmada ölçme araçları yoluyla elde edilen veriler ilk olarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Verilerin analizi SPSS programı ile yapılmıştır. Veri analizinde bağımsız gruplarda t testi, kıkare testi, Kruskal Wallis testi ve Pearson korelasyon analizi teknikleri kullanılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır. Bunların yanında verilerin dağılımını göstermek amacıyla sıklık, yüzde, ortalama ve standart sapma

kullanılmıştır. Cinsiyete, baba yaşına ve kardeş olup olmamasına göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden elde edilen puanların karşılaştırılmasında bağımsız gruplarda t testi kullanılmıştır. Baba eğitim durumuna, baba bağlanma türüne ve kaçınıcı çocuk olduğuna göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden elde edilen puanların karşılaştırılmasında Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden aldıkları puanlar ile babaların kaçınma ve kaygı puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla da Pearson korelasyon testi kullanılmıştır.

III. BÖLÜM

BULGULAR

Bu başlık altında araştırma kapsamında elde edilen bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak sıklık dağılımları ardından analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.1: Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden elde edilen puanların ortalama ve standart sapması

Ortalama	Standart sapma	En küçük değer	En büyük değer
37.0	3.6	18	40

Tablo (3.1)'ya göre araştırmaya katılan çocukların Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden aldıkları puanların standart sapması 3.6, ortalaması 37'dir. Çocukların aldıkları en düşük puan 18, en yüksek puan ise 40'tır.

Tablo 3.2: Cinsiyete göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan bağımsız gruplarda t testi sonucu

Cinsiyet	Sıklık	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Kız	41	36.9	3.8	.341	.734
Erkek	34	37.3	3.4		

Tablo (3.2)'ya göre kız ve erkek çocuklar arasında, Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden aldıkları puanlar açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p > 0.05$).

Tablo 3.3: Yaşa göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan bağımsız gruplarda t testi sonucu

Doğum tarihi	Sıklık	Ortalama	Standart Sapma	t	p
2005	43	36,7442	4,22630	0.787	.434
2006	36	37,3889	2,73890		

Tablo (3.3)'ya göre 2005 doğumlu ve 2006 doğumlu çocuklar arasında, Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden aldıkları puanlar açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Tablo 3.4: Baba eğitim durumuna göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan Kruskal Wallis testi sonucu

Baba eğitim durumu	Sıklık	Ortalama sırası	X ²	Serbestlik derecesi	p
Lise	9	33.06	.597	2	.742
Üniversite	41	36.62			
Yüksek Lisans/Doktora	23	39.22			

Tablo (3.4)'ya göre babalarının eğitim durumu lise, üniversite ve yüksek lisans/doktora olan çocuklar arasında, Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden aldıkları puanlar açısından, eğilim görülmekle birlikte, anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Tablo 3.5: Baba yaşına göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan bağımsız gruplarda t testi sonucu

Baba yaş	Sıklık	Ortalama	Standart Sapma	t	p
26-40	44	37.7	2.2	1.654	.102
41 ve 60	31	36.3	4.9		

Tablo (3.5)'ya göre babalarının yaşı 26–40 arası ile 41 ve 60 olan çocuklar arasında, Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden aldıkları puanlar açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Tablo 3.6: Kardeşi olup olmasına göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılması

Kardeş	Sıklık	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Var	43	37.1	3.8	.090	.928
Yok	32	37.1	3.5		

Tablo (3.6)'ya göre kardeşi olan ve olmayan çocuklar arasında, Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden aldıkları puanlar açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p > 0.05$).

Tablo 3.7: Babaların “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri - II” ile elde edilen bağlanma stilleri

Bağlanma Türü	Sıklık	Yüzde
Güvenli	25	33.3
Korkulu	22	29.3
Kayıtsız	15	20.0
Saplantılı	13	17.3
Toplam	75	100.0

Tablo (3.7)'ya göre araştırmaya katılan velilerin yüzde 33,3'ü güvenli, yüzde 29,3'ü korkulu, yüzde 20'si kayıtsız ve yüzde 17,3'ü ise saplantılıdır.

Tablo 3.8: Babaların bağlanma stillerine göre Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan Kruskal Wallis testi sonucu

Sıra	Sıklık	Ortalama sırası	X ²	Serbestlik derecesi	p
Güvenli	25	41.66	2.976	3	.395
Korkulu	22	35.77			
Kayıtsız	15	31.33			
Saplantılı	13	42.42			

Tablo(3.8)'ya göre babalarının bağlanma türü güvenli, korkulu, kayıtsız ve saplantılı olan öğrenciler arasında Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nden aldıkları puanlar açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır(p > 0.05). Tablo da görüldüğü gibi düşük kayıtsız bağlanma stilidir.

Tablo 3.9: Babaların “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri - II”den kaçınma ve kaygı alt boyutlarından almış oldukları puanların ortalama ve standart sapması

Boyut	Sıklık	Ortalama	Standart sapma	En küçük değer	En büyük değer
Kaçınma	75	36.0	125.0	57.9	13.7
Kaygı	75	60.0	105.0	79.4	8.5

Tablo (3.9)'ya göre kaçınma alt boyutunun ortalaması 36.0, kaygı alt boyutunun ise 60.0'dır.

Tablo 3.10: Çocukların yaşlarına göre babaların bağlanma stilleri

Doğum yılı	Bağlanma stilleri								Toplam		Anlamlılık
	Güvenli		Korkulu		Kayıtsız		Saplantılı				
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
2005	12	27.9	14	32.6	6	14.0	11	25.6	43	100.	X ² =9.286 p=.026
2006	13	43.3	7	23.3	9	30.0	1	3.3	30	100.	
Toplam	25	34.2	21	28.8	15	20.5	12	16.4	73	100.	

Tablo (3.10)'ya göre 2005 ve 2006 doğumlu olan öğrenciler arasında babalarının bağlanma stilleri açısından anlamlı fark bulunmaktadır ($p < 0.05$). Yüzdeler incelendiğinde, güvenli ve kayıtsız babalar 2006 doğumlularda, güvenli ve saplantılı babalar ise 2005 doğumlularda daha fazladır.

Tablo 3.11: Öğrencilerin Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nden aldıkları puanlar ile babaların kaçınma ve kaygı puanları arasındaki ilişki

		Kaçınma	Kaygı
Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeği	r	-.144	.178
	p	.217	.127
	N	75	75
Kaçınma	r		.348
	p		.002
	N		75

Tablo (3.11)'ya göre, Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği ile babaların kaçınma ve kaygı puanları arasından anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p > 0.05$). Bunun yanında babaların kaçınma ve kaygı puanları arasında pozitif yönde. 348 düzeyinde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p < 0.05$).

Tablo 3.12: Babaların bağlanma stillerine göre kız öğrencilerin Purdue Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan Kruskal Wallis testi sonucu

Sıra	Sıklık	Ortalama sırası	X²	Serbestlik derecesi	p
Güvenli	12	24,75	3.692	3	.297
Korkulu	12	18,83			
Kayıtsız	8	15,31			
Saplantılı	8	21,81			

Tablo (3.12)'ya göre babalarının bağlanma türü güvenli, korkulu, kayıtsız ve saplantılı olan kız öğrenciler arasında Purdue çocuklar için benlik kavramı ölçeğinden aldıkları puanlar açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır($p>0.05$).Tablo da görüldüğü gibi en düşük kayıtsız bağlanma stilidir.

Tablo 3.13: Babaların bağlanma stillerine göre erkek öğrencilerin Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin uygulanan Kruskal Wallis testi sonucu

Sıra	Sıklık	Ortalama sırası	X^2	Serbestlik derecesi	p
Güvenli	13	17,04	1.079	3	.782
Korkulu	9	17,44			
Kayıtsız	7	15,64			
Saplantılı	5	21,40			

Tablo (3.13)'ya göre babalarının bağlanma türü güvenli, korkulu, kayıtsız ve saplantılı olan erkek öğrenciler arasında Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği'nden aldıkları puanlar açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır($p>0.05$).Tablo da görüldüğü gibien düşük kayıtsız bağlanma stili.

IV. BÖLÜM

TARTIŞMA

Daha önceki araştırmalarda, ebeveyn davranışları ile ergenlerdeki olası psikolojik sonuçlar arasında ilişki olduğu belirtilmekle birlikte, bu çalışmaların birçoğu, anneliğe ait ebeveynlik özelliklerini temel alırken, babalar göz önüne alınmamıştır (Baumrind, 1971; Durbin ve ark.,1997,Glosgow ve ark., 1997; Phares ve Compass, 1992,; Akt.; Özen, 2009). Yani bir şekilde babalar, “çocuk gelişiminde unutulmuş katkı sağlayıcılar” olarak tanımlanmıştır (Lamb, 1975). Ancak, son yıllarda yapılan çalışmalar, babanın önemini de gözönüne almaya başlamış, çocukların gelişiminde anne ve babanın birlikte rol oynadığını (Lamb, 2003) ve değişen sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle, çocuğun gelişiminde babanın öneminin giderek arttığını vurgulamaya başlamıştır (Prueet, 1998; Güngörmüş, 1990, 1995; Poyraz, 2007; Sümer ve Şendağ, 2009).

Mevcut araştırma, değişen sosyal-kültürel koşullarla birlikte babanın çocukla ilişki şeklinin, çocuğun gelişiminde rolünün arttığını göstermek için yapılmıştır.

Araştırmada, babaların bağlanma stiline çocukların benlik algısında anlamlı bir farka yol açmadığı bulunmuştur (Tablo 3.8). Böyle bir sonuç annenin, birincil bağlanma figürü olarak, çocuk üzerinde başat bir etkiye sahip olduğunu düşündürebilir. Başka bir araştırma da anneler de örneklem grubuna dahil edilerek, anne – baba – çocuk ilişkisinde bağlanmanın benliğe olan etkisine daha geniş bir yelpazeden bakılmasına ve genellenebilirliği yükseltmesine yardımcı olunabilir. Böylelikle sadece babanın çocukla olan bağlanma ilişkisi değil anneye de olan ilişki biçiminin çocuğun benliğini nasıl etkileyebileceği görülebilir.

Araştırmada yer alan bulgulardan bir tanesi de (Tablo 3.2) benlik kavramında çocukların cinsiyet ayrımında fark olmadığına yöneliktir. Bu bulgu, Sarıca'nın (2010)

araştırmasında yer alan okul öncesi dönem çocuklarının cinsiyet ayrımına göre benlik kavramlarında cinsiyet farkı bulmasıyla uyumlu değildir. Ancak Zincirkıran (2008)'in araştırma bulgusunu destekler niteliktedir.

Diğer bir araştırma bulgusu (Tablo 3.4) babaların eğitim düzeyleri ile çocukların benlik algısına yöneliktir. Bulguya göre anlamlı bir fark oluşmamıştır. Babaların eğitim düzeyleri ile çocukların benlik algıları arasında eğilim görülmekle birlikte anlamlı bir fark çıkmamıştır. Ancak Cevher ve Buluş (2006)'un araştırmasında babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe çocuklarının akademik benlik algıları düşmektedir. Bu araştırmanın sınırlılıklarından biri de lise ve üst eğitim düzeyine sahip babaların örneklem grubunda yer almasıdır. Başka bir çalışmada babaların eğitim düzeylerinin daha geniş bir yelpazede incelenmesi genellenebilirliği yükseltebilir.

Literatürde konuyla ilgili çalışmalar, baba ve annenin etkisinin çocuğun gelişim dönemine göre değiştiğini (Özen, 2009), çocukluk ile ergenlik dönemleri arasında, annelerin çocuk bakımlarıyla daha az ilgilendiklerini (Montemayor, 1982, Akt.; Özen, 2009) ve ergenlik dönemlerinde babaların etkisinin özellikle kızlar üzerinde, görece daha fazla olduğunu göstermektedir (Lamb ve ark., 1999). Bu araştırmalar göz önüne alınarak mevcut çalışmada yer alan 2005 ve 2006 doğumlu çocukların yanında daha farklı yaş gruplarıyla birlikte örneğin, ergenlik çağı çocukları da çalışmaya dâhil edilerek bu araştırma tekrarlanabilir. Daha geniş bir örneklem grubunun başka bir çalışmada yer alması daha genellenebilir sonuçlar çıkaracağını düşündürebilir.

Bu araştırma kültürel sürecin etkisini dikkate alan ve babanın bağlanma stiline çocuğun gelişimine etkisini araştıran, başlangıç niteliğinde bir çalışmadır. Dolayısıyla, çalışmada elde edilen bulguların bu bağlamda dikkate alınıp, zemin oluşturması adına önem taşıdığı söylenebilir. Hipotezin desteklenmemesinin muhtemel bir nedeni, çalışmada yer

alan örneklem grubu olabilir. Çalışmaya katılan babaların sosyoekonomik durumları ile eğitim düzeyleri yüksektir ve elde edilen bulguların genellenebilirliği de, bu eğitim düzeyine ve ekonomik düzeye sahip babalar ve çocuklardır.

Düzeltilici duygusal deneyimler herhangi bir alandaki olumsuz etkileşimi düzelttiği gibi ana-babalıktaki erken çocuklukta kazanılan olumsuz içsel çalışan modeli de sağaltabilir. Gelişimsel yönlendirmeler her zaman davranışı biçimlendirmede görev alır. Benlik, diğerleri ile yeni ilişkiler deneyimler ve biçim değiştirebilir. Bireyler kendi ailelerinde problematik ilişkiler yaşayabilir. Ancak daha sonraki günlerde, farklı bağlamlarda ego destekli ilişkileri deneyimleyebilirler. Bu deneyimler içsel çalışan modelleri yeniden düzenleyebilir. Ayrıca duygusal destekli eş ya da partner ilişkisi bireyin ebeveyn olarak özünü düzenleme kapasitesini artırır. Kişi kendini merkeze koyan bakış açısından uzaklaşır, dünyayı çocuğun açısından görmeye başlar (Cohn ve Coven, 1992; DasEiden, Teti ve Corns, 1995; Akt.; Çelen, 2008). Bu görüşten yola çıkarak araştırmanın bulgusunda yer alan babanın bağlanma stiliyle çocuğun benlik algısında farkın oluşmamasını mevcut şemaların günümüz sürecinde yetersiz kalıp ebeveynlerin daha fazla değişen toplumsal değerlere ayak uydurmaya çalışmasıyla açıklanabilir. Bandura'da bilişsel etkileşim kuramında sahip olunan zihinsel şemaların ya da konfigürasyonun sadece ebeveynler ile etkileşim sonucu kazanılmadığını bu örüntü oluşurken birçok modelden yararlandığını ileri sürmüştür (Akt.; Çelen, 2000). Özellikle yazılı ve görsel medyanın anne ve babanın zihinsel şemalarını ve aileye yansıyan tutumlarını etkilediği düşünülmektedir. Bu da babanın olumlu ya da olumsuz tutumlarını algılayış biçimiyle birlikte değiştirdiğini düşündürebilir.

Geçtan'a (2000) göre benliğin oluşumu, bireyin yaşantılarını algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirilme ve kabul edilme gereksiniminden önemli ölçüde etkilenmektedir. Çocuğun babayı algılayış biçimi de önemli bir faktördür. Babanın bağlanma stili güvenli olmasa da, zihinsel şemaların esnekliği sayesinde (Piaget,

1973), çocuğuyla kurduğu uyumlu iletişimin etkisiyle çocuğun benlik algısı y¼ksek çıkmış olabilir. Ayrıca her ne kadar bağlanmada yer alan baba ve anne fakt¼r¼ olsa da deneklerin çalışma hayatıyla birlikte ortaya çıkan bakıcı durumunun da çıkan sonuçları etkilediği d¼ř¼n¼lebilir. alışan babalar ile annelerin, çocuğun bakıcısından ya da diğer aile b¼y¼klerinden yardım alması çocuğun benlik algısında ¼nemli fakt¼r olduklarını g¼stermektedir (elen, 2008). Bu da babanın g¼venli bağlanmasa da mevcut duruma uyum sağlayarak çocuğuyla iletişimde dengeyi korumaya çalıştığını g¼sterebilir.

Araştırmada yer alan çocukların, g¼n¼n ¼nemli saatlerinde okulda olduğu g¼r¼lm¼řt¼r. Bu durum okul ¼ncesi d¼nemde yer alan çocukların olumlu benlik gelişiminde ailenin olduğu kadar okul yaşantılarının da etkilediği olduğunu g¼sterebilir. Benlik gelişiminde okul ¼ncesinin ¼nemini vurgulayan araştırmalar (Turaşlı, 2006; Zincirkıran, 2008; Sarıca, 2010) bu savı destekler niteliktedir.

Araştırmanın sınırlılıklarından birisi de okul ¼ncesi d¼nemde benlik algısı konusunda, benliğin gelişiminin ¼l¼lmesinin zorluğudur. Ayrıca ¼lkemizde okul ¼ncesi d¼nemde yer alan benlik gelişimine y¼nelik ¼l¼mler oldukça kısıtlıdır. Bu araştırma da kullanılan Purdue ocuklar İçin Benlik Kavramı ¼leđi, ¼lkemize Sarıca (2010) tarafından uyarlanmıştır ve çok fazla araştırmada kullanılma fırsatı olmamıştır. Başka bir araştırmada yetişkinde bağlanma stili ve okul ¼ncesi d¼nemde benlik gelişimini ¼len farklı bir ¼leđin de araştırmalara geniş yelpazeden bakmayı da sağlayacağı d¼ř¼n¼lebilir.

KAYNAKLAR

AÇEV, (2001). “Çocuğun yaşamında babanın rolü ve önemi” Sempozyum Raporu.

Albükrete, İ. (2002). *Anne baba ve çocuk tarafından algılanan babanın çocuğa karşı tutumu ile çocuğun benlik kavramı arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aygölu, F. (1989). Çapa Tıp Fakültesi Seminer Notları, İstanbul.

Bahadır, Ş. (2008). *Romantik İlişkilerde Bağlanma Stilleri, Çatışma Çözme Stratejileri ve Olumsuz Duygudurumunu Düzenleme Arasındaki İlişki*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachmentperspective. *Journal of SocialandPersonalRelationships*, 7, 147 – 178.

Beck, S. J. (2001). Bilişsel Terapi Temel İlkeler ve Ötesi, çev: Hisli, Şahin, Nesrin, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.

Biler H. B. (1993). *FathersandFamiliesPaternalFactors in Child Development*. London, Auburn House.

Bulut Serin, N. & Öztürk, S. (2007). Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(2): 117-128.

Burger, J. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Büyükaşahin, A. (2007). Yakın ilişkilerde bağlanım: bilişsel ve davranışsal olarak ilişkiyi sürdürme mekanizmaları. *Türk Psikoloji Dergisi*, Ankara Üniversitesi, Psikoloji Bölümü.

Crain, W. (1992). *Theories of Development: Concepts and Applications*, USA: Prentice – Hall, Inc.

Cevher, F.N. & Buluş, M. (2007). Benlik kavramı ve benlik saygısı: önemi ve geliştirilmesi. *Akademik Dizayn*, 2, 52-64.

Cicirelli, V. G. (1974). *Purdue Self Concept Scale For Children*, Office of Child Development, Purdue University.

Cihanoğlu, M. (2010). Babaya Bağlanma: Babaların Çocuk Gelişiminde Rolü. T, Solmuş (Ed), Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi (pp. 182 -196). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Cooper, M. L., Shaver, P. R. & Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 5, 1380 – 1397.

Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve davranış: psikolojinin temel kavramları*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Çağdaş, A. (2002). *Anne – Baba – Çocuk İletişimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Çakır, S. (2008). *Evli Bireylerin Evlilik Uyumlarının Ana – Babalarına Bağlanma Düzeyleri ve Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çelen, H. N. (2000). *Öğrenme Psikolojisi*, Ankara: İmge Yayınevi.

Çelen, H. N., Yıldız, H. & Berk, Ş. (2008). “Çocuk ve annenin bağlanma düzeyleri ile çocuk-anne etkileşim örüntüleri arasındaki ilişki” Maltepe Üniversitesi.

Çelikoğlu, C. (1997). *Boşanmanın çocukların benlik saygısına etkisi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Damarlı, Ö. (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik-kavramı arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Ankara.

Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk-utanç arasındaki ilişki. *EurasianJournal of EducationalResearch*, 22, pp, 89-99.

Erdem, M., & Akman, Y. (2001). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erdoğan, A. (2004). Çocuğun psikososyal gelişiminde babanın rolü. *Yeni Symposium*, 42(4): 147-153.

Erkuş, A. (1994). *Psikolojik Terimler Sözlüğü*. Ankara: Emel Matbacılık.

Fordham, F. (2001). Jung Psikolojisinin Ana Hatları, Çev.; Aslan Yalçın, İstanbul: Say Yayınları.

Franzoi, S. L. (2003). *SocialPsychology*. McGrawHill.

Geçtan, E. (1993). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Geçtan, E. (2000). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Geçtan, E. (2004). *İnsan olmak*. İstanbul: Metis Yayınları.

Gren, J. D. &Campell, W. K. (2000). Attachmentandexploration in adultsChronic andContextualAccesssibility.*PersonalityandSocialPsyhologyBulletin*, 26, 4, 452 – 461

Güler, Ö. (2007). *Tanrı 'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkarlık Duygusu*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Güngör, D. (2000). *Bağlanma stillerinin ve zihinsel modellerin kuşaklararası aktarımında anababalık stillerinin rolü*.Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güngörmüş, O. (1990). Baba Yoksunluğu İle Benlik Kavramına Etkisi ve Babasız Öğrencilerin Problemlerinin Yoğunlaştığı Alanların Saptanması. XXVI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bildiri Özeti Kitabı.

Güngörmüş, O. (1995). *Ana-baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Güngörmüş, O. &Arkomaç, S. (1998). İki farklı eğitim düzeyinde baba olma algısı. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10: 253-263.

Güngörmüş, O. (2010). *Baba olmak*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Hazan, C. &Shaver, P. R. (1987). Romanticloveconceptualized as an attachment process. *Journal of PersonalityandSocialPsychology*, 42, 511 -524.

Hazan, C. &Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizationalframeworkfor research on closerelationships, *PsychologicalInquiry*, 5, 1 – 22.

Işıtan, S. (2005).*Resimli Çocuk Kitaplarının Benlik Kavramıyla İlgili Konuları İçermesi Yönünden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Ankara.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kantarcıgölu, A. (2004). *Suç İşlemiş Erkek Ergenlerin Bağlanma Davranışları, Kişilik Boyutları Ve Kimlik Gelişimlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kart, N. M. (2002). *Yetişkin Bağlanma Stillerinin Bazı Bilişsel Süreçlerle Bağlantısı: Sağlık Personeliyle Yağılan Bir Çalıma*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı.

Kuzgun, Y. (Ed.). (2003). *İlköğretimde rehberlik*. Nobel Yayıncılık.

Lamb, M. (1987). Thefather's role crossculturalperspectives, Lawrence erlbaum.

Mikulincer, M. &Shaver, P. R. (2001). Attachmenttheoryandintergroupbias: Evidencethatprimingthese securebaseschemaattenuatesnegativereactionstoout – groups. *Journal of PeraonalityandSocialPsychology*, 81, 1, 97 – 115.

Morganett, S. R. (2005). Yaşam Becerileri, çev. Sonay Gürçay, Alim Kaya, Mesut Saçkes, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Onur, B. (1993). *Çocuk ve ergen gelisimi*. Ankara: İmge Kitapevi.

Orhanoğlu, M. (2010) “Babaya Bağlanma: Babaların Çocuk Gelişimindeki Rolü” Solmuş, T. (Ed), Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi (pp. 182-196). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Özcan, Z.Ç., Gümüş, A. Kotil, Ç. & Sarıca, Ö. (2010). Purdue okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeğinin Yapı Geçerliği.

Özen, D. (2009). Ergenlerde anneden algılanan kabul/ilgi ile benlik-algısı arasındaki ilişki: Babadan algılanan kabul/ilginin aracı rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 28-38.

Öztürk, O. (2002). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitapevi.

Parke, R. (1981). *Fathers*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Pleck, J.H. (1987). American fathering in historical perspective. In M. S. Kimmel (Ed) *Changing Men*. Sage publications, 1987.

Pişkin, M. (2003). Özsaygıyı Geliştirme Eğitimi. Y. Kuzgun (Ed), *İlköğretimde Rehberlik*, (pp. 95 – 123).

Poyraz, M. (2007). *Babaların babalık rolünü algulamalarıyla kendi ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Pruett, K. (1998). Role of the Father. *Pediatrics*; 102: Suppl, 1253 – 1261.

San Bayhan, P., & Artan, İ. (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.

Sarıca, Ö. (2010). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5 ve 6 Yaş Grubu Çocuklarının Benlik Kavramlarının Çeşitli Sosyo – Demografik Değişkenlere*

Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N. & Uysal, A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16): 1-11.

Solmuş, T. (2008). *Bağlanma ve aşkın iki yüzü*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Solmuş, T. (2010). *Çift ve evlilik danışmanlığı çerçevesinde romantik ilişkiler*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Soysal, Ş., Bodur Ş., & Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8:88-99.

Sümer, N. (2006). Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü.

Sümer, N. & AnafartaŞendağ, M. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 86-101.

Turaşlı, N. (2006). *6 Yaş Grubu Çocuklarda "Benlik Algısını Desteklemeye Yönelik Sosyal-Duygusal Hazırlık Programı"nın Benlik Algısı, Sosyal-Duygusal Uyum Düzeyi ile İlköğretime Hazırlık Becerilerine Etkisinin İncelenmesi ve Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Testinin (6 Yaş) Türkçeye Uyarlanması*. Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Üretmen, S. (2003). *Yetişkin bağlanma stilleri, mekana bağlanma eğilimi ve keşfetme yönelimi arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yanbastı, G. (1990). *Kişilik Kuramları*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

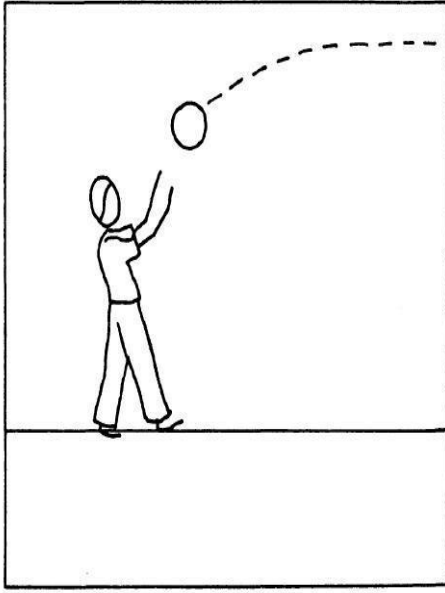
Yavuzer, H. (2010). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yazgan İ. B. & Yerlikaya, E. E. (2010). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.

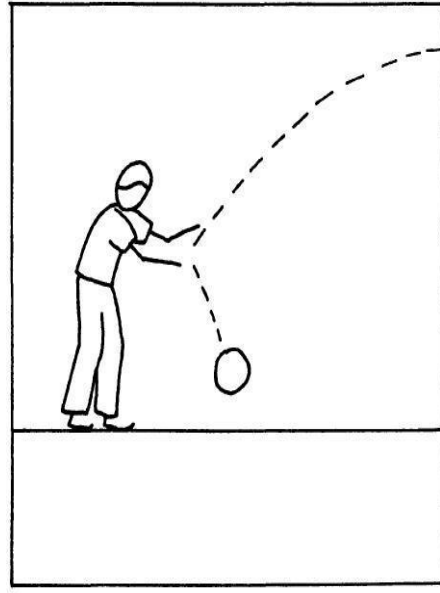
Yıldız, M. (2006). Benlik kavramı ve benliğin gelişiminde dinin rolü. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 23, 87–127.

Zincirkıran, Z. (2008). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden & Yaş Grubu Çocuklarının Benlik Kavramlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EK - 1

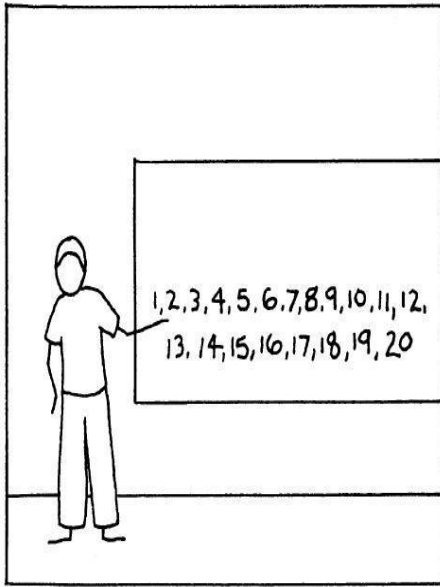

Bu çocuk, bir topu çok iyi yakalayabilir.

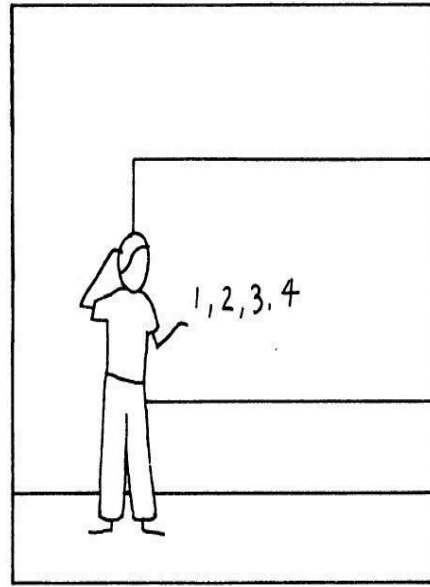

Bu çocuk, bir topu çok iyi yakalayamaz.

1

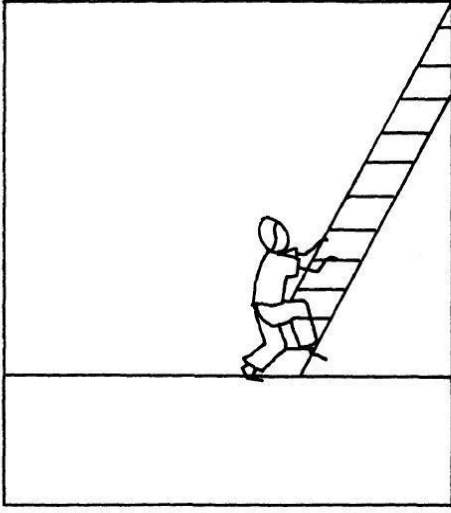
Bu çocuk yirmiye kadar sayabilir.

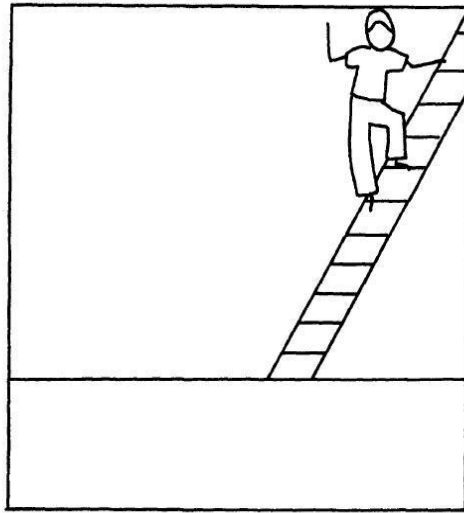
Bu çocuk yirmiye kadar sayamaz.

2

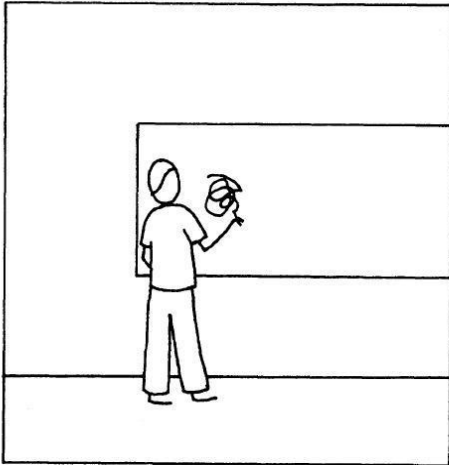

Bu çocuk fazla yükeğe tırmanamaz.

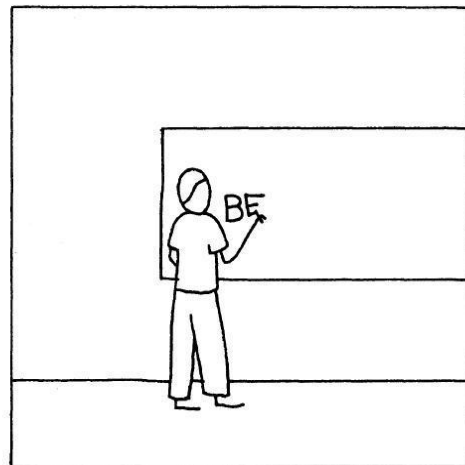

Bu çocuk yükeğe tırmanabilir.

3

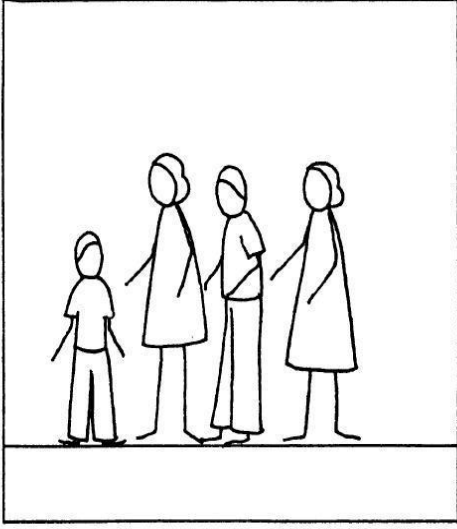

Bu çocuk, adını yazamaz.

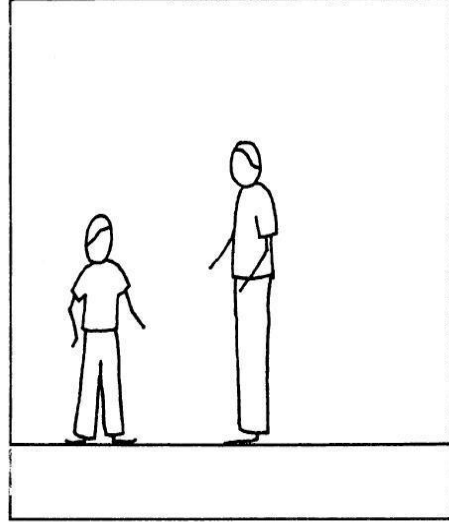

Bu çocuk, adını yazabilir.

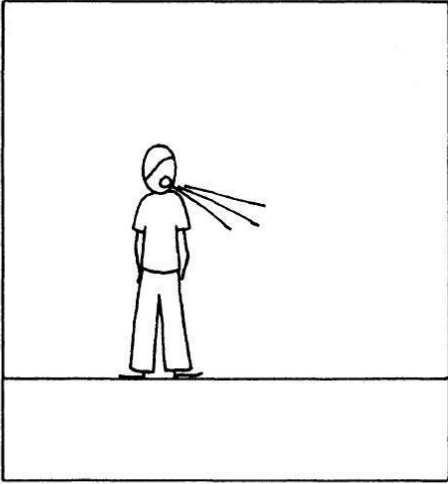
4

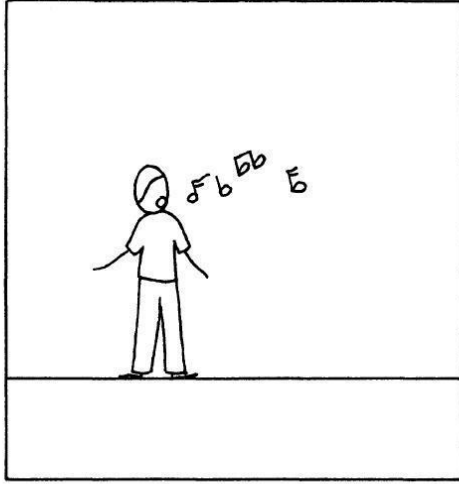
Bu çocuğa birçok insan, güzel göründüğünü söyler.

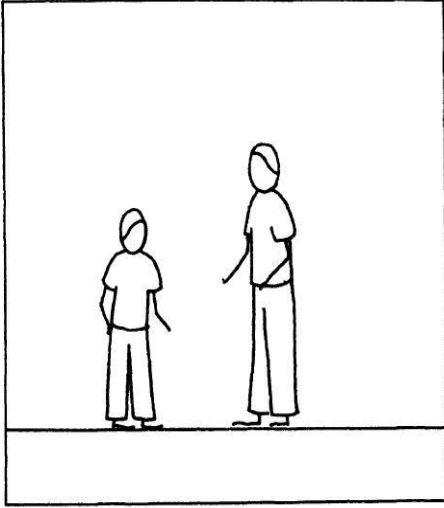
Bu çocuğa çok az insan, güzel göründüğünü söyler.

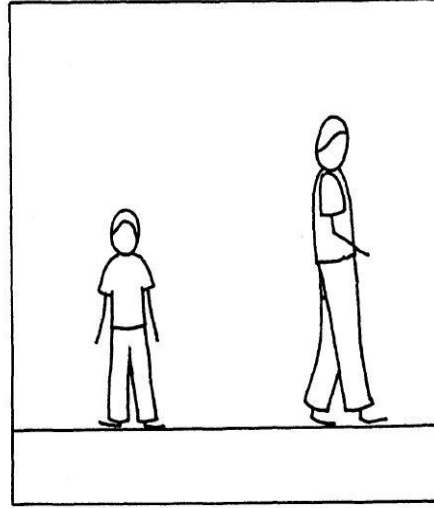
Bu çocuk güzel şarkılar uyduramaz.

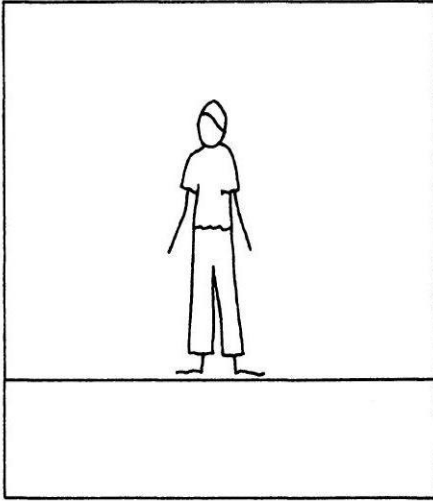
Bu çocuk güzel şarkılar uydurabilir.

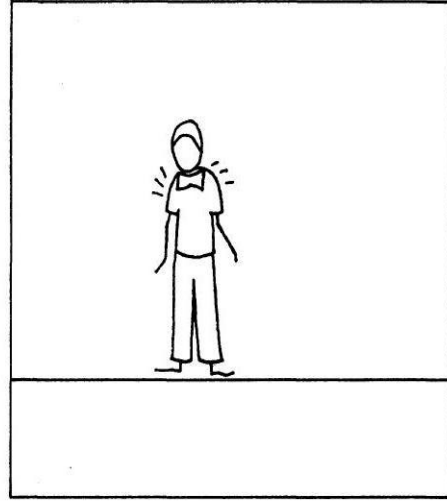
İnsanlar, bu çocuğun çok akıllı olduğunu söyler.

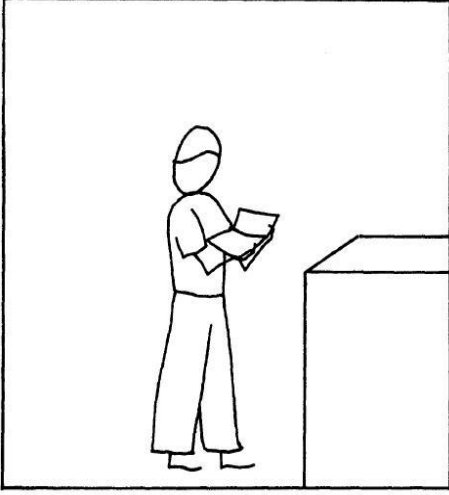
İnsanlar, bu çocuğun akıllı olduğunu söylemez.

Bu çocuğun giysileri bazen, eski ve kirlî görünür.

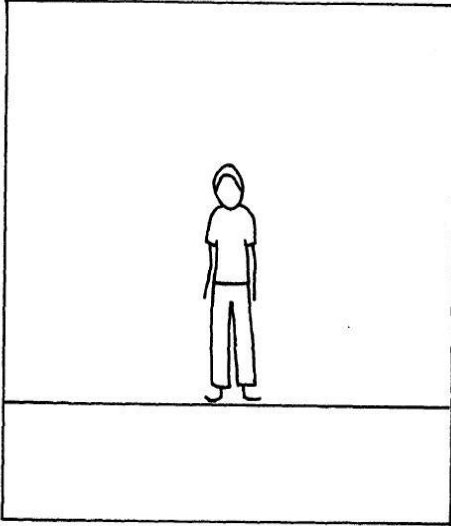
Bu çocuğun giysileri her zaman güzel görünür.

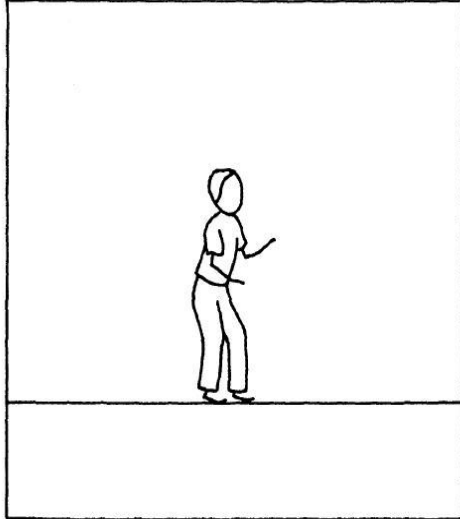
Bu çocuk, okumayı öğrenmeye çalışır.

Bu çocuk, okumayı öğrenmeye çalışmaz.

Bu çocuk dans etmekten hoşlanmaz.

Bu çocuk dans etmekten hoşlanır.

EK - 2

APPENDIX F

Experiences in Close Relationships-Revised (Fraley, Waller, & Brennan, 2000)

(Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II)

Aşağıdaki ifadeler birlikte olduğunuz kişilerle ilişkilerinizde hissettiğiniz duygularla ilintilidir. Bu araştırmada, sizin ilişkinizde yalnızca şu an değil genel olarak neler olduğuyla ya da neler yaşadığınızla ilgilenmekteyiz. Ankette sözü geçen “birlikte olduğum kişi” ifadesi ile romantik ilişkide bulunduğunuz kişi kastedilmektedir. Eğer halihazırda bir romantik ilişki içerisinde değilseniz, aşağıdaki maddeleri bir ilişki içinde olduğunuzu varsayarak cevaplandırınız. Her bir maddenin ilişkilerinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını karşısındaki 7 aralıklı cetvel üzerinde, ilgili rakama çarpı (X) koyarak gösteriniz.

1	2	3	4	5	6	7
Hiç	Oldukça	Biraz	Kararsızım	Biraz	Oldukça	Tümüyle
Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum		Katılıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum

1. Birlikte olduğum kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım (AX).	1	2	3	4	5	6	7
2. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim (AV).	1	2	3	4	5	6	7
3. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin artık benimle olmak istemeyeceği korkusuna kapılırım (AX).	1	2	3	4	5	6	7
4. Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle paylaşmak konusunda kendimi rahat hissedirim (AV).	1	2	3	4	5	6	7
5. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin beni gerçekten sevmediği duygusuna kapılırım (AX).	1	2	3	4	5	6	7
6. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanmak bana zor gelir (AV).	1	2	3	4	5	6	7
7. Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim onları önemseyemediğim kadar önemsemeyeceklerinden endişe duyarım (AX).	1	2	3	4	5	6	7
8. Romantik ilişkide olduğum kişilere yakın olma konusunda çok rahatımdır (AV).	1	2	3	4	5	6	7
9. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin bana duyduğu hislerin benim ona duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim (AX).	1	2	3	4	5	6	7
10. Romantik ilişkide olduğum kişilere açılma konusunda kendimi rahat hissetmem (AV).	1	2	3	4	5	6	7

EK - 3

Demografik Bilgi Formu

1. Çocuğun Doğum Tarihi (Gün. Ay. Yıl):

2. Çocuğun cinsiyeti:

Kız ( ) Erkek ( )

3. Babanın Eğitim Durumu

- ( ) İlkokul
( ) Ortaokul
( ) Lise
( ) Üniversite
( ) Master/ Doktora

4. Babanın yaş aralığı

- ( ) 25 ve altı
( ) 26 – 40 yaş
( ) 41 – 60 yaş

5. Babanın kaçınıcı çocuğu?

- ( ) İlk ( ) İkinci ( ) Üçüncü ( ) Dördüncü

6. Kardeş Durumu

- ( ) Var ( ) Yok

7. Kardeşlerin doğum tarihleri (Gün. Ay. Yıl)

1.
2.
3.
4.

Özgeçmiş

1983 yılında Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğretimini Danışment İlköğretim Okulu'nda, lise öğrenimini ise Rauf Denктаş Lisesi'nde tamamladı. 2005 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü'nden mezun oldu.

2005 yılında Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde başlattığı mesleki yaşantısına çeşitli özel okullarda çalışarak devam ettiren araştırmacı hala FMV Ayazağa Işık Okulları'nda çalışmalarını sürdürmektedir.

2009 yılında Maltepe Üniversitesi Gelişim Psikolojisi'nde yüksek lisans öğrenimine hak kazanan araştırmacı, 2010 yılında Prof. Dr. Nermin Çelen danışmanlığında, babaların bağlanma stillerine göre okul öncesi dönemdeki çocukların benlik gelişimine yönelik teze başlamıştır.